

CORNELIU GEORGESCU

PE DRUMUL
CU ARHANGHELI

INSEMNARI
DIN VIATA UNUI LEGIONAR
VOL. I.

COLECTIA „OMUL NOU“

1952

Corneliu Georgescu

P E D R U M U L C U

A R H A N G H E L I

- Insemnări din viața unui legionar -

Colecția "O m u l N o u"

1 9 5 2

Corneliu Georgescu

No 222

Corneliu Georgescu

**PE DRUMUL
CU ARHANGHELI**

Însemnări din viața unui
legionar

Editura Majadahonda
1996

I.S.B.N : 973 - 97183 - 2 - 9

CORNELIU GEOGESCU

**PE DRUMUL
CU
ARȘAȘII**

Însemnări din viața unui legionar

Vol. I

Ediția a II-a

Îngrijită de Radu - Dan Vlad

Editura Majadahonda
Director : Mariana Vlad
Consilier : Radu - Dan Vlad
Str. Sergent Turturică, nr. 30
76.606 - București, sector 5
Of. P.T.T.R. nr. 75
Tel/Fax 789.16.14
Banca Turco-Română
Cont 348 - 2

Editura *Majadahonda*
București
1996

Ediție realizată după volumul Corneliu Georgescu,
Pe drumul cu Arhangheli, Colecția "Omul Nou"
Salzburg, 1952

Toate drepturile pentru România aparțin
Editurii Majadahonda.
Orice reproducere - chiar parțială - este interzisă și va fi
urmărită conform legilor în vigoare.

Corneliu Georgescu

Corneliu Georgescu

A scrie ceva despre Corneliu Georgescu, încercând să pătrunzi până la izvoarele sufletului său, este în același timp și ușor și greu. Este ușor pentru că viața lui nu îți oferă priveliști prăpăstioase, schimbări bruște și inexplicabile de atitudine care indică o personalitate răvășită. Nu vei întâlni în existența lui renegări, treceri de la o extremă la alta, mergând până la a arde propriul său trecut. Traectoria vieții lui se desfășoară simplu și maiestuos, mereu în aceeași direcție încadrată în aceleași coordonate spirituale și politice, ca un fluviu ce nu își schimbă cursul de când iese la suprafață și până la vărsare. Din cea mai fragedă adolescență și până la moarte, Corneliu Georgescu n-a cunoscut decât drumul drept.

Dar mai avea o calitate Corneliu Georgescu care înlesnește cunoașterea lui intimă. Sufletul lui era de o transparență cristalină. Ceea ce manifesta în vorba, gesturile și privirea lui, puteai fi sigur că găsești și în adâncul conștiinței sale. Nu purta măști, nu se baricada îndărătul rezervelor mentale, nu cultiva duplicitatea în relațiile cu semenii. Nu era un om chinuit de complexe și nu căuta să pară altfel de cum este. Nu lucra cu două, trei suflete, folosindu-le după circumstanță. Nu numai în comportamentul exterior, dar și în cele mai adânci cute ale sufletului său era de o corectitudine exemplară. Un suflet fără ascunzișuri, care nu spunea una pentru a face alta. Era modest, dar nu suferea de falsa modestie a acelor care îndărătul ei ascund o ambiție feroce. Nu numai că nu putea face nimănui nici un rău în mod conștient, dar nici nu concepea răul ca armă de luptă. Din acest punct de vedere

era înrudit cu Moța. Poseda sufletul lui gingaș și diafan, închinat numai Adevărului și datorilor ce decurg din el.

Greutatea de a întocmi portretul lui Corneliu Georgescu provine din faptul că personalitatea lui era total integrată personalității neamului său, pe care îl reflectă în toate actele vieții lui. Nu e vorba de patriotismul grav pe care îl posedă orice cetățean onorabil, ci de o amplă viziune a problematicii naționale. El nu era un fragment de națiune, ci un instrument de expresie al celor mai pure năzuințe ale ei. În sufletul lui își dădeau întâlnire liniile de forță ale poporului român, așa cum într-o picătură de rouă se răsfrânge toată bolta cerului. Era un exemplar uman care trăia pe culmile istoriei naționale și în permanentă frământare de a construi din energiile trecutului conturul viitorului, sau cel puțin de a participa la opera realizată de alții. El poseda - rar privilegiu - privirea interioară a fenomenului național. El nu se afirma el, individul Corneliu Georgescu, în activitățile ce se desfășurau, ci toată străduința vieții lui a fost să pătrundă în tainele neamului său și prin el să străbată la lumină ceva din comorile lui. Ca acei pescutori de perle care cu prețul vieții lor se avântă în adâncul Oceanului pentru a ieși la suprafață cu boaba de mărgăritar. În ființa lui elementul strict subiectiv era redus la minimum, era asuprit în mod conștient și voit, pentru a lăsa spațiu cât mai larg nevoilor și aspirațiilor poporului său. Cu o formulă lapidară, am putea defini personalitatea lui Corneliu Georgescu o cuirasă de adevăruri naționale. Ca poezia lui Cotruș, unde nu vei găsi tânguirii personale, ci numai involburata vrere a națiunii.

Corneliu Georgescu a fost pregătit să urmeze drumul naționalismului din sânul familiei lui și din întreaga atmosferă a locului în care a văzut lumina zilei și a crescut. În volumul său de amintiri, *Pe drumul cu Arhangheli*, găsim povestite primele lui gânduri și reacții în fața lumii care îl învăluia cu necunoscutul ei. Descoperim în el un suflet de poet, sensibil la toate frumusețile din natură și din viață. Coloritul local e evocat cu multă duiosie și frăgezime: Poiana Sibiului, locul unde s-a născut și a copilărit, falnicii munți împrejmuitori, oamenii, obiceiurile și așezarea lor. Sunt pagini în aceste amintiri de o rară măiestrie literară, ce par a fi scrise de cei mai mari prozatori ardeleni. Cititorul trece dintr-o încântare

într-alta și se minunează de bogăția de imagini și expresii.

Temperamentul lui de artist nu era însă o maifestare pur estetică. Are o pecete aparte. Pe el îl emoționează, dezlănțuindu-i impulsul creator, mica lume din care el s-a ridicat și care va deveni, prin adaosuri succesive, imaginea neamului întreg. Sensibilitatea lui de artist va juca un rol important în formarea personalității lui, căci îl va înzestra cu nuanțe și finețe atunci când va cerceta ființa neamului nostru. Un suflet de poet dispune de resurse sufletești superioare pentru a exprima adevărurile naționale decât un spirit pur logic, cum arată și cazul lui Eminescu. După cum nu există deschizător de drumuri în viața unui neam care să nu aibă în el ceva din vâna unui poet, tot așa nu există poet mare care să nu devină și profet al națiunii.

Dar în această carte de vis și feerie mai întâlnim și o altă lume, fundamental deosebită de vraja ce o așterne peste omenire imaginația poezilor. Poenarii au fost un neam tare de oameni care din nimic au creat una din cele mai mândre așezări românești din Ardeal. Necăzându-le altă zestre de la stăpânire decât niște munți săraci, au plecat cu turmele de oi pe tot rotogolul pământului românesc, ajungând unii până în Caucaz. Dar de oriunde ajungeau în căutarea pășunilor, se întorceau acasă, în Poiană, își așterneau rosturi statornice aici și apoi iar plecau în lume în căutarea norocului. Umblând mult printre oameni de tot felul, au învățat să facă și negustorie și li s-a deschis capul și în treburile naționale. Dragostea de vatra străbună se împletea la ei cu un ascuțit simț al realităților. În familiile lor, naționalismul se transmitea din tată în fiu odată cu meșteșugul oieritului și cu îndemânarea în afaceri. Corneliu Georgescu a moștenit și această trăsătură a oamenilor din partea locului. Nu sub aspect material, nu în ceea ce privea dichisirea afacerilor personale, ci în orientarea lui națională. El n-a rămas încremenit în cântecele de jale, în nostalgica evocare a trecutului. Sângele lui de poienar și exemplul oamenilor pe care i-a cunoscut îi spunea că pentru a ne schimba soarta neamului trebuie să mai punem și umărul. Viziunea poetică a destinului național trebuie completată cu eficacitatea politică. Națiunea trebuie zguduită și scoasă din imobilism, indolență și a-istoricism. Poeții pregătesc națiunea spiritual, dar trebuie să vină apoi oamenii

de acțiune care să răstoarne așezămintele nedrepte. În Corneliu Georgescu, vizionarul și omul de înfăptuire și luptă se completau în mod fericit. În casa părintească adesea privea la o fotografie îngălbenită de vreme: era delegația memorandiștilor din care făcuse parte și tatăl său, care fusese dascăl timp de 30 de ani în satul natal.

Iscușința poiienarilor în chestiunile practice s-a transmis la el și sub o altă specie. Corneliu Georgescu avea o judecată robustă. În cele mai grele și complexe împrejurări, el știa să deosebească esențialul de secundar și să descopere unde zace centrul de greutate al bătăliei. El simțea o situație prin antenele sufletului său sensibil, dar nu se mulțumea cu aceste intuiții, ci își fundamenta convingerile cu ajutorul unei logici de fier.

Aceste învățăminte și porniri nu le-a moștenit numai el. Au fost sute și mii de tineri care s-au ridicat după război din satele noastre, fără a fi devenit crainici ai neamului lor. A-ți trage originea dintr-un mediu sănătos, din neam bun, cum se zice în Ardeal, nu constituie prin sine însuși un merit. E meritul străbunilor care ți-au transmis experiența și înțelepciunea lor. Chestiunea e ce faci cu acest potențial de posibilități creatoare. Îl cultivi și îl duci la eflorescență sau îl părăsești sau chiar repudiezi. O mulțime de oameni de treabă au renunțat la luptă, căzând victima curentului decepționist, după cum alți fii de țărani s-au asimilat clasei exploatoare. Neociocoimea politicianistă de după război nu mai era de sânge străin. Au fost români get-beget în mare parte acei care au dus la ruină România atregită și au participat și la prigonirea Mișcării Legionare. Nu-i nimic mai hidos decât această înstrăinare a fiilor de țărani de întocmirile străbune, pentru a parveni într-o lume care nu se călăuzește decât după legea junglei.

Meritul lui Corneliu Georgescu este că n-a căzut nici în negurile jăluirii și nici în tentația partidelor. Moștenirea strămoșească n-a ramas la el o înfloritură de stil, o panglicuță tricoloră atârnată de Zece Mai. Naționalismul ce l-a supt în inima lui, odată cu îngrijirea părintească, l-a luat, l-a răsucit, l-a frământat, l-a adâncit, prin reflexie proprie, în perioada adolescenței și a studenției. Pe oriunde îl purtau nevoile găsirii unui rost în viață, la Cluj, la București, în Basarabia, în Dobrogea, el își rotea ochii cu atenție, observa, compara realitățile

și trăgea anumite concluzii. Pe tot întinsul României Mari, numai paragină și păsări de pradă. *"Care e rostul meu pe lume?"* se întreabă el când părăsește Poiana, pentru a lua drumul școlilor celor mari. Răspunsul l-a găsit după ce a confruntat bucuria poporului când s-a împlinit visul milenar, cu debandada vieții publice. Locul lui nu era printre asupritorii poporului, ci alături de cei care luptă pentru înălțarea lui morală și materială. Moștenirea străbună, supusă acestui proces de verificări continue, se transformase la Corneliu Georgescu într-un sistem de adevăruri coerente. Odată așezat pe acest pedestal, s-a avântat în vârtoare. El s-a călăuzit după exemplul lui Horia, lui Avram Iancu, al memorandiștilor. Poetul, vizionarul, a făcut loc omului de acțiune. Afirmarea teoretică a crezului naționalist nu era suficientă. Trebuia răsturnată, prin mijloacele acțiunii politice, clasa conducătoare parazită, care paralizază forțele vii ale națiunii. În aceste gânduri și sentimente s-a întâlnit el la Universitate cu pleiada de studenți naționaliști, în frunte cu Corneliu Codreanu și Ion Moța.

El și-a fixat ochii pe Căpitan încă din timpul primului congres studentesc ținut după înfăptuirea României Mari, la Cluj, în anul 1920. Corneliu Codreanu, în fruntea unui grup de studenți moldoveni și bucovineni, s-a luptat ca un leu contra conducerii oficiale a studențimii și contra majorității congresiștilor pentru a împiedica admiterea studenților evrei în centrele studențești, fapt care ar fi avut ca urmare bolșevizarea Universităților. Corneliu Georgescu a simțit admirație nemărginită pentru acest tânăr care ținea piept cu bărbăție unei mase de studenți inconștiente, reușind până la urmă să-și impună punctul de vedere. *"Nu puteam ști pe atunci, spunea el, că firul vieții mele se va lega, cândva, de acest moldovean din mijlocul sălii, pe care-l vedeam pentru întâiași dată și nu știam mai multe despre el..."*

În mișcările studențești din 1922, îl găsim pe Corneliu Georgescu alături de Ion Moța, luptând fără șovăire pentru triumful dezideratelor studențești, formulate în cele zece puncte. În primăvara anului 1923 un moment critic se ivește la Cluj. Conducerea oficială, în frunte cu Alexa, voia să renunțe la grevă. Dar masa studențească, condusă de Moța, se opune acestei păreri, care echivala cu o capitulare în fața guvernului, obligă pe Alexa să se retragă și să formeze un nou comitet al centrului studentesc în frunte cu Ion Moța.

Corneliu Georgescu e alături de Moța, susținând cu înflăcărare continuarea grevei până la satisfacerea justelor cereri ale studențimii din toată țara. Ca urmare a dârzei lui atitudini, suferă aceeași pedeapsă ca și Moța, fiind pus pe lista studenților excluși de Senatul Universitar de la toate universitățile din țară. În România Mare naționalismul devenise factor tulburător al ordinii publice, spre ocara neamului și a istoriei.

Este interesant de remarcat cum reacționează Corneliu Georgescu la propunerea Căpitanului de a transforma mișcarea studențească într-o mișcare politică, sub președinția lui Cuza. Când a venit Corneliu Codreanu la Cluj cu această idee, s-a izbit de rezervele lui Moța, cum mărturisește el însuși. În schimb Corneliu Georgescu și-a dat adeziunea la proiect. El posedă o sensibilitate specială pentru marile interese naționale, intuiții de preot și profet, dar în același timp și un simț pătrunzător al realităților politice. Și-a dat imediat seama de valoarea unei organizații care ar canaliza eforturile studențimii spre Parlament și Stat. Altminteri, formidabilul curent naționalist se pierdea. Căpitanul avea dreptate, Moța privea lucrurile dintr-o altă perspectivă. Încă de pe atunci el formulase doctrina sacrificiului total și credea că numai prin acte eroice, săvârșite de o mână de oameni, pot fi create condițiile renașterii naționale, pentru ca, pe urma acestor martiri, alte generații să culeagă rodul jertfei lor. Cele două concepții s-au reunit la întemeierea Legiunii, care avea un fundament spiritual, întemeiat pe sacrificiul voluntar, dar nu neglija nici organizația și nici latura politică.

Corneliu Georgescu era și depozitarul unui secret din viața de luptător a lui Ion Moța, pe care l-a dezvăluit în articolul de închinare publicat la moartea eroilor. În toamna anului 1923, la Cluj, amândoi se plimbau pe aleile grădinii publice, vorbind de soarta mișcării studențești. Moța fulgera de mânie contra contemporanilor slabi și neputincioși, din cauza cărora edificiul României Întregite, rod al trudelor seculare, era amenințat să se prăbușească. Concluzia lui era că generația nouă numai prin jertfă poate să izbăvească neamul de primejdiile care îl pândeau. Pentru a da acestei convingeri toată greutatea ce se cuvenea, arătând că el nu face declarații fără acoperirea unei hotărâri categorice, a intrat într-o bisericuță, a îngenunchiat în

fața icoanei Mântuitorului, a ridicat mâna în sus și a jurat că el este gata pentru sacrificiul suprem. Corneliu Georgescu a fost unicul martor al acestei scene cutremurătoare când Moța și-a oferit viața pentru Hristos și Neam.

Ideea a ceea ce s-a numit mai târziu "*complotul studențesc*" a fost a lui Moța. El a împărtășit-o Căpitanului și la începutul lui octombrie 1923 s-a luat hotărârea finală. Corneliu Georgescu aderă la acțiune și își asumă rolul ce-i revenea în cadrul planului general. Blândul Corneliu Georgescu se convertește acuma într-o apariție haiducească, într-un răzbnător al nedreptăților care bântuiau în țară. Nici o incompatibilitate nu vedea el între duioasa îmbrățișare a lumii și hotărârea de a pune mâna pe armă și a trăzni în trădătorii de patrie și corupătorii vieții publice. Descoperim în acest moment pe Corneliu Georgescu revoluționarul, care nu se dă în lături nici din calea violenței, legitime și juste pe plan istoric, pentru a schimba soarta neamului său.

La chemarea Căpitanului pentru crearea unei noi organizații naționaliste, în locul Ligii cuziste care se sfârâmase, Corneliu Georgescu răspunde cu tot entuziasmul și hotărârea. El este unul dintre întemeietorii mișcării care a luat naștere la 24 Iunie 1927. Legiunea constituia pentru el cadrul ideal de afirmare a personalității lui, axată pe linia măririi naționale. Acum se simțea în largul lui. Din acest centru de proiecție al destinului românesc în lume, el îmbrățișa panorama istorică a întregii națiuni, în desfășurarea ei milenară, așa cum cuprindea, când vremea era senină, de pe vârfurile Poienii tot platoul Ardealului până la Cheile Turzii și Dealurile Feleacului. Cât privește pe Corneliu Codreanu, el nu mai avea nici un dubiu că era cel mai vrednic dintre Văcăreșteni să ia conducerea noii grupări și cel mai vrednic fiu al neamului ca să angajeze lupta cu hidra cotropitoare. L-a urmat cu sfiiciune, așa cum se cuvine să te porți cu un om care depășește în înțelepciune și vitejie pe toți ceilalți, cu credință și devotament. În articolul ce-l publică în "*Pământul Strămoșesc*" cu acest prilej, el se refugiază din nou în mistică, în regiunile insondabile ale sufletului, pentru a -și aduna noi puteri în lupta ce-l aștepta. Nu mai rămăseseră decât câțiva luptători din miile de studenți care începuseră mișcarea naționalistă. Privind

aspectul dezolant al câmpului de bătălie, unde puteai găsi sprijin acum decât în tine însuși, în energiile ascunse ce ți-au fost transmise odată cu suflarea și viața? *"Luptători, scrie el iluminat de peisajul spiritual al lumii, aprindeți din nou în suflete făclia credinței și biruința și izbânda va fi a noastră"*.

După ce s-a căsătorit, s-a stabilit la Miercurea-Sibiului, devenind unul din cei mai buni avocați ai baroului. Colegii lui nu se bucurau să-l aibă ca adversar în procese, căci întotdeauna se înfățișa la bară temeinic pregătit și susținea cauzele cu argumente solide și bine înlănțuite. Pentru a-l scoate atât din lupta politică cât și din dezbateri, dușmanii mai aranjau ca să fie concentrat cât mai des, creându-i grele daune materiale. Dar n-a cedat acestor presiuni care îi amenințau existența familiei, răspunzând la toate mizeriile cu dârza rezistență moștenită din străbuni. Primele începuturi ale organizației de Sibiu nu se datoresc lui. Au fost câțiva studenți trimiși de Ion Banea care au creat cele dintâi cuiburi. Dar de îndată ce a simțit lângă el câteva ajutoare, a pornit și el în marșuri de propagandă duminica și sărbătorile. Unde intervenea el, lăsa părții adânci, sărăcind cumplit zestrea electorală a partidelor, într-unul din cele mai politicianizate județe din Ardeal. Corneliu Georgescu era un om cu greutate. Faima feciorului de dascăl din Poiana se răspândise prin toate satele din regiune, până mai departe în inima Ardealului, grație isprăvilor legendare din timpul vieții de student.

La dizolvarea Gărzii de Fier, în 10 decembrie 1933, este arestat împreună cu 30 de legionari din județ și depus în penitenciarul din Sibiu, același loc de osândă pe care îl cunoștea și detesta de când era elev de liceu, știind că între zidurile lui au pățimit sub unguri atâția români. Cum și-ar fi putut închipui el în 1918, când la vârsta de 16 ani se înrolase în gărzile naționale și participase la dezarmarea jandarmilor unguri, că români de-ai lui îl vor băga și pe el în aceeași închisoare, acuzându-l de prea mare iubire de patrie, delict de care s-au făcut vinovați și memorandiștii și străbunii lui care au luptat contra robiei ungurești? Comportamentul lui în închisoare a fost exemplar. El ia locul de osândă cu răbdare și înțelepciunea pe care i-a transmis-o neamul lui obidit de veacuri. E calm și senin, de o stăpânire de sine extraordinară. În timpul luptelor legionare, nu făcea paradă de vitejie, nu provoca inutil autoritățile; în timpul închisorilor era tot atât de cumpănit. Își pregătea

nervii pentru o lungă rezistență. Nu forța cursul evenimentelor, nu căuta să-și cumpere libertatea, precipitându-se spre inamic cu concesii. Era bun camarad, săritor la nevoie și întreținea în comunitatea legionară o atmosferă de voioșie, încredere și optimism, pentru a ușura suferințele celorlalți. Era ordonat și își organiza viața metodic. Îi plăceau snoavele, anecdotele, glumele și nu păstra între el și ceilalți legionari mai tineri distanțe calculate care să le arate *"fiți atenți cine sunt"*. Era respectuos și cerea să fie respectat, dar nu cultiva acea speță formalistă și ipocrită de respect. Toți legionarii care au fost în închisoare sau în lagăr cu Corneliu Georgescu au rămas cu o imagine luminoasă despre el, un suflet cald și odihnitor care se dăruia continuu, mângâind întristarea celorlalți ca un balsam.

În ajunul Crăciunului din 1933, la intervenția Mitropolitului Bălan, prefectul ordonă eliberarea tuturor legionarilor, cu excepția lui Corneliu Georgescu și a lui Ion Banea. Ceilalți legionari refuză să părăsească închisoarea în aceste condiții. Sau sunt eliberați toți sau nici unul. Sunt aduși jandarmii pentru a-i despărți pe cei eliberați de căpeteniile lor. Se naște o busculadă pe culoarele închisorii. Atunci legionarii au văzut un Corneliu Georgescu transfigurat de mânie, năpraznic la înfățișare, împărțind pumni zdraveni jandarmilor care loveau cu patul puștii. Neputând să-i răzbească, s-au utilizat gaze lacrimogene. Legionarii au avut mai mulți răniți, dar rezistența lor s-a încoronat cu succes, căci noaptea târziu au fost puși cu toții în libertate.

În perioada de expansiune a Mișcării, 1934-1937, trăiește momente de mare bucurie văzând cum organizația la ale cărei temelii se găsea și numele său, crește și se dezvoltă ca Făt-Fromos din poveste. El nu se îmbulzește la conducerea organizațiilor și nu pretinde nimic. Se simțea adânc mulțumit dacă se iveau oameni mai dinamici decât el care să ducă organizațiile la înflorire. El prefera să supravegheze de la Miercurea-Sibiului mersul organizației, trăind în mijlocul familiei și al cărților lui scumpe. Bineînțeles, era prezent la toate întrunirile mari, în toate momentele mai importante ale Mișcării, dar dintr-un sentiment de modestie și lealitate nu voia să se suprapună cu ascendentul ce i-l conferea situația lui în Mișcare peste elanurile altora. El ceda pasul elementelor noi. Dr. Fleșeriu, care a scris o bună biografie a lui, ne spune cu câtă abnegație participa el la manifestațiile

legionare. La formarea frontului, la un marș, se așeza și el în rând cu ceilalți legionari, iar când șeful de județ îl invita să își ia locul ce i se cuvenea, după gradul ce îl purta, îi răspundea: "*Comandă, căci tu ești șef*". Cât îndemn la unitate și disciplină pentru tinerii legionari, când aceștia vedeau pe marele Corneliu Georgescu cot la cot cu ei! El n-avea nevoie de nimic pentru a-și impune autoritatea. Când se mișca el, parcă se mișca un munte și când vorbea el, parcă răsuna vocea unui profet al nemuritorilor Daci.

Căderea lui Ion Moța pe frontul spaniol l-a durut adânc. Cred că a fost unul dintre oamenii care au suferit cel mai mult, după Căpitan, părinți și soție. Căci se cunoșteau de copii. Moța fusese colegul lui de liceu în timpul stăpânirii ungurești; apoi a stat neclintit alături de el în perioada luptelor studențești. Erau ca două tulpine crescute din același trunchi. Cunoscându-i firea lui Moța și legământul făcut de el în fața altarului, se aștepta la acest deznodământ. L-a însoțit la mausoleul de la Casa-Verde - "*ultimul lor drum împreună*" - cu mângâierea pe care și-o dă credința creștină și exemplul strămoșilor traci, știindu-l plecat într-o lume mai bună și mai dreaptă.

Izolarea în care trăia și grija de familie îl împiedicau să apară în procesele legionare cu frecvența avocaților noștri de la București, în frunte cu Moța și Vasile Marin. Dar ori de câte ori era vorba de Căpitan, lăsa totul și pleca. În 1931 pledează la București în procesul intentat lui Corneliu Zelea Codreanu și altor șase fruntași legionari, după întâia dizolvare a Legiunii de către Ion Mihalache. În aprilie 1938, când începe prigoana carlistă, prin nu știu ce împrejurări, el n-a fost inclus în primul val de arestări, operat la Sibiu. Autoritățile locale probabil că l-ar mai fi lăsat multă vreme în pace, dacă nu s-ar fi prezentat la Tribunalul Militar din Capitală să-l apere pe Căpitan. Guvernul nu numai că oprise înfățișarea martorilor propuși de apărare, dar făcea și presiuni asupra avocaților înscriși în proces, amenințându-i cu internarea. Tocmai pe timpul acela, înainte de începerea procesului, mă aflam la Sibiu, venit în chestiuni de reorganizare a Mișcării, unde trăiam clandestin. Într-o dimineață, plimbându-mă prin Dumbravă, l-am văzut pe Corneliu Georgescu străbătând aleile aceluiși parc frumos, adulmecând ca o căprioară aerul de primăvară. Dăduse iarba și verdeața. S-a dus apoi la restaurantul

din pădure și a băut o bere. Apoi a luat-o încetișor înapoi spre oraș, cu șovăirile unui om care ar vrea parcă să adaste cât mai mult în mijlocul naturii voioase și calde. Nu m-am apropiat de el, ci numai l-am privit de departe, temându-mă că ar putea fi urmărit. Mai târziu, în Germania, și-a adus aminte de această scenă și mi-a spus: "*Atunci plecam spre București, la procesul Căpitanului. Știam ce mă așteaptă și am dat o raită prin Dumbravă ca să-mi iau rămas bun de la libertate și poate de la viață*". Înfațișându-se la Tribunalul Militar, după ce a fost identificat, a fost arestat și transportat la Miercurea Ciuc. Cu sau fără prezența lui la proces situația Căpitanului nu se schimba. Sentința de condamnare era stabilită nu de mizerabilele unelte care au pronunțat-o, ci de Oculța Palatului. Dar Corneliu Georgescu nu putea lipsi de lângă Căpitan, când acesta urca treptele Golgotei, acuzat pe nedrept, batjocorit și umilit de coaliția nemernicilor.

În lagărul de la Vaslui, i-a revenit lui dureroasa sarcină să anunțe legionarilor asasinarea Căpitanului. I-a trebuit multă tărie sufletească pentru a le comunica această veste sfâșietoare, și, în același timp, și mare putere de stăpânire de sine pentru a nu provoca acte de disperare și panică. Fără a da un îndemn precis, prin exemplul lui de ținută și demnitate a împiedicat dezagregarea unității legionare după moartea Căpitanului. În lagăr se găseau unii pe atunci care se îndeletniceau cu speculații asupra viitorului Șef al Mișcării și destui de mulți se gândeau la el ca fiind cel mai potrivit să ia în mână steagul Legiunii, fiind o puternică personalitate, înzestrat cu multiple și mari calități. Cum ne informează tot Dr. Fleșeriu, el le spunea acestora să nu se ocupe de lucruri care nu cad în raza puterii lor de înțelegere. "*Viitorul șef se va alege singur, prin propria lui vrednicie, și toți îl vom recunoaște și-l vom urma*".

A fost eliberat din lagăr înainte de căderea lui Călinescu, fără a se îmbulzi la ieșire, în cadrul politicii guvernamentale, care elibera pe unii și reținea pe alții, destinați a nu mai vedea lumina zilei. La 21 septembrie, Corneliu Georgescu a fost primul pus pe listă ca să fie împușcat alături de Bidianu, Fleșeriu și Nicu Iancu. Cum primii trei erau concentrați, autoritățile nu au putut pune mâna decât pe Nicu Iancu, care a scăpat în cele din urmă numai grație faptului că șeful Legiunii de Jandarmi a refuzat să execute ordinul, preferând să își

dea demisia din armată.

A urmat apoi faza de destindere și tratative din primăvară, care a culminat cu o colaborare de scurtă durată cu regele Carol. Eu n-am fost niciodată în raporturi de prietenie cu Corneliu Georgescu. Îl cunoșteam vag și rareori am schimbat câte o vorbă cu el, când întâmplarea făcea să ne întâlnim pe la Centru. În vara anului 1940, când i-am călcat întâia oară pragul casei din Miercurea-Sibiului, am intrat cu oarecare îndoială, căci nu știam cum va reacționa la situația creată în Mișcare prin plecarea mea bruscă din guvern, la numai patru zile după constituirea lui. Cei mai mulți legionari se temeau de dezlănțuirea unei noi prigoane, ca urmare a acestui gest de provocare a lui Carol. În special elementele din provincie erau neliniștite, neavând contactul necesar cu politica din Capitală, împrejurare pe care Noveanu o specula cu multă abilitate. Am fost surprins să constat că după un sfert de oră de explicație a înțeles perfect situația și a condamnat fără rezerve atitudinea lui Noveanu, Bidianu și Budișteanu, care rămăseseră în guvern. Era un câștig mare pentru Legiune, căci autoritatea lui se întindea peste largi sectoare de opinie în Mișcare. A acceptat să intre în Forul Legionar, recent constituit la sugestia Colonelului Zăvoianu, și să vină la București pentru a ne putea consulta cât mai des în vederea gravelor evenimente. Acea întâlnire a fost decisivă pentru relațiile noastre viitoare. Am admirat la el judecata lui sănătoasă, care pricepuse din câteva elemente ce voia Carol și care era interesul nostru, fără explicații excesive care nici nu puteau fi date nimănui în acel moment. Nu numai că înțelesese complexitatea momentului politic, dar m-a onorat cu încrederea lui totală, și de atunci mi-a fost tovarăș credincios fără a se mai clinti vreodată de lângă mine. Adeziunea lui a fost o verificare a liniei urmate până atunci și o încurajare de a continua același drum.

Pe la mijlocul lunii august 1940, am avut o ultimă audiență la rege și o ultimă încercare de a ajunge la un acord cu el. M-au însoțit Radu Mironovici, profesorul Traian Brăileanu și Corneliu Georgescu. În cursul discuției, care a durat aproape două ore, regele Carol, cu *Cărticica Șefului de Cuib* în mână - o citise și o subliniase - voia să demonstreze că noi, legionarii, nu ne-am îndeplinit obligațiile luate față de el prin actul destinderii, că el, conform înțelegerii, încă din

primăvară dizolvase lagărele și eliberase pe cei mai mulți din închisori, că aceasta ar fi contra moralei legionare, contra principiilor Căpitanului. Înainte de audiență, tus patru am avut o conferință și ne-am pus de acord ce să spunem fiecare, imaginând toate ipotezele posibile. Atât eu cât și Mironovici și profesorul Brăileanu ne-am limitat la domeniul politic, arătând că destinderea s-a făcut în vederea intereselor țării și că noi nu putem fi utilizați numai ca o simplă anexă pentru a trece hopul cedărilor teritoriale. Nu putem noi plăti politica greșită a altora. Dar în timp ce vorbeam noi, îl simțeam pe Corneliu Georgescu că fierbe lângă mine. Folosirea *Cărticicii șefului de cuib* de către Carol pentru a ne da o lecție de moralitate politică l-a scos din țâțâni. Când a luat cuvântul la urmă, parcă se tălăzuia o mare înfuriată. Răspunsul lui ieșise din sfera momentului politic. "*Cum putem noi să colaborăm cu Majestatea Voastră când cel mai bun dintre noi au fost uciși, iar vinovații se plimbă liberi și dețin încă funcțiuni importante în Stat?*" Am rămas încremenți. A vorbi în Palatul tiranului, înconjurați cum eram de tot aparatul puterii lui, era un act de mare curaj, dar și o gravă imprudență, căci principalul responsabil de aceste masacre era Carol însuși. Spre uimirea noastră, Carol i-a ascultat replica lui violentă fără să-l întrerupă, fără să suspende audiența, cum ne așteptam și cum se întâmplase cu Antonescu, la sfârșitul lui iunie, care pur și simplu fusese dat afară și la câteva zile arestat. Se făcuse mic, se ghemuise în fotoliul din fața noastră și îl privea fix în ochi. La urmă, spre surprinderea noastră, ne-a declarat că el ar fi dispus să pedepsească pe cei vinovați de excesele din trecut, dacă ar găsi suficient sprijin în Mișcare. Ne-a îndemnat să scriem despre el, dacă nu vrem să intrăm în guvern, punându-ne la dispoziție toate mijloacele și toată presa. Nu ne-a convenit tranzacția și partida s-a încheiat nedecisă. Acesta era Corneliu Georgescu, curajos până la temeritate, când trebuia apărat patrimoniul legionar. Meditând mai târziu asupra acestui incident, mi-am dat seama că prin gura lui Corneliu Georgescu vorbea atunci nația întreagă și tiranul n-a cutezat atunci să-l înfrunte pentru că în spatele lui privea amenințător întreg poporul. Un exemplu de manifestare al imponderabilelor istorice.

Vara anului 1940 s-a încheiat cu marea biruință legionară de la

6 septembrie. Înspre seara acestei zile, Forul Legionar se afla întrunit în casa Colonelului Zăvoianu, unde eram așteptat. Când am intrat pe ușă, toți s-au ridicat în picioare și Corneliu Georgescu m-a salutat în numele Forului ca succesor al Căpitanului la conducerea Mișcării. Toată ceremonia a durat un minut. Am mulțumit camarazilor pentru încredere, le-am strâns mâna cu dragoste și am trecut imediat la deliberări. Chestiunea conducerii se rezolvase în modul cel mai natural și cel mai legionăresc posibil, proces selectiv la care participase întreaga Mișcare, de la masele anonime, de la luptătorii cei mai înflăcărați, până la înaltele cadre conducătoare.

Suntem la putere. Corneliu Georgescu este numit ministru al populației evacuate, unde desfășoară o activitate prodigioasă, alinând durerile a mii și mii de refugiați. În zadar, după înlăturarea noastră din guvern, Antonescu a căutat să-i găsească o cât de mică neregulă în gestiune, pentru a-l condamna pentru delapidare de bani publici. Nici lui și nici unuia dintre demnitarii legionari nu i s-a putut imputa nici o centimă. Refugiat în Germania, se comportă în stilul lui de totdeauna: leal, stăpân pe sine, el refuză să ia parte la agitații sterile pentru a găsi o ieșire din greua situație în care ne aflăm. El știa că jocurile erau făcute pentru multă vreme și că nu ne rămâne în față decât o lungă așteptare, până ce evenimentele vor dovedi dreptatea cauzei noastre. Și-a cumpărat cărți, și-a format o bibliotecă și a început să adâncească doctrina național-socialistă, ajungând la concluzia că ciocnirea noastră cu Germania hitleristă era inevitabilă. Național-socialismul era o doctrină imperialistă, moștenitoarea și continuatoarea vechiului imperialism german, neavând nimic de a face cu naționalismul european. Așa se explica de ce au fost tratate cu atâta vitregie toate mișcările naționaliste, afară de acelea care s-au supus total dominației lor.

După aproape doi ani petrecuți în Germania în stare de domiciliu forțat, legionarii au fost arestați și azvârliți în lagăr. Motivul oficial invocat de guvernul german, era fuga mea în Italia. În realitate era vorba de o decizie anterioară, care n-avea nimic de a face cu acțiunea mea politică. Căpeteniile legionare au fost mai târziu concentrate la Dachau. Corneliu Georgescu trece și prin această încercare cu același zâmbet suveran, cu atât mai mult cu cât în lagărul de la Buchenwald

erau așteptați de mai multă vreme să populeze clădirea unde a murit apoi Principesa Mafalda și paznicii se mirau de întârziere. Simțul lui politic îi spunea că e inutil și fără sens de a agita chestiunea "*de ce am ajuns în lagăr*", când adevărata problemă se punea în alți termeni; cum rezistăm dublei presiuni antonesciano-hitleriste, până când vremurile se vor schimba. În timpul acestor frământări sterile, care au dat naștere apoi dizidenței, Corneliu Georgescu a trăit și durerea să se despartă de Ilie Gârneață, camaradul său de lupte din perioada eroică a studențimii și co-întemeietor al Mișcării Legionare. O necesitate dureroasă, dar inevitabilă, după ce Gârneață apucase cunoscutul drum. Sufletul lui armonic și înțelepciunea străbună se opuneau unor soluții de ruptură. În timp ce Corneliu Georgescu pune accentul pe blocul solidarității legionare în fața nenorocirii comune, Ilie Gârneață era preocupat mai mult de ieșirea din lagăr, cu orice preț, chiar dacă s-ar ajunge la sfârșirea unității legionare. Un lamentabil spectacol care dovedea nu numai neînțelegerea fenomenului legionar, dar și o gravă eroare de orientare politică. Adânc cunoscător al doctrinei legionare și al sistemului ei de organizare, Corneliu Georgescu știa că toate greșelile se pot repara în Mișcare, oricât de grave ar fi ele, afară de una singură, aceea care atacă structura Mișcării, unitatea și armătura ei internă. Atât de mult accentua Căpitanul ideea unității legionare încât spunea: *chiar în iad dacă am ajunge și dacă vom fi uniți, vom ieși și de acolo*. Or, ca să ajungă în iad, conducerea Mișcării trebuie într-adevăr să fi făcut greșeli uriașe.

Statornicia și credința lui Corneliu Georgescu au fost confirmate la 23 august 1944, când nedreptatea făcută legionarilor a ieșit la lumină, dovedind lumii întregi cine erau "*capetele necoapte*" și ce greșeli colosale făcuse Hitler în România. A trebuit să se producă o catastrofă uluitoare, prăbușirea întregului front din sud-estul european, pentru ca germanii să-și aducă aminte de prizoniții din lagăr și să facă apel la ajutorul lor.

Corneliu Georgescu a făcut parte din echipa de la Viena, îndeplinind concomitent funcțiile de secretar general al Mișcării și ministru de finanțe în Guvernul național. A fost o perioadă de mari încercări, căci ne izbeam nu numai de greutatea inerente situației

generale a războiului, dar și de sabotajul diferitelor oficii germane, care vedeau în participarea noastră entuziastă, un element de prelungire a războiului. Corneliu Georgescu s-a instalat la Palatul Lobkovitz, unde ni s-au pus la dispoziție câteva camere. A muncit cu calmul și seninătatea lui caracteristice pentru a reorganiza Mișcarea și a menține un climat de luptă și încredere printre legionari. Toți care treceau pe la el se întorceau refăcuți sufletește și imunizați contra tuturor îndoilelor.

În 6 ianuarie 1945 a avut loc la Berlin "*Serbarea Aniversară Codreanu*", organizată de Ministrul Propagandei, Gr. Manoilescu, de Institutul Român de la Berlin, de sub conducerea profesorului Cârsteanu, în colaborare cu Ministerul de Externe al Germaniei și Ministerul Propagandei. Cu acest prilej, Guvernul de la Viena a primit o invitație oficială din partea guvernului german. A fost ultima recepție făcută unor oaspeți străini în Capitala Reichului, căci la 12 ianuarie a început ofensiva sovietică pe Vistula, care i-a adus pe ruși până la Oder. Serbarea aniversară a Căpitanului s-a ținut în Beethoven-Saal, cu participarea mai multor miniștri și a peste o mie de invitați. Pe scenă, în fund, veghea Căpitanul dintr-un tablou de dimensiuni mari. S-a cântat Simfonia eroică de Beethoven și Simfonia Codreanu, creația compozitorului român Bălan. Au vorbit Manoilescu și profesorul Gamillscheg. A fost un triumf. Corneliu Georgescu care făcea parte din delegație, alături de Generalul Chirnoagă și Manoilescu, era fericit. Toate suferințele fuseseră uitate. Cel de-al Treilea Reich, în amurgul puterii lui, se închina în fața naționalismului pur reprezentat de Căpitan. Nu numai legionarii în viață, dar și cei morți, amintirea lor, scrierile lor fuseseră puse la index de Hitler în toată Europa. *Cartea Căpitanului* a fost interzisă să apară în toate țările unde se exercita puterea lor. În timpul acestei festivități, am văzut pe un Corneliu Gerogescu expansiv, emoționat până la lacrimi în acordurile orchestrei, cu ochii privind departe, inundați de o bucurie nemărginită. Biruise din nou Căpitanul contra tuturor puterilor coalizate ale acestei lumi. La recepția care a avut loc apoi în casa de oaspeți ai Reichului, s-a întreținut până noaptea târziu cu profesorul Dr. Six și cu ministrul Meissner, evocând toată drama Mișcării, toate suferințele și toată neînțelegerea de care s-a izbit. Se convertise în

centrul de interes al sălii, dovedind nu numai o perfectă dominație a problemelor, dar și o finețe remarcabilă în discuții cu niște oameni de cea mai înaltă categorie politică și diplomatică.

După această revanșă istorică, pe care Corneliu Georgescu a gustat-o din plin, declinul celui de-al Treilea Reich se precipită. În mijlocul legionarilor nici un semn de panică. Activitățile noastre se desfășoară în mod normal. Corneliu Georgescu continuă să se ducă la Palatul Lobkovitz și cu același calm rezolva afacerile curente, ca și cum rușii nu s-ar afla la porțile Vienei. Cu veșnicul lui zâmbet întâmpina pe toți. În sfârșit, când amenințarea crescuse, am fost evacuați la Alt-Ausee. Îndată am început, ajutat de el, împrăștierea progresivă a grupei de români concentrate aici, pentru a nu fi aflați cu toți grămadă în momentul ocupării localității. În serii de 2-3-4 persoane s-a scurs tot grupul, risipindu-se în toată Germania și Austria. Aceeași măsură am aplicat-o și în ceea ce privea miniștrii și căpeteniile legionare. Pe Corneliu Georgescu l-am însărcinat să se ducă la Dollersheim ca să dea aceleași dispoziții legionarilor concentrați acolo și tuturor soldaților români care ar fi vrut să ne urmeze, pentru momentul când unitatea lor s-ar dizolva. Odată această treabă făcută, l-am sfătuit să își ia doi tovarăși buni de drum, care știau nemțește, și să plece în Germania, așezându-se pe la niscaiva țărani, până ce se va liniști atmosfera. Pe la Alt-Ausee, ne-am înțeles că nu se mai înapoiază. Mare mi-a fost mirarea când cu câteva zile înainte de a fi părăsit și eu localitatea, cu ultimul grup, mă trezesc cu Corneliu Georgescu. Venise cu un camion al armatei naționale, însoțit de Dr. Cicală și de un grup de tineri macedoneni de la Dollersheim. Era îngrijorat de soarta mea. Venise să vadă ce fac. Atât el cât și ceilalți camarazi îmi făcuseră propunerea să plec cu camionul cu ei. Le-am explicat că eu nu mi-am încheiat obligațiile față de guvernul german, iar, de altă parte, a străbate Austria sau Germania cu un camion militar era cel mai sigur mijloc să fim prinși. Pe de o parte eram adânc emoționat de grija ce mi-o purta Corneliu Georgescu, pe de alta însă eram supărat pe el că nu mi-a ascultat sfatul. Nu-l puteam lua cu mine. Nu-i puteam risca viața într-o întreprindere care nu știam cum se va sfârși. Eram cel mai primejdut. Trebuia să urcăm cu un grup de germani în munții împrejmuitori și acolo să petrecem câteva luni

expuși de a fi capturați sau omorâți. În sfârșit, a plecat din nou, luându-și de astă dată ca tovarăș de drum pe Traian Puiu și Mailat. La plecare mi-a spus "*Acuma, cine știe când ne mai vedem*". Avea o privire tristă. Se uita la mine cu duioșie și greu s-a despărțit.

De aici încolo, o înlanțuire de fatalități. Ajungând în regiunea Mittersill, Corneliu Georgescu i-a cerut lui Mailat să meargă la Kitzbuchel și să facă legătura cu Dl. Iașinschi. Și-au fixat locul de întâlnire și timpul de întors. Mailat a luat contact cu Dl. Iașinschi și apoi a revenit. Nu l-a mai găsit. A răscolit toată localitatea. Nici o urmă de Corneliu Georgescu. Atunci a presupus că pierzându-și răbdarea, a apucat singur în altă parte sau s-a atașat unui grup de legionari care vor fi urmat același drum.

După șase luni de vagabondaj prin toată Germania, am ieșit și eu la suprafață. Toți oamenii noștri erau la locul lor. Nimeni nu fusese arestat sau predat comuniștilor. Excelente rețele funcționau între Germania, Austria, Italia și Franța. În toate marile orașe, legionarii au luat inițiativa formării de comitete românești, ajutând pe toți refugiații. Mișcarea dăduse încă o dată un splendid exemplu de inițiativă, organizare și dezinteres. Rând pe rând am aflat cu bucurie că trăiesc toți. Unul singur lipsea: Corneliu Georgescu. Unde e Corneliu Georgescu, căutați pe Corneliu Georgescu, îndemnam pe toți. Nimeni nu putea da de urma lui. În sfârșit l-a găsit Dr. Fleșeriu în 1950, când împrejurările îngăduiau o cercetare sistematică cu ajutorul autorităților. L-a găsit pe Corneliu Georgescu, dar nu în libertate și nu viu, ci la doi metri sub pământ, îngropat în cimitirul din Mittersill ca necunoscut. După scriptele locale și-a sfârșit viața la 6 mai 1945, adică tocmai în acele zile când dispăruse. A murit cu un glonte în cap și fără îndoială a căzut victimă banditismului apărut la sfârșitul războiului.

Neamul nostru, ca multe alte popoare, nu e produsul unei rase pure. Peste substratul trac, s-a adăugat colonizarea romană și apoi lenta infiltrație a maselor slave în perioada de formare a poporului român. În firea noastră am moștenit ceva de la toate aceste ginți dispărute; de la traci ni s-a transmis darul poetic, simțul proporțiilor și viziunea spirituală a lumii; de la romani avem înclinațiile creatoare de Stat, simțul ordinii sociale și politice; slavii s-au perpetuat în noi

prin acele apatii caracteristice istoriei noastre sau prin acele răbufniri deșarte care au provocat adeseori lupte între frați. În slav bântuie furtunile neantului și din cauza aceasta nu cunoaște decât manifestările extreme.

Personalitatea lui Corneliu Georgescu este o măiastră îmbinare între tracism și romanitate. Vizionarul nu rămâne suspendat în domeniul ficțiunilor, ci coboară pe terenul aspru al realităților, pentru a schimba fața lumii conform idealului său. Odată prins în volbura istoriei, s-a adaptat cu ușurință condițiilor politice ale luptei. Curaj când e nevoie, rezistență când e nevoie, toate la locul și momentul potrivit. Simțul strategiei și al tacticii. Dar mai presus de toate, înțelegerea uriașei forțe care emană din păstrarea unității, a ordinei, a ierarhiei și a disciplinei. Nimic mare nu s-a realizat în istorie fără o organizare temeinică a forțelor naționale. Razvrătirile, luptele fratricide sunt cele mai bune aliate ale inamicului.

Dacă un calificativ i se potrivește mai bine lui Corneliu Georgescu, care să însumeze într-un cuvânt toate comorile sufletului său, acesta e *lealitatea*. Există o moralitate politică și revoluționară care caracterizează pe marii luptători. Corneliu Georgescu a făcut parte din această elită și va rămâne în istoria Legiunii sub numele de *Corneliu cel Leal*.

"Ne vom vedea, Bade Cornel, în ziua Învierii, când fiecare va da seama de faptele lui. Tu, vei putea dovedi Judecătorului Suprem că ai servit cu credință lui Hristos, Neamului și Legiunii. Niciodată nu ți-ai pierdut credința în Căpitan și nu te-ai abătut de la tocmirile lui. În cadrul acestor întocmiri, mi-ai stat și mie într-ajutor, pentru a-mi îndeplini funcția pe care mi-a încredințat-o destinul, având infinit mai puține merite decât tine. Și astăzi umblăm și ne strigăm durerea pe toate cărările: Unde e Corneliu Georgescu? Căci inimă ca a ta nu se mai găsește. Tu roagă Arhanghelul să-și arate încă o dată puterea și lanțurile robiei să cadă de pe trupul slăbit al bietului nostru popor. Atunci te vom purta pe brațele legionare până în țară, în cântece de biruință, pentru a te odihni în pământul care te-a plămădit".

HORIA SIMA

CORNELIU GEORGESCU

- note biografice -

Destinul unui popor este în funcție de virtuozitatea și de puterea de intuire a elitelor sale conducătoare; ele sunt antenele unui neam.

Și, după cum anumitor firi sensibile le este dat să presimtă apropierea unei nenorociri sau chiar o schimbare de temperatură, ori după cum -în mod instinctiv- animalele simt primejdia nemijlocită; tot așa -un neam- printr-un număr restrâns din elitele sale- intuiește furtuna ce-l pândește, și-atunci caută s-o prevină ori cel puțin să-l pregătească, pentru ca la nevoie s-o poată suporta fără să-și piardă substanța.

Al doilea deceniu de la începutul secolului nostru se încheie cu realizarea marelui vis național, pentru care s-au jertfit -de sute de ani în urmă- atâția luptători și vrednici conducători ai destinelor românești -pentru că aleșii pentru realizarea reîntregirii, după împlinirea acestui ideal, să spună :

... "acum slobozește Doamne pe robul tău"...

Așa a zis la Alba-Iulia Ștefan Cicio Pop, unul din luptătorii generației reîntregirii, care și-a văzut patria mamă venind și îmbrățișând pe cele trei fiice : Transilvania, Basarabia și Bucovina.

Exclamația lui Ștefan Cicio Pop marchează un final. Cu această exclamație și-a încheiat generația reîntregirii idealul, fără să fi avut în vedere dictonul... că mai ușor este să cucerești o poziție decât s-o păstrezi.

Pentru menținerea acestei poziții, pe care și-o cucerise poporul român, se cerea o altă generație, prin care neamul să se îplinească și să se afirme, de-acum înainte, în toată plenitudinea lui.

Și Neamul, care-și dădea seama de acest fapt, care-și dorea de

acum un drum împărătesc printre popoare, care nu voia să sucumbă nici atunci și nici mai târziu, care voia să se realizeze în misiunea ce i-a încredințat-o Dumnezeu și care presimțea nenorocirile ce se vor abate asupra lui.

În amurgul secolului al XIX-lea și în zorile secolului XX face să se nască din el o generație, care va crește și se va maturiza în vuietul armelor (primului război mondial), generație care va cunoaște doar muncă, luptă, închisori, persecuții, umilințe, dar din care se vor ridica noile elite, deschizătorii de drumuri noi, făuritori de alte orizonturi, se vor ridica aceia care îi vor pregăti sufletește pentru cele mai grele vremi de urgie ce-l vor paște.

Și astfel, țâșnesc noile elite, neînfricate, purtate de o mână nevăzută, gata de orice sacrificiu, ca niște stăvilare uriașe, hotărâte să dea alt curs Neamului.

Țâșnesc din fiecare provincie, în fiecare universitate, țâșnesc de pe ogoare, din fabrici și din mulțimile orașelor, ascultând doar îndemnul Neamului, care simțea pe margine de prăpastie și care adulmeca o mână roșie, care căuta să i se încleșteze în jurul gâtului.

Corneliu Georgescu s-a născut la 2 ianuarie 1902 în Poiana Sibiului. În lucrarea *Pe drumul cu Arhangheli*, scrisă de ne-a rămas de la el, cu toată măiestria lui de mânuitor al condeiului, ne lasă o autobiografie, cu care ajunge până în preajma înscrierii la universitate.

Din faptele lui, din viața lui de școlar, descrise în manuscris, se poate vedea că, într-adevăr, Corneliu Georgescu reprezintă o "lume", că toate virtuțile românești i-au fost puse în leagăn de către ursitoare. Aceste virtuți n-au căzut nici pe piatră nici în drum și nici între spini, ci în cel mai fertil suflet de român, după cum ne-o dovedește el, prin toate faptele lui viitoare.

Face liceul la Sibiu și la Turda, unde-și ia bacalaureatul, fiind printre cei mai buni din clasa lui după ce anul școlar 1919/20 îl pierde fiind nevoit să facă pe dascălul la școala primară, în Dodrogea - din motivele pe care singur ni le arată-și după ce anul următor -din aceleași motive- face practică la farmacia din Săliștea-Sibiului, în anul prim la facultatea farmaceutică din Cluj.

Mișcările studențești de la 1922, îl găesc pe Corneliu în anul

II, la Universitatea din Cluj. Din clipa izbucnirii luptelor studențești, Corneliu este în frunte, alături de Ion Moța, cu care de-acum își va împleti viața de luptă și de suferință în sensul celei mai desăvârșite dragoste și credință, spre un singur țel: așezarea neamului pe o mare linie de onoare.

După declararea grevei generale studențești -10 decembrie 1922- Corneliu Georgescu este eliminat din Universitatea din Cluj, odată cu I. Moța, fiind considerat de către senatul universitar tot atât de primejdios, tot atât de dârz în apărarea drepturilor studențești.

În anul 1923, se duce la Iași, unde facultatea de drept nu recunoștea decizia de eliminare a celorlalte Universități, deci, unde înscriindu-se, putea să studieze dreptul în loc de farmacie. Iașul îl atrage, fiindcă ținea să facă parte din acel grup de studenți pe care îi admirase cu trei ani în urmă- în costumele lor naționale- din balconul sălii în care se ținea primul congres al studenților României-Mari - grup care, condus de Căpitan, căuta să-și impună punctul de vedere în disperarea majorității membrilor congresului, narcotizați de doctrinele comunizante.

L-a impresionat adânc pe Corneliu priveliștea din sala congresului, stăpânită și condusă de forța de fier a Căpitanului- drept garanție că Neamul este prezent și că drepturile lui și ale studențimii românești vor fi apărate- fapt care-l mărturisește singur, când ne scrie... "*Nu bănuiam atunci, în acele zile, că viața mea se va lega de acest flăcău mândru din mijlocul grupului de studenți îmbrăcați în costume naționale...*"

Ajuns la Iași, Corneliu își însușește punctul de vedere al Căpitanului și al lui Ion Moța și intră cu plăcere și cu tot avântul în acel complot studențesc, care, din cauza trădării, sfârșește în procesul "Văcăraștenilor". În această închisoare, în imediata apropiere a Căpitanului, a avut Corneliu posibilitatea să constate că suferințele, nici când nu sunt prea mari și prea multe, dacă ele sunt cerute de interesele neamului.

După ce își ia licența în drept, la Iași, în 1926, și după ce-și face stagiul militar, la Școala de ofițeri în rezervă pentru artilerie Craiova, începe practica de avocat în județul Cahul. În acest timp se căsătorește cu domnișoara Elena Constantinescu, avocată, fiica

unui funcționar de la judecătoria Cahul.

Fondator de mișcare -alături de Căpitan și Ion Moța- ale cărei începuturi se întrezăresc încă în închisoarea Văcărești, Corneliu răspunde chemării Căpitanului și sufletului său mare, pentru ca la 24 iunie 1927 să ia act de ordinul... *"Astăzi, vineri, 24 Iunie 1927 (Sfântul Ioan Botezătorul), ora 10 seara, se înființează : Legiunea Arhanghelul Mihail , sub conducerea mea. Să vină în aceste rânduri cel ce crede nelimitat. Să rămână afară cel ce are îndoieli. Fixez ca șef al gărzii de la Icoană pe Radu Mironovici."*

Pentru Corneliu Georgescu ordinul, dorința Șefului, nu erau o ficțiune. El executa cu toată puterea, hotărârea și priceperea.

Prezența lui la actul fondării Mișcării, alături de Căpitan, de Ion Moța și ceilalți n-a fost o întâmplare, un accident. El a fost prezent, fiindcă acesta îi era destinul, pe care Neamul l-a încredințat acelora dintre aleșii lui, care în mod conștient l-au putut intui în numele întregii generații de la 1922. Restul, mulțimea generației 1922, abia mai târziu a putut să vadă și să-și dea seama de marele *"act al fondării Mișcării"*. Ei, *"fondatorii"*, au fost izvoarele din care noi, cei de seama lor și următoarele generații se vor adăpa mereu, dacă vor voi să fie considerați urmași și continuatori ai celei mai eroice generații de până acum, generație din care s-a născut Mișcarea Legionară.

Reproduc, în parte, articolul lui Corneliu, apărut în *"Pământul Strămoșesc"*, nr. 2, scris în 1927, semnificativ pentru marea lui credință în biruința Mișcării Legionare, abia fondată :

APRINDEȚI LUMINA CREDINȚEI

"Se spune în istoriile vechi că, odinioară, zeli au lovit cu o grea încercare antică Eladă pentru păcatele ei. Dinspre pustiurile Asiei oști grele, însutit de tari, s-au năpustit ca vijelia, pe plaiurile țării, pustiindu-i câmpiile, dărâmându-i orașele, stricându-i altarele și fărâmiându-i oștirile viteze, care erau prea mici la număr ca să se poată opune cu succes. Nemaivând nici o împotrivire, învingătorii Mezi, au pătruns până în inima Greciei, la Delphi, acolo unde era templul cel mai vestit al lui Apolon. Tremurau preoții Templului de

teamă că în curând dușmanii vor ajunge să pângărească altarul sfânt. Singur preotul cel mare nu se temea și plin de încredere în puterea divină a spus către tovarășii săi :<Nu aveți teamă ,zeul nu are nevoie de oști, ne apără singur>.

"Și s-a pornit preotul cel mare împreună cu toți ceilalți preoți pe rugă și ruga lor a săvârșit minuni. De cum s-au apropiat încrezătoarele oști ale Perșilor, de o azvârlitură de piatră de templu, muntele Parnasului s-a cutremurat și a rostogolit cu tunet stâncile uruitoare spre dușmani, strivindu-i. Trăsnetele căzute din senin au venit să împlinească ruina și din falnica oaste de odinioară, abia au mai rămas câțiva vestitori ai minunii cerești".

"Luptători ! Aprindeți din nou în sufletele voastre făclia credinței că biruința și izbânda va fi a noastră."

În 1930 vine în județul lui natal și-și deschide birou avocațial în Miercurea-Sibiului.

Cu toate că și-a făcut studiile și practica avocațială în regiuni cu altă legislație decât cea din Ardeal, în foarte scurt timp a devenit unul dintre cei mai buni cunoscători ai Dreptului local, un adversar temut și respectat. De o logică atât de încheată în susținerea cauzelor ce le oferea, că puțini erau acei care doreau să-l aibă adversar. Prezența lui în mijlocul colegilor de la barou sau în sălile de dezbateri a Tribunalului îi făcea pe cei din jurul lui să-și dea seama că sunt în preajma unui om plin de respect și de mare omenie, virtuți care pe ceilalți îi dogorea și-i obliga să dovedească aceeași atitudine.

În 1932 conduce alegerile, la care participa Garda de Fier, în județul Sibiu. Arestările din 1934 îl duc la închisoarea Sibiu și de aici la București.

În 1937, lumea legionară din județul lui îl alege deputat ; îl trimite în Parlamentul Țării, unde urma să-și strige indignarea contra unui sistem de conducere pe care-l trăise aievea în perioada lui de dascălie în Dobrogea și mai târziu în timpul studenției, sistem care de toate se ocupa, afară de nevoile stringente ale poporului român. Această lume, în contra căreia urmau să se ridice viitorii parlamentari legionari, și-a dat seama însă că va fi demascată în toată putreziciunea ei de la tribuna Parlamentului și atunci s-a unit pentru a pune în

aplicare "*Prigoana cea mare*" din 1938-1939.

Pe lângă profesiunea de avocat, Corneliu era și un bun mânuitor al condeiului. În timpul studenției a scris "*Vremuri de restriște*", piesă de teatru cu un subiect luat din viața de luptă legionară. În timpul refugiului, și-a scris autobiografia din care s-a salvat doar primul volum. Scrisul lui marchează un stil patriarhal, atrăgător, limbaj care te fură, citindu-l.

Această aptitudine ne-a îndemnat pe cei din jurul său ca, în 1937, după moartea lui Ion Moța, să-l determinăm ca să se mute la București, pentru ca să se ocupe de "*Libertatea*", unde singur și cel mai bine l-ar fi putut înlocui pe Ion Moța. În marea lui modestie, după lungi străduințe, a acceptat și urma să-și facă mutarea. Evenimentele anului 1938 însă ne-au zădărnicit acest plan, trezindu-ne cu toți în lagare și închisori, iar cei rămași liberi trebuind să ducă viața oamenilor puși în afară de lege.

În luna mai 1938, se duce la București ca să studieze și să pregătească apărarea în procesul ce se punea la cale pentru condamnarea Căpitanului. După trei zile, adică după ce autoritățile polițienești și-au dat seama că omiseseră să aresteze pe unul din însăși fondatorii Mișcării, îl aduc pe Corneliu la noi, în lagărul de la Ciuc, unde erau deja arestați toți șefii de județe ai anului și aproape toate gradele din acea vreme.

Timpul petrecut în lagărul de la Miercurea-Ciuc și apoi în Vaslui, a fost un prilej pentru sutele de legionari, mai tineri sau mai bătrâni, care au trecut prin aceste lagăre, ca să-l cunoască și să-și dea seama de cum este și cum trebuie să fie *legionarul*. Puțin la vorbă era Corneliu, dar, odată ceva spus, nimic și nimeni n-o mai putea răstălmăci: vorba lui n-avea decât un singur sens, acela al adevărului, al preciziei, moralului și binelui. Bucuros în orele de recreație de o glumă, o snoavă, o povestire sau o anecdotă! Ba, juca chiar ore întregi "*septica*" cu Ioraș și Cincora, în dormitorul 15, la Ciuc, unde timp de șapte luni n-am putut avea nici măcar un creion la noi, necum cărți de citit și, ca să treacă timpul, se așeza la câte o partidă de cărți. La Vaslui -unde primeam oase și lemn- lucra și el ore întregi la cruciulițe și icoane, pentru ca la ieșire să ducă o amintire soției și celor două fetițe: Rodica și Elenuța.

Când se discuta însă o problemă serioasă, adversarul trebuia să se sprijine bine și să fie cu toată luarea aminte în discuția ce voia s-o dezbată cu Corneliu. În astfel de ocazii, el dovedea o pregătire, o judecată care te obligau să păstrezi aceeași ținută înaltă.

Întreaga lui privire și înfățișare erau "*un marș fără pauză*", o intensă și permanentă frământare. De o modestie nemaîntâlnită. Era atâta căldură, omenie, și bunătate în el, că cei ce-l înconjurau se simțeau stingheriți. Pentru cine greșea, nu era pedeapsă mai mare decât să-l vadă pe Corneliu nemulțumit.

Când la Vaslui, după anunțarea morții Căpitanului - care el ne-a comunicat-o în holul coridorului, de la etajul clădirii - și, când mulți dintre cei prezenți s-au umplut de îndoială -, ne-am strâns cu toții în jurul izvorului lui de căldură și bunătate camaraderească. Vedeam în el un îndrumător, un far, care, prin puterea luminii lui, ne indica drumul în noaptea ce se abătuse asupra noastră. Nici unul din cei câți formau așa zisul "*grup de rezistență*" la Vaslui n-ar fi semnat declarațiile dorite de paznici, până când Corneliu nu făcea vreun semn.

Spusese el, la 30 noiembrie, că de acum fiecare-i liber să facă ce dorește. Noi însă i-am simțit durerea cu care făcea această declarație, impusă de tactica zilei și nu l-am ascultat; făceam și pe mai departe tot numai ce-i plăcea lui, fiindcă știam că, ceea ce-i plăcea lui, era pe linia credințelor noastre.

După anunțarea morții Căpitanului, fiind întrebat asupra celor ce se vor desfășura în viitor cu Mișcarea, le răspundea: "*nu vă bateți capul cu lucruri care nu sunt de atribuția noastră; viitorul șef care se va alege singur, dintre cei mai vrednici dintre noi, ne va spune ce avem de făcut*". Așa interpreta Corneliu voința Căpitanului, fixată prin lege: "*Când eu nu voi mai fi, cel mai viteaz dintre noi va pune mâna pe steagul Mișcării și vă va conduce spre biruință. Îl veți recunoaște și-l veți urma pe acela, fără cârtire. Uniți fiind, veți ieși și din iad*".

Și, un suflet de legionar în care trăiesc, în care sunt treze toate virtuțile legionare, în care nu sălășuiește ambiția și invidia, acela nu va greși niciodată în cunoașterea marilor legi de viață legionară; acela le va trăi pur și simplu, supunându-li-se.

Când, după ieșirea din lagărul de la Vaslui, Corneliu Georgescu și-a dat seama că Arhanghelul a pus steagul Mișcării în mâinile celui mai vrednic și mai viteaz dintre ostașii Căpitanului; că legea fixată de Căpitan și-a găsit rezolvarea și aplicarea, el, Comandant al Bunei-Vestiri și fondator de Mișcare, s-a prezentat urmașului Căpitanului, raportând: "*Comandante, legionarul Corneliu Georgescu este gata și așteaptă ordinele D-voastră.*"

Dacă numai acest act l-ar fi săvârșit Corneliu în întreaga lui viață și-atunci ar fi binemeritat de la Mișcare, căci, după cum Ion Moța a recunoscut în Corneliu Codreanu pe "*Căpitanul*", așa Corneliu Georgescu a recunoscut în Horia Sima pe "*Comandantul*".

Când apoi, mai târziu, unii și-au ridicat vocile contra Comandantului, Corneliu le răspundea: "*Cine este mai vrednic decât Comandantul?*".

În Germania fiind și vorbindu-i odată despre un camarad spuneam că respectivul este un bun orator, priceput, înțelegător în problemele politice etc., Corneliu mi-a răspuns indignat: "*Noi avem nevoie de elemente disciplinate, de caractere. Mișcarea nu s-a făcut și nu trăiește nici prin oratori, nici prin abilități politice, nici prin personalități răzlețe. Ea trăiește prin oameni de caracter, de credință, disciplinați, de mare omenie, și prin oameni care se încadrează în formele legionare.*"

El însuși "*o lume*", un intelectual, era totuși cel mai disciplinat, cel mai supus și se încadra în unitate chiar când aceasta era condusă de un camarad mai tânăr. În 1936-1937, conducând eu județul, de fiecare dată când asista la solemnități el, Comandant al Bunei-Vestiri, intra în front și cu toate că-l rugam să ia comanda, îmi zicea: "*comandă, că tu ai șefia județului și misiunea primează vechimii și gradului*". Această mare înțelegere, această desprindere de tot ce poate fi personal în noi, înseamnă a înțelege fenomenul, înseamnă a trăi adânc legile de viață legionară. Din acest punct de vedere, Corneliu era cel mai desăvârșit exemplu.

În toamna anului 1940, ocupa funcția de Subsecretar de Stat la Ministerul Economiei Naționale, pentru Colonizare și Populația evacuată și apoi funcția de Ministru de Finanțe, în Guvernul Național de la Viena.

La finele lui aprilie 1945, ne-am despărțit, împrăștiindu-ne ca să ne adunăm, când împrejurările vor îngădui. În zorii unei dimineți m-a trezit ca să-și ia rămas bun de la mine. După doi ani, timp în care ne regăsisem aproape cu toți ceilalți răspândiți, începurăm să ne întrebăm unii pe alții dacă nu știe cineva ceva despre Corneliu Georgescu. În 1950, pe baza unei foarte slabe indicații, am plecat ca să-l găsim, într-o localitate de munte din Austria. Nu era însă el, cel căruia m-am adresat. În aceeași zi, seara, am aflat din gura preotului localității Mittersill că Corneliu odihnește în cimitirul bisericii locale. Răpus de un glonte criminal, pentru a fi despuiat de ceea ce avea asupra lui, în ziua de 6 mai 1945, a fost îngropat ca necunoscut.

L-am dezgropat ca să-l identific, având ca semn de recunoaștere rotula piciorului drept, legată cu sârmă, încă din 1936, când a suferit o cădere. I-am adunat resturile de oase, le-am așezat într-un coșciug, apoi l-am coborât din nou în lumea lui cu Arhangheli, ca să-și doarmă de-acum liniștit somnul din care l-a trezit pentru câteva ore dorința noastră de a-l revedea, de a-l identifica. O cruce îi străjuiește somnul din cimitirul localității Mittersill, unde i-a fost hărăzit lui să-și încheie viața pământească la 43 ani.

Corneliu Georgescu a îndeplinit funcția de Secretar General al Mișcării. Chiar și după plecarea lui dintre noi, "*lumea lui*" ne-a rămas, ea trăiește în noi toți cei ce l-am cunoscut, direct sau indirect, și va trăi de-a pururi în toate generațiile de legionari care ne vor urma.

"*Cei ce au căzut uciși de gloanțele dușmane, pășesc în rând cu cei ce au rămas*". Corneliu va pași mereu cu noi în rând, continuând să ne îndrumeze pașii noștri pământești.

Sunt fericit că am avut norocul să trăiesc aproape de el, că l-am înțeles și urmat; că m-am bucurat de sfaturile și îndrumările lui, că m-am încălzit la marea lui dragoste camaraderească. Merit mai mare vor avea însă cei de azi și cei de mâine, care deși nu l-au cunoscut, îl vor putea totuși apropia și se vor simți încălziți de "*lumea*" lui Corneliu.

Dr. Ion Fleșeriu

Ianuarie 1952

PARTEA I

**PE POTECELE CHEMĂRIILOR
DE DEPARTE**

1. SATUL MEU

Sunt multe sate mândre pe întinsul plaiurilor românești, dar parcă nici unul nu întrece în frumusețe satul în care m-am născut, satul copilăriei mele : Poiana. Nici undeva oameni mai chiaburi și mai făloși ca poienarii.

De departe, de pe întinsul ondulat al platoului ardelean, de pe la Blaj, Alba-Iulia, sau și mai de departe, de pe înălțimile Feleacului, ochiul cunoscător ar putea distinge în zile limpezi, pe coama dinspre miazăzi a Carpaților, o pată albă și-n noapte câteva lumini : ochiul Poienii îndreptat înspre depărtările câmpiei ardelen, mănunchiul de case răsărite pe dunga uneia dintre terasele prin care cobora, pe îndelete, înălțimile Cindrelului în șesul sibian.

Din locul de unde începe urcușul și până la creștetul presărat cu case, ai ce urca ! Trei-patru ceasuri cu căruța, sărind din ea pe la piepturi și punând cu temei umărul la leucă, unde urcușul este mai greu. Cui îi zor și are picioare sprintene, acela o ia pe jos, voinicește, pe suișul de capre al potecilor de pe scurtături și scutește astfel aproape jumătate de timp.

Fie că urci pe poteci, cu piciorul, fie de-a lungul drumului, în urma căruței, transpiri zdravăn până sus de câteva ori, dar te zvânți repede de boarea pe care o simți din ce în ce mai rece din ce te apropii spre vârf. De nu -ți e cu grabă ajunsul îți vine cu drag să te oprești din postață în postață și să guști din măreția priveliștii care ți se oferă în juru-ți.

Văi prăpăstioase și negre de adâncime se prăvălesc la stânga

și la dreapta, dinspre ridicăturile muntelui, spre întinsurile molcome situate la poalele regiunii de dealuri. Departe, cât hăul de departe se întinde cazanul uriaș al Ardealului, în care se coc vara la soare grânele de aur ale Mureșului și strugurii brumării ai Târnavelor. Dinspre miazăzi se întinde lanțul cât îngust, cât răsfirat, dar mereu înalt al Carpaților Meridionali, care despart câmpia Munteniei de Ardeal. Dinspre răsărit brăul de dealuri ce se îmbină, de mai multe ori încolăcit, cu depărtatul masiv al Harghitei. Spre miazănoapte și se frânge zarea de înălțimile Turzii și ale Feleacului, ambele străjuind intrarea în Țara Someșului. Cele două "Chei" din Munții Turzii, două despăcături produse de izbitura de sabie a unui uriaș înfuriat, par uneori, în atmosfera purificată de ploaie, atât de aproape, încât să le ajungi dintr-o fugă, deși sunt situate la mai mult de o sută kilometri depărtare de locul unde ne aflăm. Spre asfințit, în lat sobor de munți pleșuvi și împetrițați: "Găina" cu întreg cuibarul ei de pui golași și rebegiți de frig. Sunt Munții Apuseni, cu coastele despădurite și cu măruntaiele golite de aurul împrăștiat în lumea largă de mai bine de două mii de ani încoace, spre îmbogățirea tuturor stăpânilor vremelnici, dar spre paguba și sărăcia moșilor care scurtau cu trudă prin cele văișaguri, rămânând mereu "săraci în țară bogată".

Iată-ne în sfârșit ajunși pe creștetul dealului, lângă cele câteva case, care ne-au fluturat de departe cu năframa. Murgul pintenog se poate de acum odihni neopintit în hamuri, trăgând adânc în piept din aerul răcoros al înălțimii. Călătorul scăpat de cazna proptitului căruții la cele piepturi, se poate de aici încolo urca liniștit în ea. Până acasă mai are probabil de mers cale lungă, căci Poiana se înșiră pe vreo cinci kilometri.

Căruțașul, care și-a ținut de urât la mersul pe jos de-a lungul serpentinilor drumului, dar și-a adus omenește bagajul în căruță, lasă calul să se odihnească aici cât ai pipa o țigară și apoi îi dă bici, ca să ia în trap forțat povârnișul uliței care coboară în centru. Fala oricărui căruțaș, fie-i calul cât de bătrân și de slab: să scapere telegarul scânteii, izbind în fugă cu fierul potcoavei în piatra de amnar a pieții din "Vadu". De altfel, calului i-ar veni greu să nu ia în fugă și neîndemnat povârnișul, deoarece îl împinge căruța la vale.

De ce îi spune "Vadu" la piața satului, nimeni nu și-ar putea spune cu precizie. "Vadu"-ul presupune existența unei ape de trecut, ori pe aici nu trece decât un biet pârâu, care vara seacă, de nu mai vezi nici urmă de apă. E drept că uneori, când se înfurie cerul și-și scutură desaga de ploii, valea se transformă în torent, dar atunci vai de omul care s-ar cuteza s-o treacă! Vadul Poienii deci e un loc mai mult fără apă, iar când ar fi să fie și el "vad", când adecă are și el cu ce se lauda, nu-l poți trece de vrăjmășia curentului.

În fața pieții satului un ghergheleu rotund: "Ghilghiul". Dealul care formează trunchiul de care se îmbină ulițele Poienii. Case sunt numai la poalele lui, formând în juru-i o chingă lată, albă, din care se ridică verdele brădetului care îmbracă dealul până sus pe vârful rotunjit. Din brăul de case de sub "Ghilghiu" se desprind și pornesc periferic străzile ca niște picioare uriașe de păianjen. Principalele ulițe sunt înșirate de-a lungul văilor: "Arinei", "Vlașinului", "Radei" și "Curăturei". Mai bine zis văile însăși formează străzile naturale ale comunei. Apa de primăvară, când ropotește în șuvoi, aduce pietrișul și nisipul, pe care tot ea îl depune pe firul văii formând un strat de prundiș pe care cu oarecare bunăvoință și cu oarecari riscuri, se poate circula, când nu e dezlănțuit șuvoiul. De-a lungul acestor văi și pe culmea dealurilor "Vlașinul", "Handorul", "Dealul" și "Delnițele" își întinde satul cele aproape 1400 de case ale sale, ținute șireag una de alta. Casele vechi încheiate din brad măiestrit îmbinat pe la colțuri și cu acoperiș de șindrilă cătrănită de fumul care se strecoară din vatra tinzii prin răsuflătorile podului. Casele noi pe temelie de piatră și cu ziduri temeinice de cărămidă, cu acoperiș roșu de țiglă arsă, adusă cu trudă de la țiglăriile de lângă Sibiu. Culoarea caracteristică a locului, atât la zidurile caselor vechi, cât și la cele noi, e "vânătul", un albastru închis. Acest albastru, prins în podoaba de verdeață a grădinilor și punctat cu roșăța acoperișurilor de țiglă, sau cu cenușiul bronzat al șindrilei, dă ochiului o senzație de odihnă, ca și când s-ar fi coborât printre tufanii dintre case fărâme minuscule din cerul care plutește atât de aproape deasupra acestor înălțimi.

"Vadul", piața satului, e situată în fața "Ghilghiului". Înspre partea opusă acestui deal rotund, "Vadul" este hotărnicit de dealul

"Delnițelor". În mijlocul pieței se ridică o frumoasă biserică de cărămidă, cu turn înalt și cu ploi piramidali de jur împrejur, a căror creștete semețe concurează cu înălțimea turlei și cu vârful "Ghilghiului". De altfel, peisajul Poienei este caracterizat de aceste două elemente tipice ale ei: dealul rotund din centru și biserica cea mare din piața lui. "Ghilghiul" cel sterp, care rupe satul în două, silindu-te să te urci pe creștetul său, dacă vrei să vezi dintr-o dată întreaga Poiană, simbolizează vitregia naturii de pe aici, cu care locuitorii satului au fost siliți să lupte și pe care au trebuit să o învingă, pentru ca Poiana să poată deveni aceea ce e astăzi: sat din fruntea satelor de frunte ale țării. În ultimul deceniu dealul acesta a fost plantat cu brazi, astfel că aspectul lui chel de odinioară a dispărut și azi conturul lui arcuit este întretăiat de pieptănul verde al vârfurilor de molizi, făcând să se apropie peisajul de munte cu o cale de o zi.

Biserica din "Vadu" e pe drept mândria poienarilor. Înainte cu vreo optzeci de ani, când a fost înălțată din cărămidă larga ei navă, n-a existat pe pământul Ardealului biserică ortodoxă mai mare ca aceasta. Clădită a fost sub privegherea aprigului Popă-Jude. Om al bisericii, care s-a lăsat de preoție pentru ca să poată deveni jude, adecă primar al satului, el și-a putut duce la îndeplinire astfel idealul vieții sale: a ridicat în centrul Poienii un locaș dumnezeesc, mare și frumos, cum nu era altul să-l întrecă în vremea lui în parohiile ardelenilor drept credincioși. Și n-a fost lucru ușor să se înalțe această biserică, numai din contribuția și prin munca locuitorilor acestui sat, astfel cum ea s-a înălțat! Cum pe atunci erau și mai puține drumuri practicabile decât azi, și aproape toți poienarii se ocupau cu oieritul prin munți, în sat erau foarte puține căruțe, astfel că cea mai mare parte a pietrișului și nisipului trebuitor la clădire a fost transportat de pe văi până la terenul de construcție pe spinări de cai. Cei care nu aveau cai duceau ei însăși povara în spate, căci altfel nu scăpau de muștrarea conducătorului lucrării. Cu vorbă bună, cu îndemnul, ba uneori chiar cu biciul, a reușit judele răspopit, după mulți ani de osteneți, să desăvârșească lucrarea, care va păstra amintirea lui în memoria locuitorilor acestui sat, cât va trăi Poiana.

Satul nostru nu-i unul dintre cele vechi. Pe vremea când s-au

stabilit aici strămoșii noștri, înainte de vreo patru sute de ani, alungați de la șes de urgia prigonitorilor străini, satele românești Săliște, Tilișca și Jina, situate la răsărit și apus, își împărțiseră de mult între ele munții, astfel că întemeietorii noului sat n-au mai putut obține decât o fâșie îngustă de dealuri sterpe și văi stâncoase între hotarele acestor trei sate românești și terenurile de cultură și de pășune ale localităților săsești: Dobârca, Gârbova, situate la poalele regiunii de dealuri. Umbrarul codrului neumblat în mijlocul căruia antecesorii noștri au tăiat primul luminiș și au făcut să se ivească prima "Poiană", de la care și-a luat numele noul sat, au ferit pe aceștia de urmărirea străinilor cu gânduri dușmane, dar nu a fost tocmai potrivit pentru agonisirea celor necesare traiului.

Haiduci or fi fost primii poienari, sau rumâni necăjiți, doșiți de amarul iobăgiei ungurești, lucru e sigur, că rasa aceasta de oameni s-a dovedit a fi foarte spornică. Fără pământ de cultură, fără pășuni sau păduri proprietate, cu ce aveau să se hrănească bieții oameni? Neavând încotro, ei au împânzit depărtările și s-au stabilit astăzi pe un munte din ținutul Cindrelului, mâne pe un altul din regiunea Vâlcei, a Gorjului, a Hunedoarei, sau chiar a Făgărașului. Deveniți păcurari iscusiți, turmele lor au cuprins încetul cu încetul mare parte din munții Carpaților Meridionali, poienarii durând stâni înfloritoare atât pe versantul lor ardelean, cât și pe cel oltean sau muntean, unde ei sunt cunoscuți sub termenul general de "mocani". Granița trasată de unguri, de pe culmile Parângului pe cele ale Negoii sau Retezatului, n-a fost nici când stavilă la trecerea acestor păstori dintr-o țară într-alta, după cum ea nu a putut împiedica pe urșii pădurilor și pe vulturii înălțimilor să treacă. Omul, ca și toate creațiunile acestor plaiuri, a circulat întotdeauna nestingherit de pe un versant al lanțului carpatic pe celălalt, sfidând vigilența pazei făcute de patrulele de grăniceri și jandarmi unguri, care privegheau ziua și noaptea meandrele frontierei silnice.

Dar muntele nu dă adăpost ciobanului carpatic și hrană turmei sale, decât în lunile de vară. Pentru opt luni din an poienarul trebuie să se îngrijească de nutrețul și iernatul oilor lui în ținuturi depărtate de pe moșiile situate la șes sau prin stufărișul râurilor. Pentru populația stânilor carpatice în fiecare an, deci în primăvară și în

toamnă, un dute-vino de la șes în spre munte și de acolo înapoi cu întregul avut mișcător, nomadizare care nu este lipsită de pitoresc. Dacă de Sfinții Constantin și Elena huieste codrul spre toate zările de tălângile turmelor poienărești, de curând ridicate la munte, de Sfântă Maria cea Mică, dată la care ursul, zorit să se retragă în bârlog de iarnă care se apropie, dă ultimele târcoale turmei, oierul își ia rămas bun de la munte. Sute și sute de turme poienărești pornesc atunci spre câmpie. Stăpânul în frunte, purtând pe umerii săi lați "bitușa" (cojocul) de oaie, cu lâna întoarsă în afară, întocmai cum vedem îmbrăcați dacii de pe Columna lui Traian. În mâna dreaptă poartă o "bătă" (ciomag) de corn, ferecată în sârmă și în ținte. Ea-i servește de reazim la alunecat pe cele lăsători prăpăstioase, pe care coboară din creștetul munților în văi, pe urmele șuvoaielor de ape. Tot ea îi mai servește drept armă prețioasă încercată de multe ori pe cap de fiară a pădurilor, ba chiar și pe tigră de om, când apărarea turmei o cerea. Pe măciuca bulbucată a bătei și de aci două palme în jos se pot distinge, când privești mai de aproape, măiestrite încrustături de briceag. Izvoadele fine pe care băcița le brodează cu acul pe alțița ei sau pe mâneca unei cămăși, ciobanul le vrăjește pe mânerul rotund al bătei sale de corn, modelând din cuțit cu migală motivele cele moștenite din străbuni, sau cele descoperite de el în lunile lungi de singurătate, acolo sus pe crestele zimțate ale înălțimilor.

În jurul stăpânului pășesc cu capul plecat dulăii turmei, împiedicându-se în juvățul de lemn care le-a fost atârnat după gât la plecarea de la stână, ca semn că s-a dus libertatea hoinărelii prin munți. După ei turma, turma nesfârșită de mânăzi, acum înțarcate, de miori și de noatini, prăsila de azi primăvară și de berbeci bătăioși. Turma e mânată din urmă de câțiva ciobani angajați pe simbrie cu anul. În mijlocul ei, măgarii, ca niște sperietori de păsări în mijlocul lanului de grâu albit de soare. În desagii cei pântecoși, purtați pe spinare, ei duc mălaiul ciobanilor și puținele unelte ale turmei.

Parte din târle se lătesc prin centrul Ardealului, unele trec în Bihor, altele se duc înspre soare apune, în Banat. Cele mai multe coboară în șesurile Munteniei, spre lunca Dunării. Ori unde-i pășunat mai mărișor de închiriat pentru iarnă, acolo-i poienarul. Câteva sute

de kilometri nu e distanță de nestrăbătut cu piciorul. Nici Dunărea, nici Prutul nu-i stăvilește în cale. Sudul Basarabiei și Dobrogea sunt pline de "mocani". Unii au trecut Nistrul, mânându-și turmele prin pustietățile "Crâmului", sau prin stepele Nogailor, până în Caucaz. Aceștia din urmă se întorc numai la mari răstimpuri acasă. Ceilalți, din valea Dunării și din Ardeal, o iau din nou primăvara spre munte, spre același munte pe care-l arendează fideli, prin orice jertfă, din tată în fiu.

Femeile și copiii nu urmează turmele prin cele ținuturi îndepărtate, unde bărbații singuri înfruntă asprimile cumplite ale crivățului, neavând adăpost decât căciula, cojocul și bolta cerului și luptându-se cu lupii care dau târcoale turmei prin grindurile înnămețite. Familiile iernează în sat și doar soarele cald de sfârșit de mai, care dezgolește de zăpadă creștetele munților, face să se întâlnească din nou, în jurul focului bătut în mijlocul stânii celei spațioase, bărbatul cu femeia și copiii cu părintele lor.

Felul acesta de păstorit, cu vâratul la munte și ierbatul la șes, pe care sociologii îl numesc "transhumanță", a dat poienarilor posibilitatea nu numai să-și înjghebeze un rost omenesc, adică să-și întemeieze o turmă frumoasă și să-și dureze în sat o casă arătoasă și încărcată de podoabe și scule, ci să treacă chiar drept mai înstăriți decât locuitorii satelor de la șes care, dispunând de pământ din belșug, nu au fost nevoiți să-și ia lumea în cap ca aceștia, dar totuși au ramas în urma poienarilor în ceea ce privește bunăstarea.

Străbaterea repetată prin localități depărtate a mai obișnuit pe poienari să observe diferențele de prețuri dintre produsele agricole și cele industriale, de la un loc la altul. Observația odată făcută nimic nu i-a împiedicat să tragă foloase din ea, schimbând, cu ocazia călătoriilor determinate de transhumanță, produsele unei regiuni cu cele ale altui ținut, după cum li se părea că ar fi mai cu folos, sau înlocuind cu timpul schimbul în natură cu târgul contra monedă. Câștigurile realizate pe această cale i-au îndemnat pe unii să se ocupe de comerț ca îndeletnicire unică, renunțând la turma de oi și deschizând prăvălie în vreun târg sau în vreun oraș. Noua direcție de activitate s-a dovedit rodnică și exemplul a prins. Ici unul, colo altul, rând pe rând s-au așezat poienarii prin târgurile și orașele

Olteniei, Munteniei și Ardealului, întinzând o întreagă pânză de întreprinderi comerciale, în cea mai mare parte înfloritoare. Unii dintre ei au obținut chiar locuri de frunte în comerțul Bucureștilor, al Craiovei, al Clujului și al altor orașe.

Oier sau negustor, meseriaș sau industriaș, plugar sau intelectual, stabilit în Ardeal sau în Vechiul Regat, emigrat în America sau în Rusia, poienuarul a rămas însă mereu poienuar, credincios din tată în fiu tradiției satului său. Credincios în vorbă și, dacă nu-i răpit de viața orașenească, în port, în orice caz, ducând cu sine, pe toate căările pe care-l călăuzește ursita vieții, nostalgia satului din care a plecat, a satului de pe coama Carpaților, de unde stapânești cu privirea, laolaltă cu vulturii, platoul ardelean. În orice stare socială ar pătrunde și în orice situație materială ar fi ajuns, fiul "diasporei" poienuărești ține să-și asigure în satul "său" un locșor, situat nu importă în ce hârtoagă de vale, unde să-și poată măcina la bătrânețe în moara amintirilor grăunțele puținelor zile pe care le mai are, a amintirilor unei copilării în care azvârlea cu jăratec în ursul încumetrit în bătătura stânei.

2. VATRA DIN VALE

Strânsă între piciorul rotunjit al "Ghilghiului" și icul "Vlașinului", își asigură dreptul la viață prin luptă, în fundul văii, casa părinților mei. Luptă cu torențele apelor și cu vijeliile vremurilor.

Frumosului îi șade bine oriunde, de aceea bătrânii n-au pierdut prea mult timp cu alegerea locului pe care să-și dureze masiva casă de cărămidă, pe care au planuit-o, ci s-au mulțumit cu terenul folosit din vechime drept vatră de casă de către strămoși. Valea din fața casei au strâns-o în chingi de zid și peste zidurile cele puternice au durat pod temeinic, din blăni de stejar, pod de intrat în curte, prin poarta cea boltită și largă, cu carul de fân încărcat. În steiul coastei am cucerit loc pentru clădirea încăpătoare, pentru bucătăria de vară, grajduri pentru mai multe vite, șopru cât să încapă în el lemne pentru două ierni și curte pardosită cu piatră. Că în dosul casei grădina-i ca o scară pe care urci gâfâind, sprijinit de tulpinile prunilor, până în vârful dealului de unde privești ca din pod înspre curtea din vale, nu-i un motiv să renunți la casă, nici la livada cu pruni. Prunii învățați cu pantele repezi și cu iernile lungi.

Prin ce miracol vor fi reușit părinții, acum vreo cincizeci de ani, să ridice mândrețe de case din lefușoara de 250 de zloți pe an, pe care o avea tata pe atunci, ca dascăl la școala din sat -numai Dumnezeu știe! Și mai știu, desigur, despre aceasta ceva și oasele trudite ale mamei, care a robit din noapte în noapte la var

și la nisip, la strâns piatră și la cărat cărămidă pe schelele zidurilor, în timp ce tata își făcea serviciul său la școală și la purtatul socotelilor bisericii, cum îi cerea datoria.

Nu-i lucru ușor să durezi gospodărie nouă, când veniturile sunt mici și copiii încep să se ivească zorindu-se unul pe altul! Dar casa din vale a fost pornită -se pare- în ceas bun, căci s-a terminat într-un singur an cu bine și-n ea au văzut lumina zilei, rând pe rând, o duzină împlinită de copii. Pe doi i-a luat Dumnezeu la sine în prima zi a lor, să mai ușureze povara părinților, unul a căzut în război, iar nouă, rămași în viață, au pornit -cu timpul- în lumea largă. Și bieții bătrâni împovărați de ani, dar mai împovărați de griji acum la sfârșitul vieții, de cum erau la începutul căsniciei lor, stau singuri în casa în care mustea odinioară atâta spuză gălăgioasă de copii! Stau singuri, fiindcă cel mai tânăr dintre băieți, destinat să fie reazim al bătrâneții lor și continuator al dascăliei tatei, s-a dus pe front, împreună cu ceilalți frați ai săi să-și facă datoria pentru țară. Doar unul lipsește dintre ei acolo, în lupta împotriva bolșevismului păgân și acesta-i dus în lume, departe, atât de departe, încât cu greu va mai putea ajunge vreodată acasă.

Poate într-un târziu, spre a săruta o lespede fixată pe un îndoit mormânt! ... De aceea nu știu bătrânii azi cum să-și împartă dorurile și grijile între cei de pe front și cel plecat în lunga pribegie.

La creșterea copiilor le-a fost părinților de mare ajutor și bunica noastră: Leana, mama tatii, care și-a trăit lunga sa văduvie în casa fiului ei și ne-a fost nouă, copiilor, o a doua mamă. De aceea nici nu-i spuneam "bunica", ci "muma", local mod de exprimare al termenului de "mamă", termen rezervat de noi mamei noastre adevărate. Când ne simțeam cu musca pe căciulă pentru vreo ispravă copilărească și ne temeam să dăm ochii cu aprigia mamei, găseam adăpost sigur în cămăruța din curte, în care viețuia muma cea bătrână și bună. Acolo ne liniștea ea, spunându-ne povești cu zmei și cosânzene, pe care le sorbeam cu auzul. Printre aceste povești ne strecura din când în când și crâmpoie de istorisiri din viața ei și a bunilor și străbunilor noștri.

-Două lucruri sunt pe lume, dragii mei - ne spune bătrâna într-o zi - de mare primejdie pentru om: focul și apa; de foc încă te

mai poți păzi, îl poți stinge dacă-l iei din pripă și-ți mai poți scăpa ceva lucruri din casă, când vezi că nu mai ai încotro, dar de apă să mai scapi ceva, ba! Ea-ți potopește și casa și lucrurile și vitele din grajd, ba te mână chiar și pe tine la vale dacă nu iei seama sau dacă i te pui împotriva.

Vedeți voi valea aceasta care curge pe sub podul din fața casei? Nu-i apă în ea acum nici cât să mociolești într-însa o găină, ca să-i sară clocitul! Dar primăvara, când pornesc furtunile pe Jezuini - păzește Doamne! - vine năvalnică de stă să înghită satul! Pe vremuri, când curtea aceasta nu era sprijinită de zidul cel temeinic de azi, casa și grajdurile cele vechi erau apărate de apele mari printr-un răzor de pământ, sprijinit de pociumbii unui gard construit înspre vale. Pasă-mi-te însă pe vremea popii..... strămoșul nostru, a venit valea, după un potop de ploaie turbat de mare. Valuri furioase și tulburi izbeau cu trunchiuri de sălcii purtate de apă și cu bolovani grei, târați de curent, în pociumbii de lemn care sprijineau răzorul apărător al curții. Vârtejuri adânci sfredeleau la temelia pociumbilor, ca să-i smulgă din pământ. Popa a sărit să întărească gardul, căutând să-l adâncească în pământ prin izbituri de mai, dar șancul de piatră de care a dat în adânc vârful pociumbilor, i-a oprit orice spor. Bietul om, când a văzut că apa începe să clatine gardul, nu s-a îndurat să-și lase casa în primejdie și să caute pe seama sa scăpare pe coasta cea înaltă a grădinii, ci și-a priponit picioarele în pământ și a prins voinicește de un pociumb, căutând să frângă cu brațele sale vânjoase puterea apei. Dar un val mai negru și mai înfuriat ca toate s-a năpustit asupra lui, l-a smuls de pe răzor, împreună cu gardul pe care se încăpățănase să nu-l slăbească din mâini și l-a prăvălit în văltoarele nebune ale șuvoiului, printre coiturile de sălcii și pietrele rostogolite de apă. Așa s-a sfârșit bietul popă, pe care l-au aflat ai săi tocmai a doua zi, departe în josul apei, pe șesul Apoldului cu trupul strivit. De aceea a apărat tatăl vostru curtea cu zid puternic, format din bolovani din cei mari, prăvăliți cu iscusință de meșteri pricepuși pe colțul zidului, ca să se așină la cotitura primejdioasă a apei.

Groază avea bătrâna de apă și de foc, dar amintindu-și prin

câte a trecut pe vremuri groază avea și de secetă și mai groază decât toate, de "răzmeriță". În timpuri de secetă, -istorisea bătrâna -când coaja pământului se despica de uscăciune și firul grâului și al cucuruzului, prăjit, colo jos, pe câmpie, sub cerul fără nor, de flacăra soarelui, se topește de dogoare cum se topește ceara în vârful lumânării aprinse, foametea cea cumplită seceră de-a valma vită și om, deopotrivă de sleiți de lipsa de hrană. De aceea nu lasă tatăl vostru să se golească vreodată coșul de grâu din podul casei, grâu care urmează să ne ajute să ieșim în vremuri de lipsuri. Tot din teama de secetă este un șopru de fân la noi mereu plin, pentru vaca cu lapte din grajd.

Când noi copii, curioși cum eram, o întrebam despre "răzmeriță", de care știam că-i este groază, privirea i se tulbura ca de o vedenie spăimântătoare și glasul i se cobora până la șoaptă, ca și când s-ar fi temut să nu cumva să trezească prin evocările ei duhul "răzmeriței", pe care-l știa ațipit de mult.

Aceasta-i mai rea decât toate -ne spunea ea- și decât focul și decât foamea îi mai rea, căci ea împreună toate aceste primejdii laolaltă și mai adaugă la ele grozăvia uciderii de om și cea a jafului.

În partuzecișiopt - prinse a avea glas bătrâna depănându-și caietul amintirilor - eram codană, ca de vreo patrusprezece ani. Am auzit noi că s-a ridicat Iancu printre moși și-a poruncit ca românul să nu mai fierob la unguri și iobăgia să se șteargă, ba știu că au purces odată și poienarii cu lănci și cu securi până la Blaj, unde pasă-mi-te s-au adunat românii, să vadă ce au de făcut, ca să scape de unguri, dar pe aici, prin părțile noastre a fost bună pace. Nici tulburare mare n-avea de ce să fie, deoarece prin ținuturile noastre nu-i nici picior de ungur și cu sașii de prin împrejurimi ne-am înțeles noi și fără răscoală de oameni. Bărbații plecați la Blaj s-au întors, de la o vreme, pe la casele lor și s-au grăbit să se suie la munte, căci era tocmai timpul când când ciobanii, porniți de pe șesuri, își călăuzeau turmele spre pășunile de vară.

Dar într-o zi, căzu ca trăznetul în sat vestea că vin ungurii să ne cotopească comuna. Clopotele bisericilor sunau de zor într-o dungă, semn de primejdie mare. De pe dealurile elnițelor se vedea

cum vin pe cureaua drumului cătanele ungurești ca negura. Mai târziu am aflat că ungurii au fost bătuți de muscali prin părțile Ocnii și cei care au năpădit satul nostru erau fugarii oștirilor, care se retrăgeau din fața puterii rusești, pe la poalele munților. Bătuți de ruși sau nu, ungurii care se apropiau de sat erau pentru noi o primejdie la fel de mare, căci nu era chip să li se stea împotriva, numai cu neputincioșii bătrâni și copii rămași în sat, deoarece -după cum v-am spus -bărbații în putere erau în munți, pe la turme, ba chiar și femeile erau duse cu ei.

Cu atât mai mare a fost spaima pe cei rămași în sat. - Vin ungurii! - Fugiți că vin ungurii! - răsunau strigăte desperate de pe "Ghilghiu", de pe "Vlașin", de pe dealuri și de pe văi.

Ai mei erau și ei la munte. Acasă eram doar cu bunicul, cu "tata-moșu" - cum îi spuneam lui, noi copiii, și în afară de bunic, cu un frățior de patru ani. Ar fi fost lucru destul și pentru mine la stână și copilul ar fi putut fi dus și el la munte într-o desagă, pe cal, cum se obișnuiește, dar cine avea să facă de mâncare la bătrân, dacă ar fi rămas singur, și cine să-l spele? Astfel mă aflai și eu în sat în aceea vară cumplită, iar frățiorul s-a ținut scai de mine!...

Când am aflat pe uliță cauza pentru care se trag clopotele într-o dungă, am dat fuga acasă să-l iau pe "tata-moșu" și pe cel mic și să fugim împreună. Bătrânul n-a putut fi însă înduplecat să plece. El a spus că locul lui e aci, ca să păzească de primejdii casa. Pe mine însă m-a îndemnat să fug împreună cu copilul. A apucat zorit, pe cât îl ajutau bătrânețele, un săcăteu* din cuiul de după ușă, a îndesat în el o pită și o halcă de slănină din cămară, mi-a aninat săcăteul după gât și mi-a aplicat o sărutare pe frunte. Pe cel mic, care scâncea de zor, l-a mângâiat, l-a sărutat pe obraz, l-a îndemnat să fie cuminte și să meargă cu liță-sa Leana, adică cu mine, unde-l voi duce. Mi-a spus apoi să fug împreună cu copilul în susul satului, să urc pe "Jezuina" și să cobor apoi pe drumul morii până la "pârâul Muntelui". Acolo să mă ascund în codrul "Stănișoarei" toată ziua aceea și noaptea care a urmat. Am tremurat

*săcăteu - traistă de mână

tot timpul de frică, nu atât din pricina fiarelor, căci ne-am fost strâns mai mulți fugari laolaltă, cât de groaza celor ce s-ar putea petrece în sat cu tata-moșu. A doua zi după amiază, iscoadele plecate ne-au adus veste că ungurii au plecat din sat în cursul dimineții, dar că în timpul cât au stat au prădat satul de-a-rândul.

Am plecat dar spre sat, cu inima cât o furnică, de teama că jaful s-ar fi putut abate și asupra casei noastre, deși era mai ferită, în vale. Încă de departe am văzut, că teama nu mi-a fost zadarnică. Poarta cea mare a curții era vreaște. În fața porții și în curte, unde am intrat într-o fugă, butoaie de vin hârbutite. Se vedea că au golit pivnița. Vase ciobuite, lucruri din casă de tot felul sfărâmate sau lepădate primprejur. "Tata-moșu" nu era în curte. Am urcat în goană scările pridvorului și am năvălit în casă. Bătrânul zăcea lungit pe podele, legat cu frânghii de mâini și de picioare. Șiroaie de sânge închegat îi coborau dinspre tâmpile pe obraz. Pete mari de roșeață pe albul cămășii sfâșiate.

Țipetele mele și ale copilului celui mic nu l-au putut ridica, dar nu din cauză că era legat, ci pentru că era în nesimțire. Aceste țipete au adunat vecinii dimprejur - câți apucaseră să se întorcă pe la vetrele lor. Aceștia l-au dezlegat de frânghii, l-au oblojit și l-au vedeniile. Am înțeles din ceea ce bolborosea în nesimțire că a fost pe care-i avea într-un ulcior din cornarul casei, împreună cu o salbă de arginți, toată comoara casei nu le-a satisfăcut lăcomia. Au continuat să-l izbească cu patul puștii în cap și peste piept, până și-a pierdut simțirea."

Cele auzite de la bătrână n-au fost de natură a ne face pe noi, nepoții ei, să-i îndrăgim pe unguri. Cum în Poiana și-n toate satele din jur nu există nici un sătean ungur, noi îi cunoșteam pe aceștia numai din spusele bătrânii. Îi mai cunoșteam totuși și din amarnica noastră experiență. În centrul satului nostru era implantată o cazarmă cu doisprezece jandarmi unguri. Toți cu pene de cocoș la pălărie și vai! Cu pușca pe umăr și baioneta la șold. Amărul patului de pușcă, cât și ascuțișul baionetei jandarmului au simțit mulți,

foarte mulți poienari în cursul anilor. Ungurului i se scobora mânia din te miri ce și atunci lovea orbește în cei care îi cădeau în mână, cum au lovit pe vremuri în tata străbunicul, pe care l-au schingiuit, de moarte. Duminica pândeau fetele și flăcăii la horă și de li se împărea că un brâu de la cingătoare bate în culori românești, făceau moarte de om.

Cât erau acești jandarmi unguri de înclinați împotriva românilor, totuși nu aveau încotro și erau nevoiți să vorbească românește cu oamenii din sat, căci altfel nu i-ar fi înțeles nimeni, deoarece poienarii nu știau nici o boabă ungurește. Unul dintre acești jandarmi, trăit mulți ani cu serviciul în acest sat, a îndrăgit pe semne satul, nu l-ar mai fi îndrăgit! Căci s-a decis când a ieșit la pensie, să nu mai plece din el. Ba i-a mai venit ungurului pofta, burlac cum era, să se și însoare în sat. Dar degeaba a pețit el chiar și pe la fete mai trecute și pe la văduve de aici. Abia o biată șchioapă s-a îndurat să meargă după el. Mulți ani au trăit împreună în Poiana, în care timp străinul a învățat destul de bine românește, dar șchioapa nici boabă în limba lui!... Când s-a făcut România Mare, fostul jandarm ungur ne-a părăsit definitiv și a plecat la Budapesta, luându-și șchioapa după el. "Bine a făcut că și-a luat-o, -spuse ușurat satul - căci ea s-a desprins de sufletul Poienii în clipa în care s-a împreunat cu acel străin!"

Cele auzite cu privire la grozăviile săvârșite de unguri în patruzecișiopt, cât și continua șicană și schingiuirile la care erau supuși poienarii din partea jandarmilor unguri, erau poate de vină că aveau foarte puțină atracție față de limba ungurească în școală. Școala noastră era românească, susținută de comunitatea locuitorilor din sat și de Biserica românească, adică de Mitropolia ortodoxă din Sibiu. Școală mare, cu două clădiri și zece săli de cursuri, cu toți atâția învățători, ca pentru 500 de copii de anii învățaturii, câți avea satul. Bineînțeles învățătorii erau toți români neaoși, cei mai mulți dintre ei fii de localnici. Între aceștia din urmă se număra și tata, care a dăscălit aci timp de 42 de ani de-a rândul și a condus școala ca director, nu mai puțin de 30 de ani. Spuzenie de copii au trecut prin mâna lui în acest amar de timp și puțini din aceștia sunt să nu-i mulțumească măcar în gând, pentru ostenele lui pline de rod.

Activitatea școlii românești din Ardeal era însă potrivnică scopurilor urmărite de politica statului maghiar, care tindea la maghiarizare prin orice mijloace a milioanele de români din acest ținut. Unul din mijloacele cele mai sigure de maghiarizare este -se gândeau unghurii- înlocuirea limbii românești în școală, cu limba maghiară. Dacă învață copilul de mic să vorbească în școală în limba lui Arpad, o va vorbi mai târziu și acasă, socoteau și politicienii maghiari și astfel, cu sprijinul plin de zel al jandarmilor, de voie de nevoie românii vor ajunge să uite limba lor și să se facă unghuri. În acest scop s-a impus învățarea în școlile românești a limbii maghiare, deocamdată ca obiect de studiu, alături de limba românească, dar cu gândul mărturisit de a izgoni cu totul limba noastră din toate școlile din Ardeal, astfel cum a făcut în 1916 faimosul Appony, prin vestitul său plan de culturalizare.

După 1900, când ni s-a impus pentru întâiași dată limba unghurească în școală, parte din învățătorii români, care nu știau unghurește, cum era și tata, au fost supuși la o grea încercare. Las' că nu-i trăgea inima să chinuiască pe bieții copii cu o limbă atât de străină nouă și de aspră, dar cum ar fi învățat ei unghurească, pe care singuri nu o puteau câtuși de puțin vorbi? Nu e deci de mirare, că nici eu, nici alții nu am făcut prea mari progrese în această materie, cât am urmat școala din Poiana. Îmi aduc aminte, că timp de doi ani, cât am frecventat această școală, nu am învățat decât vreo câteva cuvinte, din care rețin "Kes" și "Kui" care mi-au rămas în minte din cauză că mereu le schimbam, ajungând să spun "fântână" în loc de "cușit" și invers. De numărat știam să număr până la patru, dar aceasta se datora unui joc inventat de copiii din curtea școlii:

"Eghy, ketto, harom, neghy,
Trage mâța de urechi!"

De cum se isprăvea strofa, las' de nu ți se lungeau urechile, dacă nu ți le păzeai, căci ți le luau în primire tovarășii de școală de era vai de ele.

Cu aceste puține cunoștințe de unghurească, noi, copiii, ne socoteam datoria împlinită față de statul maghiar. Nu tot astfel inspectorii maghiari, care tunau și fulgerau împotriva dascălilor

noștri, pe care-i acuzau că nu-și fac datoria și-i amenințau că le vor închide școala. La ce se putea aștepta și bietul tata de la ei, el care abia înciripa câteva vorbe unghurești!

Îată că intră într-o zi pe ușa clasei unul. Răschirat la umblat și pomădat la musteți. Cu gravitatea pe care i-o permiteau picioarele strâmbe, înainta spre catedră, oprindu-se la câțiva pași de ea, în fața tatei, așteptând fără a scoate o vorbă, ca aceasta să i se prezinte. După spilcuiala noului venit, după curbura picioarelor, după aroganța atitudinii și mai ales după pomada de pe mustețe, a observat tata de la prima aruncătură de ochi despre cine poate fi vorba. Ce alt unghur ar avea de căutat în școala din Poiana, decât urgisitul "inspector regesc"? Dar dascălul român a învățat pe elevii săi ca acela care intră într-o încăpere, oricine ar fi el, să dea binețe celor dinlăuntru. Ungurul acesta da un prost exemplu elevilor prin atitudinea sa necioplită - se gândi el. De aceea nu s-a grăbit să coboare de pe catedră, ci s-a mărginit să fixeze pe noul venit cu o privire întrebătoare, aruncată peste umăr, pe deasupra ramei de alamă a ochelarilor săi.

Străinul văzând că dascălul valah nu-i sare întru slugarnică întâmpinare și nu i se prezintă, astfel cum el, "inspectorul regesc" ar fi așteptat-o, l-a întrebat răstit, în limba lui: "Ki csoda maga?" - ceea ce în românește ar veni: "Cine ești dumneata?" Misterele limbii lui Arpad, nepătrunse îndeajuns de cel de la catedră, fac însă ca numai cuvântul unit "kicsoda" să însemneze "cine". Despărțit "ki" se tălmăcește "cine", ca și cuvântul întreg, dar cealaltă parte izolată: "csoda", însemnează "minune". Cel întrebat probabil că dibuia întrucâtva numai sensul cuvintelor despărțite, nu compuse, căci în loc să răspundă la întrebarea unghurului i-a întors furios spatele, și-a ieșit din clasă, trântind furios ușa și lăsându-l pe inspector singur acolo, în fața copiilor.

Învățătorul Vraciu de la aceeași școală era mai versat într-ale limbii unghurești decât tata deoarece a fost dus de unghuri, nu de mult, la un curs de limbă maghiară la Seghedin, pe câmpia unghurească. Pe acesta l-a chemat deci tata, grăbit, în cancelarie și l-a întrebat răspicat:

Spune-mi, colega, cuvântul unghuresc "ki" înseamnă sau nu în

românește "cine" ?

"Da", are înțeles de "cine" - răspunde Vraciu.

Și "csoda" înseamnă "minune", nu-i așa?

Și asta-i adevărat! - confirmă cel interogat.

Apoi numai aceasta am vrut să o știu! Conchise scurt întâiul și a dat să iasă pe ușa cancelariei, spre a se repezi la cel care - după știința sa de ungurească, confirmată și de colegul său, l-a ultragiât în fața clasei. Vraciu, care nu avea cunoștință de sosirea inspectorului, nici de cele întâmplare mai adineaori în clasa colegului său nu știa cauza furiei acestuia. Ca s-o afle, i-a retezat calea și a cerut lămuriri.

Văvilionul lui! - fu răspunsul. "Păi eu sunt minune la el?"

Despre cine-i vorba, colega?

Despre neobrăzatul de inspector unguresc, care mi-a intrat în clasă și-a avut îndrăzneala să mă întrebe în fața copiilor "kicsoda", adică "ce minune" sunt eu.

A trebuit un curs rapid de limbă maghiară, pe care să-l țină Vraciu, pentru ca tata să-și recunoască greșeala ungurească în care se afla și a mai trebuit apoi să intervină strategia aceluiași Vraciu pe lângă inspectorul cel îmbufnat, pentru ca relațiile dintre cele două părți să fie reluate, relații care din partea tatălui meu, mereu în conflict cu limba inspectorului, se mărgineau la cât mai rare interjecții monosilabice.

Dacă școala din Poiana nu a prea dat rezultate, în ceea ce privește limba maghiară, spre marea supărare a autorităților ungurești, ea a dat însă neprețuite foloase în domeniul dorit de susținătorii săi. În toată Poiana, sat de aproape cinci mii de locuitori, nu existau bărbați sau femei neștiutori de carte. Și încă știință temeinică, de mare ajutor poienarului pentru răzbaterea lui prin lumea cea largă sau pentru comerțul înjghebat de atâția fii ai Poienei.

Un alt rezultat pe care l-a dat această școală, într-o direcție mai puțin realistă decât cele amintite mai sus, a fost acela pe care l-a exercitat asupra plămădirii lăuntrice a unchiului meu Constantin, fratele mai mare al tatii. Aș putea spune că ea l-a smuls de la turma de oi și l-a dedicat picturii, spre care se simțea atras de mic,

după cum ne-o indica și epitaful gravat pe lespedeza mormântului său aflător în "progadia" Poienii, epitaful pe care și l-a scris singur:

"Încă din a mea pruncie iubeam musa, ceea care întrunea în armonie mii de culori lucitoare".

.....
"Am crezut că aici subț soare, pentru dânsa m-am născut".

Îi plăcea copilului, de pe când nu s-a ridicat încă bine din țărână, să mângălească pe scândurile dușumelei, sau pe pereți și pe unde apuca, cu ce-i cădea la îndemână, întortocheri de linii numai de el înțelese. Mai târziu, pe când să pornească la școală, închipuia cu ușurință oi rotofane, ca niște butoaie la pășune, porci numai rât și numai coadă încovrigată și oameni-mingi pe picioaroange de chibrituri.

Dascălul său ținea mai mult decât la buchea cărții la desen, căci acesta era pe semne slăbiciunea lui. Nu-i de mirare deci că elevul Constantin, privegheat și încurajat de învățătorul său, care i-a recunoscut înclinarea, făcea progrese repezi întru îndemânarea desenului.

Pe măsură ce treceau lunile și anii de școală, copilul admira tot mai mult iscusința cu care învățătorul schița diferite figuri de tablă, pe care el, Constantin, le reproducea pe caiet mai fidel decât toți. În aceeași măsură însă simțea cum îi creștea fiorul în suflet când, duminica, în timpul liturghiei, nu-și mai putea ridica ochii de pe figurile încadrate în bărbi și-n aureole, zugrăvite pe iconostasul și pe pereții biseriței din lemn. Aceasta, situată în "Deal", era singura biserică a Poienii pe atunci, deoarece cea din "Vadu" nu era încă terminată.

De jos, de deasupra brâului de strane ros de cari, până sus de tot, pe boltitura de lemn a bisericii, se aliniau în rânduri și se urcau gloată spre cer sfinți cu podoabe de aur însă cu fețe uscățive, dominate de ochi mari, stranii, care-ți sfredelesc sufletul cu tăișul privirii lor pornită parcă de dincolo de lume, astfel cum i-a fixat acolo, pe la 1700, pioșia iconarilor anonimi, care au împlinit zugrăveala acestei biserici, rugându-se lui Dumnezeu și ținând post. Copilul își plimba privirea de la figurile catapetesmei la icoanele din dreptul ușilor altarului și nu se desmeticea din uimire decât atunci când șuvoiul lumii din biserică îl târa spre ieșire, la terminarea slujbei.

-*"Tătuțule"* - întrebă el odată pe badea Aron, tatăl său, în urma căruia cobora dealul bisericii, - *tătuțule, cine a făcut sfinții din icoane?* Cel întebat se uită lung la băiat și nepricepând poate sensul întrebării, sau voind să întărească credința în copil, atribui un caracter transcendent icoanelor, răspunzând:

- *Pe sfinți îi coboară îngerii din Cer, Constantine!*

Copilul s-a resemnat deocamdată să afle că frumusețile admirate de el pot fi făcute numai de îngeri, sau aduse de ei dintr-o altă lume. Totuși i-ar fi părut parcă mai bine să știe că și mâna omului e în stare să realizeze asemenea icoane. - *Dar dacă totuși omul ar putea?* - se întreba el câte odată. - După un timp n-a mai putut răbda și a încercat să afle de la învățătorul său răspunsul la întrebarea care-l chinuia:

- *Domnule învățător, tătuțul mi-a spus că îngerii fac icoanele din biserică* - rosti copilul la un sfârșit de oră de desen, cu ochii ațintiți asupra învățătorului și cu semnul întrebării aninat pe buze. Acesta i-a înțeles îndoiala, poate și nădejdea care-i mijeia în suflet. L-a mângâiat îndelung pe părul castaniu și i-a răspuns într-un târziu:

- *Da, îngerii!* - Apoi în largi răstimpuri, ca omul care-și răscolește cuibarul durerii din piept, continuă: - *Îngerii, însă nu îngeri cu aripile pe umeri, așa cum știi tu, ci cu mâna într-aripată! Mâna care zidește din culoare figuri și ochi și suflet și lumea toată.... Acești îngeri s-au numit pe vremuri iconari. Dar odată cu mănăstirile care ne-au fost dărâmate de străini, s-au stins din Țara Ardealului și acest soi de îngeri, iconarii. Pe tot cuprinsul acestei țări nu mai avem azi nici unul. Și uite, biserică din "Vadu", la care lucrează satul, curând va fi isprăvită și n-avem de unde să găsim pe aici un iconar, să-i zugrăvească sfinții..... În alte țări, chiar în Țara Românească de dincolo de munți, mai sunt și astăzi unii, care stăpânesc culoarea, ca îngerii. De la aceștia ar putea învăța zugrăvitul cei ce se simt chemați. Eu n-am avut putere să ajung până la ei... Tu micuțule, tu poate vei avea mai mult noroc ca mine!...*

În clasa în care învățătorul da glas durerii năzuințelor sale neimplinite, domnea tăcere adâncă, de spovedanie. Apoi tăcerea fu sfâșiată de pașii largi ai învățătorului, care se îndrepta spre tabla rezemată pe o spetează de lemn. Copiii erau numai ochi. Acolo, pe

fața cea întunecată a tablei, porni la drum o bucată de cretă purtată de mâna dascălului. Porni la drum și-n urma ei lua ființă conturul unui armăsar, cu trupul încordat în salt de luptă, armăsar care se înalță cu picioarele din față deasupra unui balaur uriaș, cu solzii cât lopata și dinții mai lungi de un cot. Apoi răsări în șaua armăsarului o mândrețe de voinic, cu platoșe de fier și coif strălucitor, coif de sub care se răsfirau în vânt cărlionții pletelor. Și-n vreme ce armăsarul izbea cu copita în trupul șarpelui celui cumplit, voinicul îi străpungea gâtul cu sulița cea ascuțită și grea, purtată cu nădejde de brațul său vânjos, încât dihania se zvârcolea de durere și de groaza morții, sub cal și călăreț.

Micul Constantin recunoscuse scena pe care de atâtea ori o mai văzuse în biserică din Deal: icoana Sfântului Gheorghe. Învățătorul dăduse și pe această cale răspunsul la întrebarea cea nespusă, care aninase pe buzele copilului îndrăgit de icoane: - *Da, oamenii fac icoanele din biserică*, spunea copilului silueta voinică a Sfântului Gheorghe - *oamenii care au în suflet involburări de îngeri!*

Dascălul plecă din clasă cuprins de emoție. El nu și-a putut îndeplini chemarea lăuntrică și a rămas, din lipsă de mijloace, la jumătatea drumului. N-a putut cuceri împărăția culorii, în tainele căreia n-a avut cine să-l călăuzească. N-a putut trece la adevărata pictură, de la desenul pe care-l practica în mod empiric. Datoria lui este, se gândea acuma, să ajute pe altul să se realizeze. Cu această hotărâre în gând, porni el la tatăl elevului său preferat, la badea Aron de pe vale. După o discuție aprigă între cei doi, tatăl lui Constantin a pronunțat însă răspicat nestrămutatul său răspuns: - *Nu, copilul meu nu va fi niciodată zugrav, cum ai vrea d-ta să-l faci! Eu nu vreau să-mi văd feciorul colindând din sat în sat, pe cele biserici, cu ulcica de vâpșele la brâu! Pe Constantin l-am hotărât, ca și pe Niculaie, pe frate-său, pentru oi. Ei îmi vor moșteni turma. De m-o mai dărui Dumnezeu de aici încolo cu vre-un băiat, nu zic că nu l-oi da pe acela la carte, dar pe cei doi, pe care-i am acum, nu-i pot da de la oi, căci nu-mi pot lăsa turma fără grije. Cum m-am hrănit eu pe urma oilor, s-or hrăni și ei, mai ales că le rămâne o turmă gata împlinită!"*

Astfel se întâmplă că silințele dascălului iubitor de pictură au

rămas zadarnice și Constantin, după ce a terminat școala din sat, a plecat la ciobănie. Într-o primăvară, când vântul călduț a desțelenit puțin cărările munților, a luat deci și el drumul oieritului, după ce și-a luat rămas bun de la sat și mai ales de la dascălul său drag. Deși silueta Sfântului pe care l-a văzut răsărind pe tablă de sub bucata de cretă nu l-a părăsit, a început cu temei școala cea nouă, școala cea grea a cârmuitului de turme de cinci sute de oi mulgătoare și tot atâtea miori. La vârsta de patrusprezece ani, după trei ani de ucenicie, cunoștea lășătorile pe care trebuiau coborâte mânzările la iarba cea mai gustoasă, cunoștea cotiturile plaiului, pe care șerpuiește spre casă caravana de cai încărcăți cu desagii cei mari, umpluți cu burdufi de brânză și unt. Mai ales cunoștea cărarea care duce de pe muntele Ștefanului, munte lat, care stă cumpănă între apa Latoriței și cea a Lotrului, unde era stâna, peste culmile Urdei și Coastei lui Rus, spre masivul Parângului, pe care păștea turma de miori. Își făcea drum pe aici, de câte ori avea răgaz, căci numai aici simțea el fiorul înălțimilor, numai aici gusta el din plin voluptatea de a te vedea singur pe culmea care tronează deasupra norilor, mândria de a disputa cu vulturii împărăția văzduhurilor înalte.

Iată-l pe vârful, rotindu-și privirea dinspre depărtările tulburi, spre decorurile de vis ale muntelui. Jos, în toascașul uriașelor stânci, lăcrimează ochiul de azur al unui iezăr. Lăcrimează, pentru că raza de soare, cu care se juca, s-a ascuns dintr-o dată după o coamă de piatră. O căpriță, din cele negre și cu cornițele ștregărește covrigate pe spate, l-a sărutat în treacat pe un colț de geană umed; a fugit însă speriată în lumea ei de stânci, rușinându-se că i-a fost surprinsă slăbiciunea de către un urs bătrân, care s-a ivit mormăind printre jnepeni.

Culmea Parângului îl îmbăta pe băiat, de câte ori se avânta pe suișurile ei. Nu fără temei îi spunea acestei culmi "*Mândra*", căci arar înălțime atât de mândră ca ea.

Cât Negoiul de înaltă, sta Mândra ferită de lume, așa cum stă bine unei frumoase ca ea. De te apropii de dânsa, fără să te cunoască, se supără foc. Furioasă îți rostogolește atunci în cale șuvoiuri de bolovani, sau prăvălește peste tine fărâme din ghețarii pe care-i păstrează și-n toiul verii în răcitoarele creștelor. La nevoie

ea îndeamnă pe Muma Vânturilor să te prăvălească de pe înălțime cu suflul ei, în hăul cel negru al adâncurilor, sau să-ți repeadă pe neașteptate din nouri sulițe de grindini. Dar și pe care-l are drag Mândra, îl alintă cum nu se poate mai bine. Cea mai iscusită orchestră de lăutari e nimic pe lângă frumusețea horelor, pe care le șuieră vântul din naiul creștelor zimțuite ale coroanei ei de stânci. Moliciunea mătasei e nimic pe lângă frăgezimea firelor de iarbă, care se răsfață în aurul soarelui înălțimilor ei. Dantela cea mai măiastră nu e nimic pe lângă horbota mereu schimbată, dar mereu plină de taină a nourilor, care se așează cunună peste pletele ei de abanos, plete între care spiridușii ghețarilor tivesc șirag de diamante sclipitoare.

De-o vreme însă băiatul cerceta Parângul nu atât pentru frumusețea, cât pentru izolarea lui, pentru sublima lui singurătate. Simțea nevoia să rupă tăcerile din el, să-și spovedească frământările sufletului, să-și destăinuiească visurile lui presărate cu stele și cu priviri de sfinți, cu călăreți pe cai ca spuma, în luptă cu balaurii. Și n-avea cui să-și descarce povara sufletului, decât singurătății piscului Parângului: *Mândrei*.

Și Mândra parcă l-a înțeles, căci l-a sărutat c-o adiere de boare pe fruntea brobonită de nădușala lăuntrică, și i-a îndreptat privirea spre depărtările șesului, care se întinde de la poalele ei până departe, spre brâul de argint al Dunării.

O ceață deasă se ridică de pe fața imensei câmpii și se ghemuia vălătuc în pieptarul de păduri al Parângului, colo departe în jos, cale de patru-cinci ceasuri. Câteva clipe a rămas pânza de ceață animată de creștetele brazilor uriași ai pădurii. Stătea în cumpană să-și facă sălaș printre ei, sau s-o pornească spre culme. Câteva clipe numai, căci deodată negura a pornit-o, ca vântul, la deal. Curând a înghițit desișul de jnepeni, care stătea agățat printre țancurile de deasupra pădurii. Săltând s-a urcat pe povârnișul de stânci care încercuiește creasta și acum năvălea să ia cu asalt și cea mai înaltă redută, piscul *Mândrei*. Și cum urca pânza de neguri la deal, părea că se desfășoară un caier uriaș, prins de furca de brazi ai pădurii, ca să acopere cu un vâl de lână săină și munte și zare și tot.

Ajunsa pe creștetul de stâncă a Parângului, puterea ceței s-a tăiat pe neașteptate ca de un cuțit uriaș. Vântul, care se urca pe piciorul dinspre Ardeal al muntelui, nu lăsa negurile, ce se urcau de cealaltă parte a coastei, să se ridice deasupra liniei zimțate a crestei, ci le reteza de-a lungul acestei linii, precum le-ai reteza cu un cuțit. Le reteza, dar le și destrăma în sute de brațe. Astfel, de o parte a piscului era limpezimea atmosferei însoțite, de alta marea de neguri în neconținută mișcare și schimbare de formă. Omul înfipt pe creasta despărțitoare de ceață era martor la o scenă asemenea cu cea arătată în cartea Genezei, când i s-a poruncit luminii să se despartă de întuneric și pământului de apă.

"Aici, spre locurile copilăriei tale, e soare primăvăratec, e căldura casel părintești, e viața", - părea că spune în grai de imagini muntele, către flăcăul care sorbea priveliștea cu ochii - "Iar colo spre talna visurilor tale, cea învăluită în neguri, e volbura pericolelor, e suferința, e moartea. - Rămâi la ai tăi, rămâi la oițele tale, rămâi la viața cea fără de griji, care te așteaptă în satul tău, nu căuta să dai ochii cu moartea, care te pânzește lacomă să te înghită!"

Dar omul de pe creasta cea singuratecă nu și-a întors privirea spre luminișul cald, cu care voia să-l ademenească *Mândra*. Jocul de umbre, volbura de neguri, care se ridica și se frângea în fața lui, îl fermeca. Linii, cât ondulate și blânde, cât șerpuite îndrăzneț, în vârtejuri adânci, forme nemaivăzute de plante uriașe, de animale ciudate, figuri trăite cândva în închipuire de vis, sau în vrajă de povești, răsăreau și mureau din sânul negurii. Era ca și când tot cenușii din lume s-ar fi adunat în fața lui, ca să-i arate câte mii de tablouri pot naște în câteva clipe dintr-o singură culoare. - "Dar din mai multe culori!" - se gândea băiatul. "Din roșu, din galben, din vânăt, din alb și din verde și din toate culorile florilor, ce frumuseți s-ar ivi!" "Din culori, cărora să le dai formă cum vrei, cu ușurința cu care vântul mlădiază aici, pe creastă, caierul cel cenușiu de neguri!" ...

Cu ochii țintă la minunea din juru-i, copilul își continua monologul, cu largi răstimpuri, cauzate de uimire și desfătare. - "Uite, drept în față, negura încolăcită seamănă a șarpe... A șarpe uriaș... a balaur... și parcă negurile se aleg împrejur și capătă formă de

cal,..... da, de cal alb.... cu picioarele dinainte săltate deasupra balaurului..... Și uite... minune!.... răsare pe cal un voinic..... Sfântul Gheorghe însuși, cu coiful pe cap și cu o sabie uriașă în dreapta."

În copilul adâncit în extaz nu mai vorbiră o bună bucată de vreme decât ochii cei umeziți de la primele desfătări ale sufletului. Apoi monologul tăcut reîncepu. "Balaurul parcă nu se mai vede!... A fost înghițit de un vârtej de ceață!..... Sfântul pare că-i viu, colo pe cal și vrea să spună ceva, căci arată cu paloșul..... Îmi zâmbește, parcă-și întinde sabia spre soare răsare!... Uite, sabia Sfântului a despărțit negurile, cum a despărțit Moise cu toiagul Marea cea Roșie..... s-a făcut drum printre neguri, în urma paloșului său, drum luminos, cât vezi cu zarea de lung.

Dar unde-i Sfântul? - S-a făcut nevăzut dintr-o dată într-o vârtoare de nori. Numai drumul de lumină a rămas prin despărțitura de neguri, astfel cum i-a tăiat sabia Sfântului, de aici, din vârful muntelui până jos, unde începe șesul și de acolo înainte, cât vezi cu ochii, spre inima câmpiei muntene!"

Copilul a înțeles că a fost semn de sus, un răspuns la întrebările pe care-l chinuiau. Și el a ascultat de îndemnul chemării vieții sale, care i se dezvăluise prin jocul minunat de nourii, văzuți cu ochii transfigurați de dorul de a crea.

Fără să șovăiască, a coborât povârnișul muntelui și, ajungând după un răstimp pe câmpie, a pornit - drum lung - în direcția care i se păruse pe creastă că a văzut sabia Sfântului Gheorghe, făcând drum pe jos, din sat în sat, fără mâncare, fără bani și fără alt tovarăș, decât visul, a ajuns după două săptămâni la București.

Nu voi descrie aici lupta cu viața pe care a dat-o tânărul Constantin în orașul în care nimeni nu-l cunoștea. Fără de ajutorul pictorului..... la care l-a îndreptat întâmplarea, pictor care l-a sprijinit și îndrumat, desigur că ar fi căzut înfrânt dintru început. De la..... a învățat mânărea penelului și iscusința de a da viață culorilor, plămădindu-le pe paleta cu fluid din sufletul său. Cu acest pictor la început și mai pe urmă singur, a zugrăvit el o mulțime de iconostase în Muntenia și mai ales în Moldova.

În satul său natal s-a mai întors numai de două ori. Odată, în privire cu lumina bucuriei și a entuziasmului celor 21 de ani pe

care-i avea atunci, pentru ca să zugrăvească iconostasul bisericii din "Vadu" și să împlinească astfel gândul dascălului său de odinioară. A doua oară, după 14 ani de la această zugrăvire, când, în vârstă de abia 35 de ani, dar cu pieptul ros de cei douăzeci de ani de luptă cu pribegia, s-a reîntors din nou la ai săi, pentru ca să fie coborât în curând spre odihnă în "progădia" bisericii din "Deal", unde continua să fie privegheat de icoanele sfinților care i-au luminat copilăria și de umbrele strămoșilor săi.

De câte ori am intrat în "casa cea mare" a căminului părintesc din valea Vlașinului, adică în camera dinspre stradă, în care mama își păstrează raftul de țesături înflorite și tata relicvele trecutului și în care se fac, la zile mari, reuniunile familiei, am simțit cum săgetează prin semiobscuritatea camerei umbrită de vița încolăcită deasupra ferestrelor, privirea a doi ochi de pe un tablou din perete. Erau ochii autoportretului unchiului Constantin. Privirea lor părea să vrea să străbată mereu depărtările, precum le străbătuse pe vremuri de pe creasta cea înaltă a muntelui, când a scrutat cu ea transfigurat misterul negurilor de pe Parâng și de pe câmpia munteană.

Tot în "casa cea mare" mai păstrează tata la loc de cinste un tablou încadrat într-o ramă de stejar. O fotografie în care stau înghesuți mulțime de preoți bătrâni, cu bărbi încâlcite, alături de țărani sfătoși, cu zeghea lor cea înflorită aruncată pe umeri, peste cămașa cea albă, cusută cu străniătură sau ibrișin. Bărbile preoților ortodocși și pletele țărănilor contrastează cu fața cea rasă și părul cel scurt al multor preoți blăjeni, presărați printre cei cu bărbi sau printre țărani cu plete. Albul cămășilor țărănești bate la ochi din mijlocul hainelor negre de surtucari, purtate de preoți, de mulți dascăli și de către câțiva "domni" români de la oraș. Aceștia din urmă ocupă locurile de frunte din centrul tabloului, astfel cum se cuvine după rânduiala din bătrâni, ca fiecare să i se dea cinstea de care-i vrednic. Și vrednic trebuie să fi fost "comitetul", mâna de oameni din centrul fotografiei, în frunte Dr. Rafiu și Popa Lucaci, de vreme ce a putut organiza plecarea în taină a unei delegații de trei sute de români de prin toate colțurile Ardealului și s-o strecoare fără știrea ungarilor până la Viena, în anul 1892, pentru ca uriașă

delegație să încerce să predea Împăratului plângerea românilor ardeleni, "memorandul" lor împotriva împilării ungurești.

Pe fotografia îngălbenită, degetul meu mi s-a oprit, în copilărie, de atâtea ori asupra chipului bărbatului celui de al treilea din flancul stâng, din rândul celor din față, întinși la pământ ca să facă loc vederii celor de după câșșii. Bărbatul, asupra căruia mi se oprea degetul era tata. Gulerul scrobrit, înalt - după moda vremii - părea că-l cam jeneză. Acasă, la Poiana, nu era nevoie să-și chinuască gâtul cu gulere atât de înalte. El era unul dintre cei trei delegați pe care Poiana, ca o fruntașă comună ce era, a ținut să-i trimită cu "memorandiștii" la Viena.

Delegația de români a bătut increzătoare la ușa cancelariei împărătești, sperând că va avea prilej să spună Împăratului, că românimea din Ardeal nu mai poate răbda împilarea ungurească. Să-i arate, că de la 1867, de când Austria (constrânsă de înfrângerile exterioare și de amenințările ungurești) a lăsat Ardealul pe mâna ungarilor, românii din această țară n-au mai avut zi bună. De atunci persecuțiile ungarilor împotriva românilor se țin lanț, schingiuirile nu mai încetează și jalea românilor crește nencetat.

Mai voiau cei 300 de delegați români să amintească Împăratului, că la 1848, când ungurii s-au răscolat împotriva lui, românii au luptat alături de oștile împărătești împotriva ungarilor. Masele românești nu mai știu deci ce să creadă, când se văd acum tiranizate de maghiarii care lovesc cu atât mai făr' de milă în român, cu cât se știu apărați de riposta românească de către puterea aceleiași armate împărătești, împotriva căreia au luptat oamenii lui Kossuth în timpul revoluției.

Dar "memorandiștii" nu au găsit acolo, în Viena, cui să-și spovedească durerea. Zadarnic au așteptat trei zile de-a rândul pe săliile cancelariei după Împărat. Acesta a refuzat să-i primească. Se temea, desigur, să nu supere pe unguri prin faptul că ar sta de vorbă cu românii. Și astfel reprezentanții milioanei de români din Ardeal, respinși de Împărat, s-au reîntors pe la vetrele lor, cu încă o nădejde sfărâmată. S-au reîntors pe la vetre cei care au avut noroc să ajungă până acasă, cum au avut cei trei poienari, care s-au strecurat cum au putut până în satul lor din munți. Capi mișcării

memorandiste însă, în număr de 25, în frunte cu Rațiu de la Turda, au fost prinși de unguri și vârați la închisoare. Ba, ungurii înfuriați s-au răzbunat chiar și împotriva casei lui Rațiu din Turda, pe care au făcut-o una cu pământul.

În fața judecătorilor, care nu erau porniți să judece după lege, ci după ura neîmpăcată pe care o simțeau față de români, cei dați în judecată nu și-au apărat nevinovăția, ci au acuzat ei înșiși pe împilatori. Spre consternarea așa zișilor lor judecători, românii din proces au refuzat să rostească vreun cuvânt în ungurește, ci - dârji - au vorbit numai în limba lor strămoșească. De aceea și pedeapsa le-a fost nemiloasă. Ani grei de temniță pentru îndrăzneala de a fi încercat să se jeluiască la Împărat. Pedeapsa dictată de stăpânirea maghiară și acceptată tacit de capul încoronat al statului, care se făcea că nu știe ce-au pățit acei care au avut încredere în Împăratul lor... Abia după ani de temniță împlinită la Seghedin și Vaț, și-a adus aminte Francisc - Iosif de ei și i-a grațiat. Atâta a voit sau a putut să facă el pentru românii care au încercat să-și spovedească durerile neamului lor în fața lui, ca unui părinte.

Mașter părinte! - se gândeau bieții români oropsiți și de Budapesta și de Viena și-și aduceau aminte de toate fărâdelegile cu care a răsplătit casa de Habsburg credința românilor ardeleni în cursul istoriei. Își aduceau aminte de mișelnicul asasinat comis pe Câmpia Turzii de către comandantul oștilor împărătești, generalul Basta, care a tăiat, la 1601, capul de Făt Frumos al lui Mihai, căzut victimă a încrederii pe care o avusese în sfințenia legămintelor încheiate cu Viena. Își aminteau apoi românii, cu durere, de gloanțele cătanelor împărătești, care au secerat la 1784 în fața Devei pe țărani lui Horia, pe când bieții români încrezători în încurajările curții, luptau împotriva nobilimii maghiare. Mai retrăiau, în fine, cu amintirea, tragica suferință a lui Iancu, Tribunalul și Căpitanul Moșilor, care sărise în ajutorul Împăratului de îndată ce ungurii s-au răsculat împotriva Austriei. Și care a fost răsplata nenumăratelor jefre pe care le-au făcut în patruzecișiopt românii într-o luptă în care apărau totodată și neamul lor, dar și scaunul Împăratului de la Viena? Francisc - Iosif s-a lepădat de toate legămintele ce și le luase față de românii pe care avea să-i abandoneze în curând unei sorți și mai

dușmane ca cea de mai înainte și a încercat să se plătească de datoria de recunoștință pe care o avea față de noi, trimițând o medalie lui Iancu. Iancu a refuzat medalia cu scârbă, dar durerea pe care o simțea pentru sângele vărsat în zadar de neamul său i-a întunecat lumina minții.

După 1867, în fine, dată la care Austria a vândut Ardealul ungarilor pentru o iluzie de liniște a sa, încercarea de maghiarizare cu sila a românilor din Ardeal, făcută prin toate mijloacele de care dispune o autoritate dominată de instincte asiatice, devenea din zi în zi mai îndârjită și mai diavolește metodică, în vreme ce Împăratul complice se prefăcea că nu vede.

Este surprinzător, cu câtă tenacitate au căutat Habsburgii în cursul ultimelor secole să-și indușmănească forțele, care singure ar fi putut salva imperiul lor de la prăbușire. Stăpâni peste o împărăție, care cuprindea un conglomerat de popare, ei nu au ținut seamă de realitățile naționale și nu au căutat să realizeze înăuntrul statului pe care-l conduceau un echilibru bazat pe dreptate socială și, întâi de toate, pe dreptatea națională. Înșelați de falsa strălucire a aristocrației maghiare, reziduu de Ev Mediu, conservat în umbră și în opresiune până în zilele noastre, Habsburgii au preferat să încerce să-și apropie un singur neam, anume pe cel unguresc, mai bine zis o singură clasă: aristocrația maghiară, chiar cu riscul de a-și indușmăni celelalte neamuri, care formau majoritatea locuitorilor din Ungaria și Ardeal. Consecvent acestei politici de apropiere a ungarilor și de oprinare a celorlalte popoare, a refuzat Francisc - Iosif în 1892 să stea de vorbă cu cei 300 de reprezentanți ai românilor ardeleni, care au bătătorit deci zadarnic drumul Vienei, după cum zadarnic au așteptat pe vremuri dreptatea de acolo Horia și Avram Iancu.

"Nu! - Nici o nădejde nu mai putem avea că Împăratul ne-ar mai putea da vre-un sprijin, ca să scăpăm din ghearele ungarilor." - își spuneau bieții români, după ultima lor deziluzie amară, avută cu "memorandul". - *"Nădejdea o mai putem avea doar în puterile noastre și ... în ajutorul fraților noștri de peste munți!"* Și privirile românilor care nu mai aveau pentru ce să se îndrepte înspre Viena, se aținteau tot mai des și tot mai pline de nădejdi, spre pasurile munților care împrejmuesc Ardealul dinspre miază-zi și răsărit.

Prilej de cunoaștere dintre frate și frate s-a ivit minunat în 1906, când regele Carol, întemeietor de regat românesc, a deschis marea expoziție din București. Pâlcuri-pâlcuri s-au strecurat ardelenii pe unde au putut, spre Țara liberă, închegându-se la București în mulțimi. Mulțimi de oameni cu lacrimi în ochi. Lacrimi de bucurie, că pot respira măcar câteva zile în libertate. Da, în libertate! Neauziți și necontrolați de jandarmul cu pene de cocoș. Și în Parcul Carol a răsunat dintr-o dată imnul libertății: "*Deșteaptă-te Române!*" Cântat din plin, cu sete, din mii de guri dornice să-l cânte în voie, căci acasă erau oropsite să tacă.

Tatăl meu era și el printre cei ce cântau acolo.

În povestirile lui, despre ultima încercare a românilor de a se apropia de inima Împăratului, soldată cu procesul "*memorandiștilor*" și cu prigoana dezlănțuită împotriva lor, apoi în descrierea nețărmuitei bucurii pe care a avut-o la București, tata, împreună cu ceilalți ardeleni în 1906, când au simțit acolo, în capitala Regatului Român bătând inimă de frate, îngrijorată de soarta bieților ardeleni, în aceasta și în altele ca aceste povestiri ale tatii, ne-am ridicat - unul câte unul - puzderia de copii, în casa din vale.

3. LA ȘCOALA STRĂINĂ

Exista pe vremuri în casele ardelenesti o vrednicie, pe care azi numai pe ici pe colo de-o mai întâlnești. Nu se lupta omul cu viața, cum auzim mereu că se luptă cu ea omul zilelor noastre. Nu se lupta pentru că nu simțea nevoia s-o învingă, deoarece nu era dușmanul ei. O accepta senin, așa cum era ea, cu toate greutatele ei, cum accepti toamna târziu fulgii cei grei de zăpadă și crivățul care se apropie, știind că iarna trebuie să vină, pentru ca să se poată omul bucura de dulceața primăverii.

În jurul mesei românului răsăreau copiii îmbujorați de sănătate, cum răsar rostogoalele de maci prin holde. Fiecare copil cu norocul lui!

De muncit se muncea din plin, fără fereală și fără de orice cârcotă. Dumnezeu n-ajută pe cel care nu dă vârtos din mâini. Nu-i vorba, de greu era greu destul și pe atunci, să împarți puținul în bucăți în așa fel ca să se ajungă la fiecare. De n-ar fi fost greu nici n-ar fi fost vreo vrednicie să crești o casă de copii! Încât, deși ținea omul copiii împrejurul casei până-i căpătuia, mai avea ajutor de la ei, ba la un pășunat de vite, la un săpat de cucuruz, sau chiar la plug, de la o vreme. De-i cășuna însă prin cap să-și dea vreun copil la școala din oraș, era însă prăpăd de greu, să dea mai mulți copii la școală dintr-o dată, n-o putea face nici la șapte sate unul!

Despre internate pe la cele școli sau cantine, ca azi, doar pe

la Blaj de se mai auzea, dar și acolo puțini de încăpeau. Liece românești, "gimnazii" - cum li se spunea pe atunci, aveam numai la Brașov și Blaj. Mai erau la Năsăud și la Beiuș câte un "gimnaziu" de al nostru, dar ungurii au impus ca în aceste două să fie propuse jumătate din obiecte în limba ungurească, deci ele numai pe jumătate ne mai aparțineau. Din cauza numărului mic de școli medii românești, grosul copiilor porniți de prin satele românești trebuiau deci dați la școala ungurească, fie că nu găseau loc în puținele școli românești, fie că aceste școli erau prea depărtate de satele lor. Și depărtarea de casă avea pe atunci însemnătate hotărâtoare, pentru că școlarul trebuia să se razime pe bucate trimise de acasă!

Se adunau toamna românii de pe sate ciorchine pe la hanurile la care trăgeau cu căruțele în care-și aduceau copiii de școală. La un pahărel de "vin ars", cu care se începe, după rânduiala românească, mai cu temei orice treabă, aflau aci, de la cei mai umblați, care gazde sunt mai de omenie, adecă dijmuesc mai puțin merindea din traista copilului și care cer mai puțin pe "cvartir". În acest timp candidații la învățătură își păzeau afară, în curtea hanului, puținul avut din căruță, ghemuiți pe lădița cu schimburi, viitor scriin pentru cărțile de școală. Stăteau acolo cumiți, cuprinzându-și bătrânește între mâini obraji înfierbântați nu atât de dogoarea soarelui, care-i prăjise în lungul drum pe care l-au facut din sat până aci, căci cu soarele erau ei doar învățați de acasă, cât de neastâmpărul provocat de necunoscutul vieții ce-i aștepta. Căii, legați de căruță, sau juncii, cu care au venit, nefrământați - pe semne - de grijile școlii, ronțăiau liniștiți la nutrețul din coșul carului. Într-o pereche de desagi, alături de ladă, se găsea în car merindea pe două săptămâni a elevului: pâne, slănină, ceapă, ceva brânză și mere. Acu, pentru început, a mai vârat măicuța în gura desagilor și o găină rumenită și o plăcintă cu brânză, toate învelite frumos într-un ștergar. Pentru plata chiriei la gazdă și pentru mâncarea de amiază, tatăl copilului a mai urcat în căruță un sac de grâu și unul de cartofi. De-ar mai trebui și bani, i-a face de unde bruma i-a putea, s-a gândit acesta, când a urcat sacii în car.

Câte trei, câte patru într-o încăpere, cât mai în podul casei și cât mai departe de școală, ca să fie mai ieftină chiria, se aciuiiau

bieții românași, cum puteau, pe la gazde. Dimineța și seara mâncare rece din traistă, doar de amiazi de se mai dezmorțeau cu câte o sorbitură fierbinte gătită de gazdă conform învoielii. Pânea uscată din ladă, sau mucegăită de umezeala încăperii este mai cu spor. De aceea era de ajuns dacă primeau de acasă merinde proaspete de două ori pe lună. De-ajuns sau nu, n-aveau ce se face, căci mai des nu biruiau să vină cei de acasă, din cauza depărtării și a lucrului.

Cam în asemenea condiții au început și părinții mei să-și dea copiii la școală. Decât că ei, neputând plăti chiria în grâu, cum făceau mai toți românii de pe la sate, erau nevoiți să îplinească totul în bani. Cu atât mai rău pentru biata lefușoară de învățător a tatii. Mai încerca el să mai căsăpească la cele nevoi cu cei câțiva zloți, pe care-i mai câștiga pentru purtarea socotelilor bisericii și alți câțiva pentru conducerea protocoalelor unei mici băncuțe din sat, scriind și socotind la lumina lămpii de gaz până târziu în noapte, dar nici pe departe să poată prididi. Noroc că veniturile tatii mai erau completate de rodul aprigei hârnicii a mamei, căci altfel n-ar fi fost chip să putem merge la școală în oraș toți copiii.

Din noapte în noapte lucra mama de cum se desprimăvăra până toamna târziu, cu toți copiii cei de acasă, la săpatul cartofilor, a curechilor, a sfeclei pentru vite și a uscatului de fân. Din untul de la vaci, cât și din vitele crescute, mai ieșeau ceva bani de plătit "didactrul" și gazda din oraș. Cel mai greu lucru din toate era îngrijitul viei, pe care o aveam departe, pe coborâș în jos, spre Dobârca, cale de două ceasuri de la noi. Dădea ea via struguri din belșug pentru noi toți și vin pentru omenit un străin ce-ți intra în casă, sau pentru sărbători, din când în când și pentru un ospăț, când se întâmpla să se mărite vreo fată, dar tot mai rămânea vin destul și pentru vânzare. Greu ce mai era însă de lucrat la ea! Coborai noaptea pe potecile înguste, ca să te apuce răsăritul lucrând. Munceai de zor cu sapa în mână până seara și apoi porneai spre casă pe urcușul muntelui, ostenit mort. Îți părea, la fiecare răzor pe care-l urcai, că ți s-au așezat pe șale toți bulgării de pământ pe care i-ai răsturnat cu sapa peste zi. Și mama zorea mereu în fruntea noastră, să ajungă mai devreme acasă, unde mai trebuia să pregătească cina! Nici iarna nu se odihnea măcar mama, căci atunci țesea pănură

pentru haine. Din zori și până-n noapte clămpănea în casă războiul și neogoită alerga suveica pe drumul ei de fire, bătând lâna cernită în urzeală cu zece fire negre și unul alb, să iasă hainele îndungate, ca de la prăvălie, dar tari să nu le poți rupe nici cu dinții.

Pe fratele mai mare l-a ajutat la școală un unchi fără copii. Pe al doilea l-au susținut părinții, cum au putut, la școala comercială românească din Brașov. Al treilea frate era în cursul inferior al "gimnaziului". Al patrulea urma de dat la școală. După acestea veneam eu și apoi un alt frate, mai mic. Dintre fete două erau măritate, dar pe celalalte două se gândeau părinții să le dea - cât de cât - pe la școală. Așa s-a întâmplat, că în toamna anului 1908 ne-au urcat pe toți, cu mic cu mare într-o căruță și ajunși la Sibiu, ne-am instalat acolo împreună cu mama. Tata a trebuit să rămână la Poiana, să vadă de gospodărie și de școală, dar mama ne-a luat ea "în gazdă" pe toți. Au mobilat cu ce au putut părinții, niște încăperi, pe care le-au închiriat și dacă n-au ajuns paturile cumpărate, a înjghebat tata unul din niște scânduri, lăsându-ne apoi în oraș, în grija mamei. În grija ei și încă în ce grijă amară pentru ea, căci nu-i lucru ușor să astupi atâtea guri flămânde într-un oraș străin. A mai luat ea vreo doi copii de români în gazdă, de i s-a mai ușurat chiria încăperilor, dar provizii tot de acasă trebuiau procurate. Și numai dealul "Frunților", de la care coboară din Poiana spre gară, știe câte poveri a coborât mama pe umăr., în grija de a-și hrăni copiii, departe, între străini.

Sibiul e unul dintre cele mai frumoase orașe ale Ardealului. Așezat (pe o coamă de deal, de-a lungul râulețului "Cibin", de la care-și trage numele, el îți oferă de departe semnele sale de recunoaștere: turla cea zveltă a monumentalei biserici săsești, care a înfruntat veacurile și cupola cea mareată, încadrată de turnuri, a catedralei românești, care a fost înălțată în preajma începutului noului secol. Las-că Sibiul l-ai recunoaște și fără aceste turle, după unghiul de munți în care e așezat. Spre sud, Carpații făgărășeni, cu uriașii: Negoii și Surul, munți cu tâmpile vecinic cărunte, iar înspre asfințit, cununa de munți sibiieni, între care tronează cu demnitate Cindrelul, din al cărui iezer izvorește Cibinul. În vârful unghiului, adecă în punctul unde se izbesc cele două lanțuri

perpendiculare de munți a găsit Oltul puțința să-și sape fâgaș de trecut pentru apele lui în câmpia munteană, cât și albie de dor pomit pe răvașe de lacrimi. De la frate la frate. Albie pe care n-o poate zăgăzui meterezul cel gros al Turnului Roșu.

Centru Sibiului, așa numitul "oraș de sus", păstrează în stilul multora dintre clădirile sale cele vechi, goticul medieval impregnat de sașii care au clădit pe vremuri cetatea. Parte din înaltele ziduri, care înconjurau fortăreața, mai sunt și azi în ființă. Turnuri înalte se ridică din loc în loc pe culmile de zid, din a căror ferestruici înguste trăgeau pe vremuri în tătari și în turci aparătorii orașului, organizați după bresle în cete, fiecare breaslă cu turnul ei de apărare. Năvalei vijelioase a Viteazului Mihai nu s-a opus cetatea, deoarece Voievodul român venea în numele unei dreptăți naționale, împotriva căreia Sibiul de pe atunci, ca și cel de azi, nu avea de ce să se opună.

Ultima sută de ani a dărâmat mare parte din ziduri, spre a lărgi orașul, continuu alimentat de valurile mereu crescânde ale meșteșugarilor și comercianților români, care roiau din satele din jur înspre el. Prin politica înțeleaptă a lui Șaguna și datorită prestigiului acestuia, românii au putut cumpăra frumoase terenuri în lăuntru orașului, astfel că prin 1910 dispuneau de importante clădiri în plin centrul Sibiului. Aci era Seminarul de preoți, astăzi transformat în Academie Teologică, aci Școala pregătitoare de învățători români, ambele instituții situate peste drum de marea catedrală ridicată de mitropolitul Meșianu, în stilul Sfintei Sofii, combinat cu turnuri romanice. Tot pe aceeași stradă, clădirea Băncii "Albina", cea mai puternică instituție financiară românească din Ardeal. În parcul din centrul orașului se ridică mândrul palat al *Asociațiunii pentru cultura și literatura poporului român din Ardeal și Banat*, ("ASTRA"), cu birourile sale administrative, cu biblioteca sa, muzeul etnografic și școala românească de fete, pe care o întreține "Asociațiunea". Despre rodnicia străduințelor "ASTREI" mărturisea existența în oraș a două tipografii românești, care amândouă abia puteau răzbi să scoată de sub teascuri atâtea cărți românești câte cerea poporul de prin partea locului să aibă.

Dinspre sud-vest și în afară de ziduri, Sibiul prezenta o depresiune, numită "Groapa". În fundul "Groapei" sta pitită vechea

bisericuță românească, în care a tronat pe vremuri marele mitropolit Șaguna. În această regiune, de unde pornește drumul spre puternicul centru românesc al Rășinarilor, românii sunt mai numeroși decât în centru. Aicea ne-am instalat noi colonia noastră școlară, prezidată de mama.

Cea mai de seamă clădire din regiunea "Gropii" era și pe atunci, ca și azi, Tribunalul, lângă care se ridica sinistra instituție a închisorii. Acest lăcaș de osândă e așezat în mijlocul unei curți împrejmuite cu ziduri înalte și are două etaje, socotind după ferestrele cele ferocate în gratii grele, care se văd de departe. Locul unde trona din plin samavolnicia ungurească, era acest tribunal, cu închisoarea lui, fiindcă ungurii, puțini la număr, cum erau, în oraș și-n județ, numai prin silnicia pedepselor și a închisorii puteau încerca să domine masa cea mare a românilor. Acest Tribunal pedepsea pentru trădare de țară pe bieții români prinși cu un brâu tricolor românesc și închisoarea aceasta urgisită a chinuit între zăbrelele ei atâtea suflete nevinovate, pentru crima de a-și fi iubit neamul. Când treceam pe lângă această închisoare, în drumul meu spre școală, mi se strângea inima de durere, gândindu-mă că în dosul zăbrelelor celor groase și a ferestrelor celor întunecoase se ofilesc, desigur, zeci de români de dorul libertății.

Altă instituție unde domnea șovinismul unguresc, altă pușcărie a sufletului, era "Gimnaziul" unguresc. Adică liceul la care m-am înscris în toamna anului 1911, după ce am făcut trei ani la școala primară de stat din Sibiu. Marea majoritate a elevilor acestui liceu erau români, aproape toți copiii veniți de pe la sate. Fiii puștinilor funcționari unguri și a celor câtorva negustori evrei din oraș se pierdeau, în cursul inferior, în masa de români. În cursul superior numărul românilor scădea însă, în mod vertiginos, astfel că în clasa ultimă, a opta, abia de mai puteau pătrunde câțiva din ei, în vreme ce mai toți copiii de unguri și evrei înscriși la liceu ajungeau să termine școala, chiar și dacă erau slăbuți la carte. Aceasta, pentru că profesorii unguri își dădeau toată silința să "cearnă" pe români cu sita din ce în ce mai deasă, să le facă fel și fel de șicane și nedreptăți, pentru a-i împiedica ca să termine liceul, chiar și dacă erau dotați la învățătură. Ba cu cât era românul mai dotat, cu atât

persecuția împotriva lui creștea, deoarece în tânărul român de pe băncile școlii profesorul străin vedea un dușman al nației sale, un dușman care trebuie ținut cât mai departe de lumina învățăturii, pentru ca să poată fi cu atât mai ușor supus de unguri. În mentalitatea conducătorilor acestei școli străine, la care eram condamnat să urmez eu școala, elevul român era și trebuia să rămână un "vad olah" (valah sălbatec).

Până m-am coborât de pe malurile Poienii n-am cunoscut alți unguri decât pe jandarmii din sat. Evrei de asemenea n-am văzut, decât câțiva zdrențari, murdari, răpănoși, care străbăteau din când în când satul cu o căruță hodorogită, trasă de o mârtoagă, și culegeau zdrențe. Adunam petece de prin cine știe ce colțuri de șură, sau fund de șopron și le schimbam la zdrențarul evreu pe borcane, sau pe roșcove. Abia aici, la Sibiu, am ajuns să cunosc mai îndeaproape și încă pe baza tristelor mele experiențe, pe unguri ca și pe evrei. Profesorii cât și elevii unguri ne făceau tot răul pe care ni-l puteau face, iar elevii evrei se întovărășeau cu ungurii pentru prigonirea noastră. Cum acești evrei vorbeau ungurește, nu i-am prea deosebit la început de unguri. Nu am observat că aveam de-a face cu dușmani cu totul deosebiți unul de altul, cu două rase, deși asociate în pornirea pe care o aveau față de noi românii, dar distincte totuși ca fizic și însușiri. Minte noastră fragedă de copii nu deosebea pe atunci faptul că, în timp ce ungurul căuta să-și impună dominația prin forță și cruzime, astfel cum îi ordona sângele său turanic, evreul cuprindea pe îndelete în pânza sa de păianjen pe ungur ca și pe român de-a valma, ambele neamuri deopotrivă fiind victimele sale. Pe români îi stăpânea prin ajutorul tiraniei ungurești, iar pe unguri prin ajutorul exploatării slăbiciunii lor, narcotizându-i cu iluzia unei formale dar în fapt inoperante maghiarizări a neamului lui Israel.

Cum ura naște ură, purtarea neomenoasă a ungurilor ajută pe asupriți să-și strângă rândurile și să se sprijine unii pe alții în rezistența lor împotriva prigonitorilor străini. Cea mai mare consolare și cel mai bun mijloc de întărire întru rezistență a celor asupriți, era cartea românească și cântecul românesc. Elevii români își procurau deci în taină cărți de literatură și istorie națională de la

biblioteca "ASTREI". Acest lucru ne era interzis cu strășnicie de către direcțiunea liceului, dar tocmai din cauza acestei opreliști îl făceam mai cu tragere de inimă și mai cu mândrie românească. Elevii, cei din cursul superior, pe a căror fețe începeau să mijască tuleile adolescenței, organizau mici șezători românești pe la gazdele lor, unde declamau poezii ca *De la Nistru pân-la Tisa*, sau *Oltul* și cântau, în surdină pe buze, dar cu flăcări în ochi, *Deșteapă-te Române* și *La Arme!* Nu uitau, bineînțeles, să facă exerciții cu *Somnoroase păsărele* sau *Luna surăde*, cântece pe care aveau să le cânte în vacanță la serenadele pe care le vor da fetelor de popă sau de dascăl, care-i așteptau în satele lor.

Pe zvon de legendă se transmiteau în aceste cenacluri isprăvile cu caracter naționalist ale românilor de prin diferite părți ale Ardealului. Aceste legende se transmiteau bineînțeles de la cei mari la cei mici, astfel că ele ne-au servit la toți drept hrană sufletească de pe întâiele clase. Fetele se luminau de bucurie, când auzeau băieții, spre exemplu, relatarea celor petrecute la Blaj, dintr-o zi de 10 Mai. Câțiva școlari, rămași nedescoperiți de unguri, au înfipt, în noaptea dinaintea mării noastre sărbători naționale, un mare tricolor românesc pe acoperișul unuia din turnurile catedralei din piața orașului. Își poate oricine închipui bucuria pe care au simțit-o blăjenii, când s-au trezit, a doua zi dimineața, cu steagul românesc fălăind mândru pe catedrala lor! Tot orașul era în fierbere și piața lui s-a umplut de lume, care privea la tricolor cu lacrimi de bucurie în ochi. Au sărit ei polițiștii unguri, cum au prins de veste, să dea jos drapelul de pe catedrală, dar unde era chip să pătrundă picior de polițist prin marea de oameni, care împrejmuiseră biserica? Nici n-au prea îndrăznit ei să încerce cu temei să-și facă drum prin mijlocul mulțimii, căci cu gloata înflăcărată și cu marea infuriată - socoteau ei - nu-i de glumit. S-au mărginit deci să dea de știre stăpânirii, prin telefon, de cele întâmplate și stăpânirea a trimis o companie de husari, de prin împrejurimi, să facă rânduială în oraș, și să coboare de pe biserica românească "*rușinea de steag*".

Husarii s-au repezit în mulțime cu caii lor, călcând cu copitele femeii și copii, fără nici un pic de milă, sau menajament. Dar și elevii români s-au răzbunat pe ei, căci au azvârlit asupra lor,

de prin ferestrele internatelor cu furculițe și cu ce le-a căzut în mână, de s-au speriat caii ungarilor și au azvârlit de-a berbeleaca cu călăreții lor. Dar, cățania-i cățanie! Husarii totuși au făcut loc de la o vreme prin masa de români lipsiți de arme. Croind parte prin mijlocul românilor, cât cu picioarele cailor, cât cu sabia, cu care izbeau vârtos în stânga și în dreapta, au ajuns în fața bisericii, deasupra căreia fălăia steagul. Pătruși până la intrarea turnului, altă belea! Nici unul dintre "*vitejii*" husari nu îndrăznea să deschidă ușa turnului și să se urce pe trepte, deoarece șugubății care au arborat steagul au avut inspirația să lipească pe ușă un afiș cu inscripția: "*Atențiune! Bombă!*" După un furtunos sfat de război ținut în fața turnului celui cu steagul și cu bomba, husarii au găsit în fine soluția: au pus mâna pe hingherul primăriei și i-au pus acestuia în vedere, că dacă nu va coborî de îndată steagul de pe turn, acolo-i va sta capul, unde îi stau picioarele. Bietul țigan, tremurând ca varga de frica sabiei ungurești, pe care o vedea ridicată deasupra capului său, cât și de teama "*bombeii*", care exista în realitate numai pe afiș, și-a salvat căpățâna de la nedorita întâlnire cu tălpile, coborând, cu chiu cu vai, steagul, spre marea ușurare a husarilor de jos.

Veste bună ne-a venit într-o zi și de la românii din Brașov. Doi elevi din acel oraș au aruncat, într-o bună zi, în aer, cu dinamită, trufașa statuie a lui Arpad. Aceasta era așezată de unguri pe vârful Tâmpii. Vestitul Han maghiar, care i-a adunat pe unguri de prin hansurile Atalkuzului și i-au adus în stepa Dunării de mijloc, era închipuit, în acea statuie, ca izbind cu sabia în direcția Predealului, adecă îndemnând pe unguri să treacă lanțul carpatic și să subjuge Țara Românească. Cei doi elevi au făcut de s-a ales praful și de Arpadul de pe Tâmpa și de sabia lui și apoi au trecut cu bine în România. Și ungurii n-au mai ajuns să-și mai refacă statuia dărâmată, căci i-a apucat, nu peste mult, războiul care, în loc să le asigure subjugarea câmpiei valahice, cum ar fi dorit constructorii statuii, i-a silit să cedeze Ardealul pe seama românilor, cu soclul statuii cu tot.

Românii din cursul superior al liceului din Sibiu, între care se număra, în anii premergători războiului mondial, și unul dintre frații

mei mai mari, Ilie, trebuiau să facă și ei vreo ispravă, căci nu-i răbda inima să rămână cu mâinile în sân, în timp ce colegii lor de pe la alte licee făceau să huiască țara de faptele lor. Pe lângă alte multe manifestațiuni românești, pe la "maiale" și în alte nenumărate ocaziuni, s-au gândit să scoată o revistă, o foaie românească periodică, scrisă și editată de grupul lor, bineînțeles în mod clandestin, căci despre aprobarea unei asemenea foi din partea direcțiunii liceului nici nu putea fi vorba. Imposibilitatea tipăririi în taină a unei asemenea reviste nu-i o piedică de neînvinc pentru râvna naționalistă a unor tineri înflăcărați, cum erau ei. Tiparul se poate înlocui, la nevoie, cu scrisul caligrafic, (mașini de scris nu prea existau pe acea vreme la Sibiu) și dacă apeși bine pe creion, poți scoate 4-5 exemplare dintr-o dată de sub hârtia albastră de copiat. Prea multe exemplare nu trebuiau să fie scoase, căci cercul abonaților era restrâns la personalitățile mai de văză ale publicului românesc din Sibiu: Cosma, directorul "Albinei", Bârsan, președintele "Asociațiunii", câțiva profesori, de pe la Teologie sau școala de învățători românească și alți câțiva fruntași români care o primeau într-ascuns, dar o citeau cu plăcere. Numele acestei reviste a elevilor era "Izvorul". O vană de apă zbughea din coasta unui munte și își sfredelea drum printre stânci, ca să poată crește tot mai mare, din ce cobora spre șes. Aceasta era coperta revistei, simbolizând prin imagine avântul tineresc al redactorilor săi, dar și destinul neamului românesc, care trebuie să-și taie drum prin stâncile istoriei, ca să se poată bucura într-o zi de tihna liniștită a libertății și a creațiilor culturale. În revistă apăreau încercări literare făcute de tinerii membri ai comitetului de redacție, toate cu notă naționalist-românească. Unul din aceștia, Bufnea, scria poezii chiar frumoase. Era un fiu de moș, luat de suflet de pedagogul Span, profesor la Școala românească de învățători, care, recunoscându-i calitățile, l-a crescut de mic. În poezia simbolică *Primăvara*, apărută în loc de frunte într-unul din numerele revistei, Bufnea, după ce arăta cu câtă nerăbdare râvnește sârmanul om, rebegit de frigul iernii, la blândețea soarelui primăvăratec, soare care mângâie și alintă cu razele lui toată făptura, scria că sunt totuși oameni pe pământ, sunt robi, care nu se pot bucura de venirea primăverii, care nu-și pot înălța

fruntea spre cerul înșorit, pentru că jugul cel greu care le apasă grumajii, pironeste privirea la pământ.

O, de-ar veni într-o zi - spunea poetul în versuri pe care nu le rețin - primăvara cea sfântă, cea deplină, cea unică, pe care o așteptăm noi, Români! Primăvara, care să sfarme în bucăți lanțurile acestui neam robit! Să-l facă să poată sorbi din plin și nestingherit aerul libertății și să poată privi surăzător spre soare!

O, primăvară, pe care te așteptăm cu atâta nerăbdare, grăbește să ne sfarmi cătușele robiei! Sau.... dacă nu le poți sfărâma, mai bine să nu mai vii! Să nu se mai dezghețe câmpul, nici râurile, nici crângul! Să fie iarnă necurmată și în jurul nostru precum iarnă este și în sufletele noastre!

Revista și mai ales poezia de mai sus, au făcut vâlvă printre românii inițiați în taina elevilor liceului unguresc, dar și mai multă vâlvă au făcut printre profesorii noștri unguri, când aceștia au reușit să pună mâna pe niște numere din această foaie clandestină. Niște elevi unguri, îndemnați de profesori, au cotrobăit prin lăzile colegilor lor români, pe la gazde, în lipsa acestora de acasă și astfel au reușit să descopere revista. Profesorii ne-au închis îndată în clase pe toți elevii români și ne-au supravegheat acolo, ca să nu comunicăm între noi, până la terminarea cercetărilor. Cum elevii nu au prea vrut să destăinuască, au fost declarați vinovați toți românii din cursul superior al liceului. Pe doi inși, pe care i-au dibuit după scris, i-au eliminat din liceu, iar celorlalți li s-au aplicat pedepse disciplinare, scoborându-li-se la limită nota la purtare.

Deși profesorii noștri au putut constata că autorul poeziei considerate ca cea mai revoluționară era elevul Bufnea, pe acesta nu l-au putut pedepsi ei, deoarece el urma la liceul săsesc din oraș. O delegație a direcțiunii noastre a pornit deci, gravă cu protocoalele interogatoriilor și cu revista corp-delict subțioară, înființându-se cu ele la liceul săsesc. Acolo au căutat să demonstreze, cu actele aduse, grozăvia faptei săvârșite de Bufnea, cel mai vinovat dintre toți acești "pui de valahi rebeli" și au cerut pedepsirea lui exemplară. Profesorii sași au asigurat pe colegii lor unguri că vor lua cazul în cuvenita cercetare. Au și citit, după plecarea comisiei ungurești, cu multă atențiune poezia incriminată, dar au găsit că cele puse acolo

despre primăvara așteptată de poporul român se potrivește de minune și pentru ei, pentru sași, care aveau de suferit sub jugul opresiunii maghiare. Asemănarea de situații le-a readus în minte un gând de mult nutrit, că aceste două neamuri prigonite s-ar putea chiar înfrăți, în așteptarea unei primăveri, care să le aducă amândorora libertatea râvnită. Că Horia al românilor și Roth al sașilor au luptat, deși în epoci diferite, dar pentru aceeași idee de libertate națională și au fost amândoi uciși de călăii acelui neam!

De aceea Bufnea n-a fost supus inchiziției, ca elevii români de la liceul unguresc, ci a fost întrebat, părintește, în clasă, ca într-o șagă, de către diriginte:

- Herr Bufnea, am auzit că d-ta faci poezii frumoase! Ai putea să ne reciti și nouă una? Am asculta cu plăcere. Spre exemplu pe aceea cu primăvara!

- Poezia aceea-i ... în românește, domn' profesor! - răspunse sfiindu-se elevul.

- Nu face nimic! Înțeleg bine limba românească! replică profesorul. Ia s-o auzim!

Și elevul, încurajat de privirea îndemnătoare a profesorului, porni să recite poezia lui dragă, cea mai dragă dintre poeziile sale, fiindcă acesta era mai din suflet pornită. Cu glas din ce în ce mai viu, mai înflăcărat, când a vorbit de lanțuri care se sfarmă, privirea i s-a umezit de lacrimi.

- Bravo, băiete! - spuse bătrânul diriginte de clasă, la sfârșit, privind și el între gene, sub ochelari, un strop de rouă picurată din sufletul său cald. - Dacă vei merge pe drumul acesta, vei ajunge departe!

Din această întâmplare, noi elevii români din Sibiu de pe acea vreme, am constatat că profesorii sași s-au dovedit a fi sufletește mai aproape de români decât de unguri. După zece ani poporul săsesc, adunat la Mediaș, a dat dovadă, prin votul său de aderare la România Mare, că profesorii lui Bufnea nu erau singurii din neamul lor care țineau la noi.

Din cauza numărului mare de elevi, în cea mai mare parte români, clasele I și a II-a ale liceului nostru erau duble. Eu eram în clasa B. Cu cei din clasa A aveam puține legături, de aceea am

ajuns să cunosc în primii doi ani numai câțiva dintre ei. Fără să fi stat de vorbă cu el, mi-a atras totuși în curând atențiunea un băiat bălai din clasa A, totdeauna îngrijit îmbrăcat și puțin cam retras. Era Ionel Moța. L-am remarcat dintru început între ceilalți, fiindcă era fiul vestitului preot Moța, de la Orăștie. Și cine dintre noi nu știa pe Popa Moța? Gazeta acestuia, "Libertatea", era citită cu evlavie prin toate casele românești, fiindcă simțea în ea dogoarea dragostei de neam, de care era stăpânit meșterul mânăitor de condei, care făurea din coloanele "Libertății" săbii de apărare a românismului din Ardeal. Zadarnic au încercat ungurii să tempereze zelul naționalist al îndârjitului Popă, chinându-l prin temnițele de la Seghedin. Moța a continuat să-și scoată foaia, zugrăvind în ea durerile neamului său, uneori în chip învăluit, ca să poată trece prin cenzura cea aprigă ungurească, dar totuși pe înțelesul și după simțul celor care erau chemați să-i priceapă scrisul. Pe înțelesul și spre încurajarea oropsiților de români ardeleni. De aceea am privit cu toții cu respect la elevul Ionel, ca unul asupra căruia se răsfrângea o parte din mitul de care era înconjurat numele tatălui său, numele Popii Moța.

Nu știu ca Ionel să-și fi făcut vreun cerc de prieteni printre colegii săi. Era din fire prea rece, prea retras, pentru ca să poată lega prietenii cu una cu două. Sufletul său îl simțea cald numai după ce reușea să străbați prin învelișul de bronz, care-l înconjura. Înveliș pe care l-a clădit poate neamul moților în cursul veacurilor de suferință, ca să fie pavază împotriva dezamăgirilor, sufletului celui mai ales pe care l-a dat epocii noastre Ardealul, astfel cum îmi va fi mie dat să-l cunosc pe Ion Moța, mai târziu.

În toamna anului 1913, în clasa a III-a, elevii ambelor clase, până atunci paralele, ne-am unit într-una singură, încât am devenit coleg cu Ionel. Nu l-am văzut să fi fost atașat mai de aproape de vreunul dintre colegii săi din fosta clasă A, cu care a venit între noi. Nu a legat relațiuni mai strânse nici cu noii săi colegi, văzându-și cuminte, dar oarecum retras de ceilalți, de studiile lui.

Ce gânduri depăna el în cuget pe atunci? Nu știu. În orice caz, purta cu el, purta cu seriozitatea lui gravă, pecetea suferințelor provocate de prigoana ungurească împotriva tatălui său.

N-am căutat să mă furișez în sufletul acestui izolat și nu am bănuțit că, peste opt ani, drumul vieții mele se va întretăia cu al său și că, după ce voi fi găsit cărarea care duce la căldura dragostei sale, nu mă voi mai despărți sufletește de el niciodată.

În anul viitor n-a mai venit la Sibiu. Se începuse războiul cel mare și Popa Moța a trecut în "Țară", luându-și familia cu sine, căci știa la ce se poate aștepta de la unguri, în clipa când România va porni la luptă împotriva ungarilor, pentru dezrobirea Ardealului, astfel cum aștepta toată suflarea românească să intre. A trecut în "Țară" fiindcă presupunea că e nevoie de el acolo, ca să pună umărul și să ajute să se dărâme și ultimele stăvilare care se mai opuneau începerii războiului sfânt al eliberării fraților subjugăți. Era nevoie de el în țara liberă și în lumea largă, pentru ca să solidarizeze conștiințele românilor în jurul idealului național pe care Popa Moța, împreună cu Lucaciu, cu Filipescu și cu atâția mari români l-au plămădit în visurile lor și l-au sfințit cu suferințele lor. Timpul mari, izbăviri naționale se apropia și apostolul de la Orăștie a alergat să-și facă datoria pentru neam. Și pe urma Părintelui Moța, îmbărbătați de exemplul lui, au trecut Carpații mulți fii vrednici ai Ardealului, spre țara liberă, unde aveau să ridice arma în curând împotriva asupritorilor fraților și părinților lor. Familia mea și-a dat și ea în această luptă tributul ei de jertfă și de sânge.

În 1914, când s-a început războiul cel mare, eram în clasa a patra. Fratele meu, Ilie, era într-a 8-a. El avea pe atunci douăzeci de ani. Se începuse școala când a venit vestea că cei de vârsta lui trebuie să se prezinte la încorporare, la unguri. În sufletul lui Ilie trăiau intens toate visurile adolescenței, hrănite din spovedaniile literare din sânul grupului "Izvorul", cât și toate durerile nedreptăților și prigoanelor, pe care neamul său a trebuit să le suporte, de veacuri, din partea asupritorilor unguri. "În curând va veni ziua cea mare" - își spunea el și la fel cu el își spuneau în taina gândurilor lor milioanele de români din Ardeal și Banat - "ziua cea mare, în care armele românești se vor lăsa strălucitoare și aprige pe crestele Carpaților, pentru a reda Ardealul neamului căruia după sfânta dreptate îi aparține!" Împăratul îl chema să lupte alături de ungurii, care i-au robit timp de zece veacuri pe strămoșii săi și care

continua să țină și acuma sub jug pe români. Sufletul său, în care vibrau ecourile chemărilor lui Horia și lui Iancu, îl îndemna să treacă munții și să se încadreze dincolo, în oastea mult așteptatei dezrobiri. Alegerea i-a fost ceva mai grea. O rupere hotărâtă și gravă, o rupere fără de lacrimi, așa cum trebuie să fie plecarea la război a unui luptător, dar dureroasă, fiindcă el presimțea că despărțirea sa de părinți, de frați, de locurile copilăriei sale, va fi pe veci.

Ilie îi era mamei cel mai drag dintre toți copiii ei, fiindcă era bun și drept și curat ca o lacrimă. Când s-a despărțit mama de el, la început de octombrie 1914, pe culmea "Măgurei", de unde cărarea pornește spre munți, simțea că-l vede pentru ultima oară, dar totuși n-a încercat să-l înduplece să-și schimbe hotărârea. Prea ardeau ochii lui cei negri de dorul de a lupta pentru Ardeal, ca să i te mai poți opune, chiar mama dacă ar fi! Și-n clipa în care l-a sărutat pentru ultima oară, acolo sus, pe înălțimea, de unde zarea se întinde departe spre Parâng, n-a plâns nici mama. N-a plâns în clipa aceea, reținându-și lacrimile până l-a înghițit negura depărtării. N-a plâns atunci, pentru ca să poată plânge sărmana, după aceea, treizeci de ani în șir și câte zile îi va mai hărăzi Dumnezeu de acu înainte!

Prin munții troieniți de zăpada timpurie a înălțimilor carpatice, Ilie a luat același drum, pe care-l străbătuse pe vremuri unchiul Constantin. Era și el călăuzit spre București de un vis, ca și antecesorul său. De visul dezrobirii pământului românesc al Ardealului. Și, pentru realizarea acestui vis, era hotărât să-și verse cu înflăcărare sângele-i tânăr. Ajuns în Capitală, a urmat acolo doi ani de școală militară la Dealul Spirii, călindu-și trupul pentru marea clipă a jervei.

Când s-a auzit, în anul 1916, de ziua Sfintei Marii, că armatele românești au pornit spre Ardeal, mama a ieșit din nou pe vârful "Măgurei". Înfrigurată își aștepta acolo feciorul, să vină cu oastea românească peste munți. Curând au început să răpăiască mitralierele dinspre Sibiu și să cutremure văzduhul bubuitul de tunet al gurilor de foc ale războiului. Mama și cu mine n-am mai avut răbdare să așteptăm înaintarea armatelor române până la noi, ci

am pornit spre Sibiu, ajungând până la liniile de luptă de pe la Orlat. O patrulă germană ne-a oprit. Putea să tragă în noi, căci era noapte și drumul nostru dădea de bănuț, dar au fost oameni cumsecade și ne-au trimis acasă.

Zilele treceau amarnic de încet, ca atunci când știi că de ele depinde soarta, poate pe vecie, a neamului tău. De pe dealurile Poienii începură de la o vreme a se auzi vuietele războiului tot mai slab, tot mai îndepărtat, tot mai spre Turnu-Roșu. Până au încetat cu totul să se mai audă. Și-n locul clocotului războiului, de la care noi așteptam mântuirea, veni amărăciunea dezastrului înfrângerii. Și odată cu știrea căderii grosului armatelor române, veni și vestea în sat, că frate-meu Ilie s-a prăpădit și el la Turtucaia. N-a avut, sărmanul, mângâierea de a muri pe crestele Carpaților, cu fața spre ai săi, așa cum a dorit.

Durerile prea mari nu încap în bietul suflet omenesc, ci ele se revarsă peste el, după ce-l umplu cu amar. Se revarsă și plutesc lac împrejur, ca amarul sufletului să fie mereu plin. Și nu-i chip să mai sece izvorul amărăciunii, căci neîncetat curg picuri noi de amar din potopul durerii revărsate. Astfel a fost pierderea lui Ilie pentru părinți. Și pentru toți ai lui.

Când m-am reîntors târziu, în toamna anului 1916, la școala cea străină, de care crezusem cu puțin înainte că am scăpat pentru totdeauna, ungerii erau îmbătați de iluzia biruinții. Dar și turbați de ură contra noastră. Din ochii profesorilor scăpăra mânia furioasă. Din "trădători de patrie" nu ne mai scoteau pe noi, pe români. Spuneau deschis în clasă că toți suntem "vrednici de spânzurătoare". Școala ungureasca a devenit pentru noi un iad.

Răul pare pentru moment mai ușor de suportat, dacă-l mai schimbi cu altul. De aceea am părăsit liceul din Sibiu, de îndată ce am putut, în toamna anului 1918, mutându-mă la Turda. Aici problema întreținerii, care în cel de al patrulea an de război era foarte grea la orașe, o puteam rezolva mai ușor, deoarece primeam alimente de la unchii mei, frații mamei, care aveau în arendă o moșie în apropiere de Turda. De altfel vechiul nostru cuib familiar din strada "Gropii" s-a răvășit de mult, căci mama nu mai ținea în ultimul timp gospodărie la Sibiu, unde rămăsesem numai eu singur

la liceu, după plecarea fraților mei mai mari la război. Unchii mei, munteni, erau niște oameni aprigi, cum le-a fost întotdeauna neamul lor din Poiana. Oieri de frunte, cu turme înfloritoare, ei nu s-au dat în lături nici de la plugărit, când li s-a ivit ocazia. Și ocazia li s-a ivit într-o iarnă, pe când își pășteau oile pe miriștea înzăpezită a unui grof, de lângă Turda, miriștea pe care-și aveau ei arendat pășunatul de iarnă pentru oi. Groful era fudul, nevoie mare, și cheltuia la bani, cât nu-i ajungea punga, dar de priceput la gospodăria moșiei sale, nici pomeneală! Cei trei frați s-au gândit că n-ar fi rău dacă ar putea capacita pe grof să le arendeze lor, pe câțiva ani, întreaga moșie. Ei ar putea face, printr-o bună chibzuială, ca această gospodărie, care proprietarului de acum îi aduce numai pagubă, să le aducă lor venit. Deci să-și încerce norocul, s-au înființat într-o bună zi în fața grofului și l-au întrebat de nu ar vrea să le arendeze moșia. Groful s-a uitat trufaș la "valahii" cei înveșmântați în cojoace mițoase și încălțați în opinci, care-și roteau neîndemânatec în mână căciulile lor cu fund de baniță. Cum îndrăznesc aceștia să aibă pretenția să lucreze ei, niște "sălbateci", moșia cea nemeșească, mare de 1800 jugăre (900 ha), pe care nu o poate gospodări cu folos el, "groful", proprietarul ei? Și zicea în sinea lui trufașul unger: "Cred ei oare că tot una este de a paște oile sau de a administra o moșie mare ca aceasta? Ca să scape de ei, le-a răspuns că n-a avut nici neam de neamul lor zece mii de zloți, cât ar costa arenda unui an. Într-adevăr, această sumă era o avere neînchipuit de mare prin 1910, pe când avu loc convorbirea, pentru niște ciobani, ca ei. Cei trei munteni și-au pus însă în gând să arendeze moșia și pace. Au strâns bănuții, câți i-au avut, de pe unde-i țineau grijiți, și-au mai vândut din oi, și-au zălogit la bancă casele din Poiana, ei știu ce au făcut, că, nu peste mult, s-au înființat din nou la grof, numărându-i acestuia pe masă zece mii de zloți bătuți, arenda pretinsă pentru întâiul an al moșiei. Groful a bombănit, inciudat, în limba lui, despre îndrăciții de valahi, dar a luat și banii și a semnat contractul de arendare pe zece ani.

Ciobanii s-au dovedit iscusii plugari, căci nu numai că și-au achitat în fiecare an la timp arenda, dar și-au împăcat curând și

datoriile la bănci de și-au limpezit casele îngreunate cu zălog. Apoi a dat războiul peste ei, de s-au scumpit bucatele ca focul, s-au căutat ca iarba de leac și las' de n-au făcut ispravă românii noștri.

În anii din urmă ai războiului copiii muntenilor erau de dat la liceu. Au procedat și ei cum procedase pe vremuri mama. Au închiriat casă în Turda, unde o fiică a lor, mai mare, a gospodărit pe cei care urmau școala. Aci am fost primit și eu în gazdă, în toamna anului 1918, când m-am hotărât să părăsesc Sibiu.

La noua școală cu notele date de profesori mă împăcam eu, cum împăcat am fost în această privință și la Sibiu, dar în ce privește șovinismul unguresc am constatat curând că am căzut din lac în puț. Noii mei profesori erau și mai îndârjiți împotriva românilor, decât cei din Sibiu. Șovinism unguresc de târg mic, mai nemilos și mai fără de cumpăt decât oriunde, în acest orașel din centrul Ardealului, pe care ungurii se străduiau din răzputeri să-l mențină cu de-a sila unguresc, deși de jur împrejur în vasta câmpie ardeleană, ca și în Munții Apuseni, care încep să se ridice nu departe de Turda, pulsa impetuoasă viață românească. Maghiarenii din liceu erau în stare să te sfâșie în bucăți dacă te auzeau rostind o vorbă românească. Cum noi, românii, nu prea țineam seama de opreliștile lor îndrăcite, ci continuam să vorbim între noi românește, dezlănțuirea furtunii părea de neînălțurat. Obișnuit cu atmosfera românească a "Izvorului" de la Sibiu, cred că aș fi ajuns curând la conflict acut cu acești profesori șovini, dar Dumnezeu a făcut că ei n-au mai avut timp să-și descarce veninul, căci nici n-a început bine școala și a și început să se ivească, pe cerul întunecat al războiului, soarele mântuirii noastre naționale.

4. ÎN REVOLUȚIA UNIRII

Nimic nu este mai înălțător decât momentul marilor împliniri. Să știi că neamul tău a suferit și a sângerat în jug străin timp de o mie de ani, că treizeci de generații la rând au încercat în tot acest amar de ani zadarnic să scuture lanțurile robiei, roșind câmpiile și munții țării cu sângele lor, că, deși din veac în veac și din an în an s-au cerut noi și noi jertfe, n-au încetat totuși părinții care se sacrificau să lase cu limbă de moarte fiilor lor că au datoria de a lupta și de a nădăjdui mereu, într-o zi a dezrobirii, zi care va avea să răsplătească odată și odată, prin măreția ei, suferințele veacurilor, să știi toate acestea și să te vezi părtaș la bucuria acestei zile a tuturor împlinirilor, este cel mai mare dar pe care ți-l poate hărăzi Cel de Sus. Și de o atare zi ne-am învrednicit să avem parte noi, rândul de oameni de neam românesc, care am supraviețuit cumplitelui război ce s-a încheiat în toamna anului 1918.

În cel de al patrulea an de război, vulturul cel cu două capete, dar fără inimă, care era simbolul imperiului Austro-Ungar, ros mai mult de dezechilibru organic inerent firii sale de monstru, decât de înfrângerile militare suferite pe câmpurile de bătaie, abia se mai ținea în aripile sale slăbite și într-o bună zi, pe la sfârșitul lui octombrie 1918, s-a prăbușit la pământ. A fost atât de firească prăbușirea lui, încât ea nu a uimit pe nimeni. Singura întrebare pe care și-o pune lumea era cum de nu s-a produs căderea lui mai devreme.

Armatele austro-ungare, compuse dintr-un conglomerat de elemente etnice cu totul opuse ca tendințe, au refuzat la un moment dat să-și mai verse sângele pentru idealuri care nu erau proprii și s-au răvășit în interiorul țării. Obosiți de patru ani de luptă zadarnică, soldații austro-ungari, care se retrăgeau de pe front, la începutul lui noiembrie 1918, aveau un singur gând: să ajungă cât mai repede acasă să-și poată ocroti familia, căminul și neamul. Semne tot mai evidente se arătau, din zi în zi mai clar, că acestea vor avea nevoie de ocrotirea și apărarea lui, deoarece stindardul revoluției roșii, care pândise demult momentul potrivit, prin cele tainice ale marilor orașe, era arborat acum pe zidurile Vienei și ale Budapestei și amenința să cuprindă sub flamura lui pârjolitoare întreaga țară. Monstrul roșu găsisse deosebit de prielnic cuibar în sânul evreimii și a lumii fără de căpătâi de prin subsolurile Budapestei. O îndoită răscoală zgâlțâia tot mai amenințător trupul șubrezit al Ungariei, cea atât de trufașă până mai ieri. De-o parte revolta lumii interlope de la orașe, alimentată de vântul distrugerii care sufla dinspre stepele de la răsărit, de alta răzvrătirea țărănimii maghiare, care ardea demult de dorința de a-și scutura jugul robiei în care era ținută de o aristocrație iudeo-maghiară tiranică și fără de milă. În volbura răscoalei contele Ștefan Tisza, neînduplecatul dușman al românilor, cel care condusesese ani de zile în calitate de prim-ministru prigoana cea cruntă împotriva noastră, a căzut răpus de gloanțele propriilor săi frați de sânge. Destinul ne-a făcut astfel dreptate fără să ne oblighe să ne mânjim noi, românii, mâinile cu sângele lui.

În aceste zile de prefaceri uriașe, când nedreptăți de veacuri se sfărâmau și de sub sfărâmăturile unei lumi vechi bazate pe minciună, pe împilare și pe siluire, începeau să se ivească mugurii unei noi vieți, a vieții naționale, neamurile atât de îndelung ținute în robie de trufia ungurească s-au grăbit să-și smulgă cât mai curând aceea ce le fusese răpit de asupritori: libertatea. Regimul opresiunii ungurești, nemaisusținut acum de cârjile imperiului habsburgic, cum fusese până aci, s-a frânt ca un gard putred în acest noiembrie 1918, sub presiunea naționalităților care erau liberă, cât și a rătăcirilor revoluționare ungurești care erau

cât pe aci să ducă pe unguri la pieire. Și i-ar fi dus, desigur, dacă nu i-ar fi salvat în ultimul moment vigoarea românească care le-a pus mâna în piept și i-a smuls de pe buza prăpastiei roșii, pe care se jucau de-a comunismul, fără să-și dea seama că-și puneau în joc însuși viața lor națională. Dar acest lucru se va întâmpla peste un an de zile, când românii vor fi nevoiți să intre în Budapesta, pentru ca să facă ordine în viesparul comunist de acolo. Deocamdată mă găsec cu povestirea în noiembrie 1918, la data când încep întâile răscoale și întâile pulsări impetuoase a noii vieți naționale românești.

În Poiana, unde mă găseam în acele zile, deoarece școlile au fost închise din cauza epidemiilor care bântuiau și a nesiguranței vremurilor care se iveau, așteptam clipa izbăvirii noastre naționale, precum așteaptă sufletul creștinului judecata cea mare și învierea din morți. După chinuitoare așteptare, iată că într-o zi ne-a venit prin foile românești știrea, că deputatul român Alexandru Vaida-Voievod a declarat în ziua de 18 noiembrie în Parlamentul maghiar, că românii din Ardeal și Banat se consideră de acum înainte singurii în drept de a hotărî asupra sorții lor și că ungurii nu mai au nici un drept de a se mai amesteca în treburile care privesc poporul român din aceste ținuturi. Prin toate căminurile românești vestea mult dorită a provocat o bucurie de nedescris. Satele și târgurile românești din Ardeal și Banat au pornit fiecare cum a putut să pună în practică hotărârea de independență a neamului românesc și să se libereze de sub jugul asupritorilor. Scuturarea definitivă a acestui urgisit jug va necesita lupte de mai multe săptămâni și multe jertfe, deoarece stăpânirea ungurească mai dispunea încă în Ardeal de numeroase regimente ungurești bine înarmate, pe care avea să le opună năzuințelor de libertate ale românilor.

Nici la Poiana nu părea lucru tocmai ușor punerea în practică a hotărârii românești anunțată în Parlamentul de la Budapesta. Deși nu aveam unguri în sat, puterea statului maghiar a fost aici întotdeauna amarnic simțită, prin prezența în sat a unei garnizoane permanente de vreo 12 jandarmi unguri. La aceștia se mai adăugau jandarmii care se retrăgeau din munți, de pe frontieră, alungați de iarna care se apropia și de teama evenimentelor ce pluteau în atmosferă. Mai era în sat apoi o garnizoană de "finanți", un soi de

grăniceri maghiari, de asemenea bine înarmați. Cu toate declarațiile românești de la Budapesta, aceștia vegheau cu strășnicie pe ulițele satului, ca "*ordinea maghiară*" să fie menținută.

Veniți de pe la școli sau în concediu militar, se aflau în acele zile la Pioana vreo patru elevi mai mari, în vârstă de 18-20 ani. Între aceștia fratele meu Victor, cu trei ani mai vârstnic decât mine. Acest mic grup și-a propus să facă "*revoluție*" în Poiana, de cum s-a auzit de evenimentele care se petrec în lume. În fața zecilor de jandarmi și finanți unguri din sat și al acelor care puteau să mai vină de prin împrejurimi, numărul "*revoluționarilor*" noștri era evident prea mic. Ajutor le-a fost oferit fără de nici o rezervă din partea mea și a celor ca mine, un alt mănunchi de vreo 3-4 băieți în vârstă de 14-16 ani. Noi eram însă complet lipsiți de arme și cei din categoria mea nici măcar nu pusesem vreodată mâna pe pușcă. În afară de aceste două mici grupe de elevi, nădejdea în cadre de luptă era slabă. Bărbații în stare de a purta arme lipseau din sat. Parte din ei, târâți de unguri pe cele fronturi de luptă străine își jertfiseră viața în slujba unei cauze potrivnice interesului românesc sau tânjeau prin cine știe ce spitale de durerile rănilor și de dorul de casă. Chiar de vor mai fi scăpat unii teferi, din cei mobilizați de unguri, aceștia nu apucaseră încă să ajungă acasă în acea vreme. Cei mai mulți și cei mai dârji dintre fiii Poienii erau însă dincolo de munți. Erau în armata română din Moldova, unde i-a chemat dragostea lor de țară, care-i călăuzise pe potecile munților, pe care le-a bătătorit cândva Ilie. Cât de mare a fost procentul poienarilor care au trecut în Țara Românească, refuzând să lupte sub steag unguresc, și alergând la frații "*de dincolo*" ca să-i ajute pe aceștia în eforturile lor de dezrobire a plaiurilor ardeleni, se vede din faptul că Poiana a dat mai multe jertfe sub steag românesc decât pierderile pe care le-a avut în cei patru ani de război pe diferitele fronturi ale Austro-Ungariei. Tata singur a avut un fiu și doi gineri trecuți la frații de dincolo de munți.

Iată deci pentru ce micul nostru mănunchi de elevi nu se putea baza decât pe puterile lui proprii, atunci când s-a hotărât să facă o ispravă românească. Pe puterile lui și poate pe slabul sprijin pe care l-ar putea acorda femeile și bătrânii din sat. Dar, înainte de

toate, pe neprețuitul ajutor pe care Dumnezeu îl va da unei cauze drepte. Și semne erau din zi în zi evidente că Atotputernicul și-a întins mâna Lui ocrotitoare deasupra neamului nostru. Am încercat deci și noi să ne realizăm gândul nostru, pornit de la Dumnezeu.

Ne-am adunat toți 7-8, câți eram, în strana din dreapta altarului, strana cântăreților, fără să destăinuim nimănui nimic din planurile noastre. Biserica era ticsită de femei, copii și bătrâni, ca de obicei, căci era duminică și timpul liturghiei. Mai tăcuți ca altă dată și cu privirea mai scăpărătoare, am așteptat cuprinși de emoție sfârșitul slujbei. Se mira cantorul din strană că de astă dată elevii, "*domnișorii*" - cum ne spunea el -, nu-i prea dădeau ajutor la cântat ca-n alte dați. "*Apostolul*" a fost citit cu mai puțină modulare în glas, "*Hierovnicul*" a fost cântat cu mai puțină dulceață. "*Priceasna*" n-a mai fost tremurată dulce, să lăcrimeze ochii femeilor, ca mai înainte. Bietul cantor nu știa pentru ce nu le stă de astă dată gândul flăcăiandrilor la cântare. Nu știa pentru ce se îndreaptă, din când în când, privirea lor, îndelung, înspre amvon.

De acolo, de pe înălțimea amvonului cobora o pânză de prapore. Un prapore mai mare decât toate celelalte steaguri bisericesti, care erau fixate vertical în cele patru colțuri ale bisericii. Acesta unul era așezat pe amvon, mai mare și mai deosebit ca celelalte. Pe câmpul lui din mijloc era zugrăvită Maica Domnului, o icoană sfântă, ca pe orice prapor. Dar icoana era cusută pe o pânză mult mai lată și mai lungă decât a steagurilor bisericesti obișnuite. Și pânza aceasta nu era nici albă sau aurită, ca a praporilor, ci era formată din trei culori, din culorile drapelului național, din roșu, galben și albastru, rânduite frumos una lângă alta. Decât că aceste culori nu erau paralele cu prăjina ca la steagul oficial românesc, ci perpendicular pe ea, astfel cum s-au priceput ardelenii să întocmească steagul, demult, înainte de vreo 50-60 de ani, pe când prigoana ungurească nu era atât de simțită în sat, ca azi. Când ulițele Poienii s-au umplut de jandarmi cu pene de cocoș, după întâmplările cu "*memorandul*", românii n-au mai avut curajul să mai scoată acest steag național și bisericesc la procesiunile lor religioase de peste an. La Paște și la Bobotează, când se înconjura biserica, la Sf. Ilie, când se mulțumea lui Dumnezeu, din vârful Delnițelor, pentru

belșugul fânețelor cosite, la Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril, patronii bisericii din "Vadu", când se făcea procesiunea hramului acestei biserici, când poporul de credincioși ieșea din biserică pe ușile larg deschise, ca albinele pe urdiniș în timpul roitului, și când miile de bărbați și femei se încolonau în șiruri nesfârșite, cu praporii bisericești în frunte, de zeci de ani la asemenea ocazii numai bătrânul nostru steag rămânea singur în biserică golită de lume și de podoabe. Rămânea singur acolo, ca să grăiască, de pe înălțimea amvonului pe care era sprijinit, tăcerilor apăsătoare care se coborau asupra bisericii, tăcerilor apăsătoare pe care le purtau cu ei și credincioșii, care nu aveau dreptul să arate luminii soarelui simbolul de românism pe care-l păstrau în biserică, sub scutul icoanei Sfintei Fecioare.

Deceniile de imobilitate au așternut pe vechiul tricolor o pătură groasă de praf. Jandarmii unguri care-și furișau din când în când privirea iscoditoare până și în biserică noastră românească nici nu observau că sub stratul acela de colb Poienarii păstrează în biserică, la loc de frunte, un tricolor românesc. În ziua aceea de duminică, din mijlocul lui noiembrie 1918, privirile elevilor din strana cântăreților din dreapta altarului se pironneau mai îndelung și mai pline de înțeles asupra pânzei de pe amvon. A sosit, în sfârșit, clipa când vechiul prapor românesc avea să devină iar steag, își ziceau ei în taina gândurilor lor și ardeau de nerăbdare să poată flutura drapelul sfânt în vântul libertății românești, care începea să bată deasupra Ardealului.

Când preotul a rostit ultima rugăciune, din strana ocupată de elevi a început să răsună "Deșteaptă-te Române!" Puternic, pe cât permiteau gâtlejurile fragede ale micului nostru grup de tineri. Bătrânii și femeile, care tocmai se pregăteau să iasă din biserică, s-au oprit locului, înmărmuriți, cu ochii holbați înspre strană, neîndrăznind la început nici să mai iasă, nici să rămână. Noi cântam să ne iasă ochii din cap, de încălziți ce eram, versurile de foc ale lui Andrei Mureșanu, din care însă nu știam decât întâia și ultima strofă. După câteva clipe de ezitare, bătrânii au pornit spre noi, cu pași rari, cu ochii bulbucăți, fixați asupra noastră ca spre o arătare trăită într-un vis de o viață întreagă, cu brațele întinse în

fața lor, parcă ar fi vrut să pipăie împrejur, dacă trăiesc aievea sau e numai o nălucire ce aud și ce văd. Pe urma bătrânilor venea valul, tot mai fără de astâmpăr și tot mai năvalnic, al femeilor, atrase de cântec și de măreția clipei. Bătrâni, femei, copii s-au strâns spuză în jurul nostru, sorbindu-ne cântarea cu urechile, cu ochii, cu înfățișarea și mai ales cu sufletul. Atunci am putut vedea cât de nestrămutat a crezut acest popor, de la moșneag și până la copilul plâpând, de la bărbatul plin de vigoare și până la femeia firavă, că va veni odată și odată ziua cea mare, pe care o vestea cântecul său național, cântecul deșteptării sale. Zguduirile actuale ale lumii prevesteau și pentru ciobanul carpatic nașterea noii orânduiri, care va trebui să fie bazată pe dreptate. Pe dreptatea națională, după care au sângerat românii din veac în veac.

Când am terminat de cântat versurile, câte le știam, au reluat cântarea cei bătrâni, de acolo, de unde i-am sărit noi firul, de la strofa a doua *Mihai, Ștefan, Corvine*. Au pornit-o bătrânii, dar nu în ritmul și în felul în care cântasem noi, vioi și în ritm de marș, ci un "Deșteaptă-te Române" pe un vers rar și târăgănat, ca o priceasnă bisericească în care se proslăvește puterea lui Dumnezeu sau ca o doină sfâșietoare în care își plânge românul durerea sufletului său. Căci ardeleanul, care a presărat melancolie și durere până și în cele mai năprasnice cântece de joc ale sale, a topit în cursul deceniilor de grea robie, care au urmat după ocuparea din urmă a Ardealului de către unguri, impetuoșitatea strigătului de "Deșteaptă-te Române!", transformându-l în vaiet de durere.

Cântau bătrânii și plângeau. Și noi cu ei la cântec și la plâns. La plâns de bucurie pentru ce avea să vină.

Apoi unul dintre băieții mai mari s-a repezit la steag. La steagul nostru drag de pe amvon. Cu el în frunte am pornit cu toții spre ieșire, cu lumea după noi. Cât ai clipi din ochi s-a umplut piața "Vadului" de albeața cojoacelor și a cămășilor de duminică, cu care lumea poienărească venise la biserică. În mijlocul mării celei albe un mic mănunchi de negru: grupul nostru de elevi, în jurul cărora se îngrămădiseră nerăbdătoare și întrebătoare această masă de bătrâni și femei.

Scuturat de praful pe care-l așternuse peste culorile lui șirul

altfel ca lucru nedemn de sine, să se răzbune acum pe dușmanul redus la neputință. Sufletul românesc era prea plin de noblețea învingătorului, pentru ca să se mai poată răzbuna pe învins. O boală veche românească de altfel: mărinimia și iertarea. Uneori, în cursul istoriei am plătit-o scump, dar nu ne-am lepădat și nu ne vom lepăda de ea, fiindcă ar fi să ne tăgăduim însuși esența firii noastre românești.

Nu de aceleași sentimente de îngăduință și noblețe au dat dovadă ungurii, acolo unde cumpăna forței a fost vremelnic aplecată de partea lor, în acele vremuri tulburi ale prefacerilor. În Clujul în care erau concentrați zeci de mii de soldați secui, Garda Românească, condusă de Amos Frâncu, a trebuit să-și dispute prin luptă crâncenă, ceas cu ceas, dreptul ei la viață, apărându-se cu îndârjire împotriva neîncetatei atacuri furioase ale diviziilor de secui. Acestea, covârșitoare în număr și armament față de mica unitate pe care a putut-o organiza la repezeală vajnicul Frâncu, au atacat cu vehemență pe gardiștii români baricadați în localul singurei bănci românești din Cluj, "*Economul*", pe care o apărau. Timp de lungi săptămâni au rezistat acolo ai noștri împotriva ploii de gloanțe, a negurei de străini înveninați de ură și a obuzelor de artilerie a inamicului. Dar micul număr de apărători români, însuflețiți și conduși de "*Tribunul Moșilor*" nu s-au predat și nici nu au putut fi înfrânți de puhoiul inamic. Armeele secuiești au fugit de la o vreme, alungate de teama baionetelor românești care începeau să se ivească dinspre Feleac și au lăsat Clujul în stăpânirea acelor care l-au apărat cu atâta curaj și cărora le aparținea după dreptatea dumnezeiască.

Prin ținuturile Huedinului și ale Bihorului bandele ungurești au ciopârțit în bucăți pe fruntașii românilor, pe care au putut pune mâna și nu arareori au îngropat preoți români de vii, după ce i-au chinuit amarnic. Demnitatea și omenia care a caracterizat pe români în revoluția din 1918 în purtarea lor față de unguri, de care în cele mai multe locuri puteau dispune după plac, de-o parte și cruzimea dusă până la bestialitate a ungarilor, care au tiranizat și schingiuit în modul cel mai sălbatec pe români, acolo unde au avut prilejul s-o facă, fără nici un pic de remușcare sufletească de alta, demonstrează, mai mult ca orice, diferența de structură sufletească

dintre cele două popoare. Ungurii, cu toată poleiala de civilizație, pe care le-a dat-o la suprafață un mileniu de viațuire în Europa și în belșugul stăpânirii altora, au rămas în simțurile și în instinctele lor aceea ce au fost când au năvălit în Europa ca viforul pe caii lor fără șa: Huni, sălbateci Huni, "*Biciu al lui Dumnezeu*". Românii dîmpotrivă cu tot mileniu de suferință, care i-ar îndreptății să fie dornici de răzbunare, au dat dovadă și acum, în clipa dezrobirii, ca și în tot trecutul lor, de aceeași noblețe sufletească de care au dat dovadă pe vremuri strămoșii lor, creând pe aceste plaiuri valori culturale eterne cu multe, multe mii de ani înainte de vremurile pe care le trăim noi.

În Sibiul stăpânit ferm de garda românească numai o singură dată s-a dat alarma, când s-a auzit că a pătruns în gară un tren blindat unguresc. În înțelegere cu funcționarii unguri de la Administrația Financiară din Sibiu, un tren blindat în care erau încărcate puternice unități militare ungurești a încercat să smulgă din Sibiul devenit românesc banii aflați la Administrația Financiară din oraș. Cum personalul feroviar era încă tot cel unguresc nu i-a fost prea greu blindatului să ajungă până la Sibiu pe nesimțite și, ajuns în gara Sibiului, urma să-și îndeplinească scopul, bazându-se pe concursul funcționarilor unguri de la zisa Administrație. Patrurile noastre de veghe, care țineau sub continuă observație gara, au prins însă de veste și au avizat comandamentul Gărzii românești, permițând astfel românilor să intervină mai înainte ca ungurii să-și poată pune în executare planul. Cu mic cu mare, gardiștii români au năvălit la gară, angajând lupta cu unitatea ungurească din tren. Deși erau bine apărați în dosul meterezelor lor de oțel, de după care scuipeau foc asupra românilor, ungurii au căutat totuși scăparea în fugă, pornind-o la goană cu blindatul lor cu toată viteza de care a putut dispune locomotiva.

Spre nenorocul meu în acea zi am fost la Poiana, astfel că nu mi-am putut împărtăși din gloria de a fi luptat împotriva acelei unități blindate ungurești. Zelul meu de mic gardist nu mi l-am putut mulțumi, din cauza aceasta, decât prin obișnuitele expediții pe care noi, românii, le făceam prin împrejurimile orașului, mai cu știrea, mai fără știrea comandantului Gărzii noastre, în cursul cărora

dezarmam unități militare austro-ungare și mai ales ungurești și umpleam curtea cazărzii noastre cu zecile de care capturate. Au fost cazuri când doi gardiști au condus coloane lungi de aprovizionare ale acestor unități, care, aproape dornice de a fi dezarmate, ne urmau îndată ce erau invitate și veneau după noi în curtea cazărzii noastre unde li se lua armamentul, carele și încărcătura.

Dacă întâmplarea a făcut ca eu să nu fiu prezent la cea mai importantă dintre luptele duse de tânărul nostru gardă din Sibiu, soarta a făcut ca vărul meu, Ion Munteanu, să-și lege numele de acest început de faptă românească din Sibiu și el să fie întâia jertfă a Gărzilor românești nu numai din Sibiu, ci din tot Sudul Ardealului. Deși student la teologie, deci scutit de a face serviciul militar, tânărul Ion s-a înscris de îndată în Garda românească din Sibiu, împreună cu alți teologi, de cum s-a înființat această unitate. Când a aflat de pătrunderea trenului unguresc în gară, a pornit și el la luptă, dar s-a gândit să întreprindă o inițiativă pe cont propriu. Și-a dat anume seama că ungurii vor căuta să se retragă cu trenul blindat, de îndată ce se vor vedea atacați mai serios de către români și că aceștia din urmă nu vor putea opri blindatul să scape, dacă se vor opune împotriva lui numai cu puștile, cu care erau înarmați. Ar fi mai bine, se gândea Munteanu, dacă s-ar tăia linia de retragere a trenului blindat, anume drumul spre Copșa Mică, pe care acesta va căuta să scape. Dacă s-ar distruge șinele ferate pe o porțiune de câțiva zeci de metri, ungurii nu au mai putea scăpa cu fuga înspre Copșa, ba poate ar deraia chiar trenul, dând astfel posibilitate românilor să-i atace mai pe îndelete.

Ion Munteanu nu era omul care să șovăiască, odată ce și-a pus în gând un lucru. A luat în grabă câțiva camarazi cu sine, a coborât cu ei în goană în "*orașul de jos*", s-au înarmat acolo cu scule potrivite, de la o haltă de cale ferată și, trecând podul Cibinului, au început să lucreze de zor la desfacerea liniei ferate. N-au apucat însă bine să desprindă prima șină din buloanele ei, când a și sosit blindatul, vijelios, spre ei gonit din gară de atacul gardiștilor români. O salvă de mitralieră din tren și trenul unguresc a uruit mai departe pe linia încă nedeșăcută. În urma trenului, în apropierea liniei ferate, gardiștii români au aflat trupul conducătorului

expediției lor, al tânărului Munteanu, ciuruit de gloanțe. Întreaga românie din ținutul Sibiului s-a închinat cucernic la această întâie a sa jertfă, atât de tânără și de darnic oferită.

De două săptămâni de zile stăpâneau gărzile românești cu fermitate întinsurile ținuturilor locuite de români, când a fost convocat poporul românesc pentru 1 Decembrie 1918 să-și exprime la Alba-Iulia voința sa și prin cuvinte după ce și-a exprimat-o atât de lămurit prin fapte.

Era o zi geroasă de iarnă timpurie, când s-au adunat pe platoul din preajma cetății Alba-Iulia sutele de mii de români ca să aclame cu lacrimi de bucurie în ochi *Unirea cea Mare*, unirea pe veci cu frații de dincolo de Carpați. Celula închisorii din mijlocul cetății, în care și-a pierdut odinioară, de durere, lumina minții Iancu, răsuna de chioțele de biruință ale mulțimilor românești, însuflețite de bucuria dezrobirii, iar glia cea sfântă din fața cetății, îmbibată deplin cu sângele martirului Horia și a lor săi, surâdea sub veșmântul ei alb de zăpadă. După o sută cinczeci de ani de așteptare, era mulțumită în fine, că a sosit timpul, când jertfele românești vor fi răzbunate, prin împlinirea idealului pentru care martirii românismului și-au dat viața.

Zgribulit de frig de-a lungul celor vreo 60 km. de drum de la Poiana până la Alba-Iulia, pe care l-am făcut cât în căruță, cât pe jos, săgetat de tăișul unui vânt cumplit, m-am încălzit de-a binelea când m-am amestecat în mulțimea care clocotea aici de entuziasm și de voie bună. Vorbeau ei, de pe la tribune, oratorii, dar marea mulțime știa una și bună să strige munților, să strige pădurilor din jur, să strige lumii întregi din toți plămânii: "*Trăiască România Mare!*" Ea, mulțimea, nu avea timp, nici gând, să chibzuiască asupra unor "*puncte*", pe baza cărora să se facă unirea. Ea și cuprindea între mâni, ca într-un potir, sufletul chinuit de prigoana veacurilor, suflet luminat acum de lumina libertății, și-l oferea întreg și fără nici un fel de rezervă ascunsă sau lămurită în "*paragrafe*" regelui său, Regelui tuturor Românilor.

"*Trăiască România Mare!*" - atât au spus la 1 Decembrie 1918 mulțimile românești de pe câmpia Alba-Iuliei, exprimând prin acesta voința hotărâtă de unire a tuturor românilor din Ardeal și Banat cu

frații de dincolo de munți. Dar au spus-o aceasta răspicat și tare, de s-au cutremurat crestele carpaților, și s-au coborât înălțimile trecătorilor din munți, netezind astfel drum pe seama armatelor române și ușurându-le calea spre Ardealul cu care veneau să se înfrățescă. *"Trăiască România Mare!"* și om cu om se oprea în drum, fără să se fi cunoscut unul pe altul se îmbrățișau și-și sărutau reciproc lacrimile bucuriei de pe obraji. Aceasta a fost Alba-Iulia. O zi, cum numai îngerii din ceruri de-au cunoscut una asemenea, în clipa când au primit în jurul tronului dumnezeesc pe Mântuitorul cel liberat de chinurile crucificării și de întunecimea morții, prin minunea Învierii.

Curând după aceasta trupele românești au intrat în Transilvania, primite de populație cu urale și flori. Flori ale dragostei frățești. Revoluția ardeleană a luat sfârșit. O revoluție cum n-a fost alta mai plină de entuziasm, dar nici mai fără de vărsare de sânge și mai stăpânită în pornirile urii. Mai dominată de ordinea asigurată de cei revoltați și mai plină de mărinimie din partea asupriților ajunși stăpâni, față de foștii lor asupritori, acumă învinși.

După Anul Nou m-am reîntors la Turda, căci s-au redeschis școlile. Noi, copiii neastâmpărați ai revoluției, care am fost părtași în oarecare măsură în marile răsturnări petrecute, am fi dorit ca acumă, în regim românesc, să avem de îndată școală românească. România Mare, abia înjghebată, nu dispunea însă de rezerve de personal didactic atât de mari, încât să poată înlocui din prima lună pe toți profesorii unguri de la liceele de stat, din teritoriile nou încorporate la statul român. Pentru ca elevii de la aceste licee, între care erau și numeroși români, să nu piardă și anul școlar în curs, s-a dispus deci, să se continue cursurile cu vechiul corp profesoral, până va fi posibil ca acesta să fie schimbat. Noi, elevii români, nu prea voiam să înțelegem nevoia în care se afla statul român în această privință și a fost o adevărată consternare pentru noi, când ne-am văzut, la redeschiderea școlii, față în față cu aceeași profesori unguri, șovini și dușmănoși față de tot ce era românesc. Evenimentele politice din urmă i-au silit doar să fie mai precauți în manifestarea urii pe care o simțeau față de noi, dar din privirea

lor se citea clar, că cei mai mulți dintre ei ne-ar face, dacă ar putea, tot răul de care ar fi capabili.

O mică retușare a programului nostru școlar s-a dispus de la început. S-a făcut anume deosebire între elevii români și unguri cu privire la cursurile de literatură și istorie. Ungurii au continuat să învețe istoria Ungariei și literatura maghiară, cu profesorii respectivi de până atunci, dar nouă, românilor, ni s-au trimis profesori de limba română și de istorie, care să ne învețe literatură și istorie românească în limba noastră dragă. Nu erau ei cine știe ce specialiști în materie acești primi profesori români, pe care i-am avut, ci învățători mai răsăriți, sau absolvenți de teologie, dar ne-au fost dragi, fiindcă îi știam și-i simțeam români ca noi.

Cu toată prezența celor 2-3 profesori români, la a căror cursuri de altfel ungurii nu participau, liceul nostru, dominat și acum de direcțiune și corp profesoral unguresc, respira încă aer străin, ca și pe vreme când el se numise *"Magyar kiralyi allami fogymnaziium"*. - *"Ce să facem să-l botezăm în duh românesc?"* - ne întrebam noi, cei câțiva români de prin clasele superioare. Inscripția ungurescă de pe fațada lui am luat-o noi din primele zile, dar aceasta totuși nu ajungea pentru ca liceul cel plin de profesori maghiari să devină românesc. - *"Să arborăm pe el un tricolor românesc! Au să crape ungurii de necaz când au să vadă steagul roș-galben și albastru pe clădirea liceului!"* - ne-am zis.

Am căutat pe la negustorii din localitate pânză tricoloră, dar n-am găsit. Negustorii din Turda, unguri și evrei, cum erau, nu țineau de vânzare pe atunci tricolor românesc. Am cumpărat o fâșie de pânză roșie, și două fâșii albe. Pe cele albe le-am văpsit acasă la mine în galben și în albastru. Am cusut apoi fâșiile una de alta și am obținut astfel tricolorul râvnit, pe care l-am fixat de o prăjină. După amiază, când nu erau cursuri, am pornit cu el la liceu. Am dat la o parte pe portarul ungar, care, văzându-ne cu steagul, a vrut să ne oprească accesul în clădire și ne-am urcat la etaj, unde era sala festivă. Aici am deschis o fereastră din această sală și scoțând pe ea steagul, i-am fixat bine coada în pervazul ferestrei, de care l-am legat cu sârmă. Mândri de fapta noastră am ieșit apoi în stradă, unde am admirat cu bucurie și cu fală jocul vioi al pânzei tricolore,

care se alinta în soare, la adierea vântului.

Ungurii din oraș nu mai puteau de furie. Ei socoteau stăpânirea românească vremelnică și erau cu ochii mereu ațintiți înspre asfințit, de unde le veneau vești că armatele ungurești vor năvăli în curând în Ardeal. Până atunci, bazați pe faptul că profesorii unguri au fost menținuți la liceu, socoteau această școală ca o redută a magherimei, de aceea nu le venea acum deloc la socoteală să vadă fâlfâind și pe această redută drapelul românesc.

Profesorii și elevii unguri fierbeau de mânie a doua zi la școală, cum clocotește cazanul pe foc. Șopoteau între ei prin unghere și se sfătuiă cum să reacționeze. Îi auzeam cum se îndemneau unul pe altul și cum își spuneau că ei nu vor tolera un steag valah pe liceul unguresc. Atitudinea lor ne-a silit să luăm măsuri de apărare. Am constituit gardă permanentă la steag, păzind zi și noapte intrarea în sala festivă, cu posturi de patru-cinci elevi români, în care ne dădeam rând cu toții. La început, bineînțeles, toți românii din liceu eram grupați într-un mănunchiu, gata pentru orice. Ungurii, deși mult mai numeroși ca noi la această școală, nu ne-au atacat totuși, ci s-au mulțumit să vocifereze și să amenințe. După câteva zile părea că lucrurile s-au mai liniștit și noi, românii, am slăbit vigilența, lăsând drapelul în seama gărzii care-l avea în pază.

Conciliabilele dintre elevii și profesorii unguri au continuat însă, ba în curând avea să se vadă că profesorii aceștia au solidarizat cu ei, pe chestiunea steagului românesc, și muncitorimea ungurească de la fabricile din oraș, ba chiar și masele ungurești din Turda. Dacă totuși n-au intervenit o vreme și au tolerat, de voie - de nevoie, steagul românesc pe liceu, aceasta se datora faptului că ungurii știau că garnizoana orașului se compunea dintr-un regiment românesc, bine disciplinat și gata de a interveni oricărei răscoale ungurești, sau a insultei care s-ar aduce neamului românesc prin batjocorarea steagului său. Curând însă regimentul a părăsit orașul, chemat spre vest de incursiunile tot mai dese ale bandelor comuniste ale lui Bela Kuhn, bande care amenințau tot mai insistent să invadeze teritoriile apusene ale României.

Agresivitatea crescândă a trupelor ungurești și plecarea regimentului din oraș au dat curaj ungarilor noștri să încerce să

să scape de steagul românesc de pe liceu. Știau ei că orașul nu e complet lipsit de trupe românești, căci românii mai aveau o mică garnizoană, formată dintr-un detașament de voluntari ardeleni, de curând sosiți din Italia. Erau foști soldați austro-ungari, căzuți în prinsoare la italieni, sau trecuți anume acolo, ca să nu mai fie siliți să lupte pentru cauze străine. Ajunși la poporul frate, ei s-au declarat acolo gata a lupta alături de armata italiană, pentru a contribui la nimicirea forțelor austro-ungare și a ajuta astfel la dezrobirea Ardealului din puterea ungarilor. Au format acolo o Legiune de voluntari ardeleni, cu care au adus prețioase servicii Italiei. Îndată după prăbușirea Austro-Ungariei acești voluntari s-au întors acasă, unde și-au menținut o vreme formațiunile lor militare, cu care au colaborat la eliberarea Ardealului de unguri și la înstăpânirea ordinii românești în timpurile tulburi ale începutului.

Dintre acești voluntari sosiți din Italia era cantonat în Turda un detașament, de tăria unei companii. Cum însă o singură companie cam greu poate răzbi cu miile de muncitori străini și cu masele ungurești ale orașului, în cazul în când acestea s-ar pune în mișcare, profesorii noștri unguri au vrut să facă din problema steagului românesc de pe liceu un prilej de agitație, sau chiar de ciocnire a ungarilor cu mica garnizoană românească. Ungurii de peste graniță, care-și preparau lovitura ce o plănuiau împotriva țării noastre, lovitură pe care aveau s-o încerce în curând, au îndemnat pe ungurii din Transilvania, prin agenții de legătură de care dispuneau, să provoace cât mai multe tulburări în teritoriile stăpânite de români.

Iată pentru care motive s-au hotărât deci ungurii noștri din liceu să pornească atacul împotriva steagului nostru, după ce acesta a fâlfâit netulburat vreo două săptămâni de pe fereastra sălii festive. Mica noastră gardă de pază, postată la drapel, ca de obicei, s-a trezit într-o bună dimineață pe neașteptate cu ungarimea din liceu că năvălește în sala festivă. Era pe la șapte dimineața, deci cu o oră înainte de începerea cursurilor. Elevii români nu veniseră încă, pentru că nu era timpul de școală și nu bănuiau ce și-au pus ungurii în gând să facă. Că asupra planului exista o înțelegere perfectă între elevii și profesorii unguri, rezulta din faptul că și

unii și alții erau prezenți la această oră neobișnuită la liceu. Înțelegerea se părea că mergea și mai departe, căci în fața liceului s-au adunat la această oră timpurie din zi sute de muncitori și de burghezi unguri din oraș. La curent cu intențiunea celor din liceu, pâlcurile ungurești din fața clădirii așteptau acolo desfășurarea evenimentelor, gata de a interveni și ei, dacă nevoia ar cere.

Lupta dintre puhoiul de unguri și cei câțiva elevi români, pe care atacatorii i-au aflat în sala festivă, a fost crâncenă, dar inegală. Români și-au apărat cu dârzenie drapelul și au oprit valul de năvălitori cu piepturile lor. În vreme ce camarazii lor nu știau nimic de ce se petrecea în liceu și nu le puteau astfel sări întru ajutor, mica gardă a steagului s-a strâns în jurul ferestrei pe care flutura steagul și acolo s-a apărat eroic, izbind în atacatori cu ce le-a căzut în mână. Mese au fost transformate la repezeală în baricade și scaunele sălii festive zburau, ca adevărate ghiulele, de la atacatori la cei atacați și de acolo erau expediate cu energie înapoi în masa atacatorilor unde loveau în plin. De oricâtă vitejie ar fi dat însă dovadă românii în jurul steagului, mult nu puteau să reziste în fața valului mereu reînnoit al ungarilor. Aceștia au strâns tot mai mult cercul în jurul românilor, pe care în curând au început a-i asedia și din văzduh. În jurul sălii festive anume era un balcon, unde s-au urcat ungurii și de unde au început să arunce cu scaune în românii de jos. Nu e deci de mirare că, izbiți din toate părțile, românii au fost copleșiți după o luptă scurtă, dar eroică și că masa de unguri a reușit să-i smulgă de lângă drapel și să-i arunce afară din sală. Ungurii au coborât apoi steagul românesc și au fixat în locul lui un tricolor unguresc. Masa de unguri care staționa în fața liceului jubila, când a văzut apărând în cadrul ferestrei drapelul roșu-alb-verde.

Vestea celor întâmplare la liceu s-a lățit ca fulgerul în oraș, purtată cu egală viteză de unguri ca și de români. De cum s-a auzit pe la gazdele noastre zvonul vag despre o întâmplare cu un steag, am dat fuga la liceu, cu junghiul în inimă că s-ar fi întâmplat ceva rău cu ai noștri. În jurul clădirii școlii mulțime de unguri, iar în fereastra pe care fâlfâia înainte drapelul românesc, era înfipt steagul cel urgisit. Steagul sub care au suferit părinții și moșii noștri. Am

năvălit în școală. La parter, mica noastră gardă de la drapel, purtând pe trup și pe figură semnele luptei, la care nu de mult participase, și urmele sângerânde ale loviturilor primite. Câte unul - câte unul, începeau să sosească românii din oraș, gâfâind de alergare și surprinși de îndrăzneala ungurească.

Ungurii, atât elevii, cât și profesorii erau la etaj, unde-și serbau victoria cu multă gălăgie. Ne-am sfătuit ce avem de făcut și am găsit că trebuie să cerem ajutor la voluntarii ardeleni din oraș, iar până la sosirea acestora să ocupăm ieșirile din clădire, să împiedicăm pe unguri, elevi sau profesori, ce-or fi, să plece din liceu, ca să poată fi cu toții prinși, după ce ne va veni ajutorul cerut. Unul din băieți a dat deci fuga spre cazarma voluntarilor, iar noi, ceilalți, am ocupat ieșirile din liceu, pregătindu-ne de luptă cu ce am găsit la îndemână, pentru cazul când ungurii ar încerca să forțeze ieșirea.

Vestea celor petrecute la liceu a ajuns însă mai repede la voluntarii ardeleni, decât trimisul nostru. Bravii legionari erau deja pe drum în pas alergător, cu baioneta în mână. Sosiți la liceu, au înconjurat repede clădirea și apoi, pătrunzând înăuntru, au pus mâna pe profesorii unguri și pe elevii mai mari, care au avut parte mai activă la ispravă. Au dat jos, cât ai bate din palme, zdreanța cea ungurească din fereastră și au reșezat drapelul românesc la locul care i se cuvenea. Când au scos în fața clădirii pe profesorii și elevii unguri arestați și i-au încolonat în rânduri de câte trei, spre a-i duce la comenduire, mulțimea de unguri din fața liceului a început să se agite. Ar fi sărit ei, ungurii, asupra voluntarilor, dar, față de atitudinea energică a acestora, nu prea aveau curajul. Se îndemneau unul pe altul, dar de mișcat nu îndrăzneau încă să miște. Voluntarii Legiunii ardeleni, care participaseră cu folos la astâmpărarea multor răscoale comuniste prin orașele italiene, au tăiat scurt cheful ungarilor de a se agita. Au pus mâna de grabă pe toți indivizii mai gălăgioși din mijlocul mulțimii, i-au vârat și pe aceia în convoiul celor porniți spre comenduire și masa de unguri s-a potolit ca prin minune.

Frământarea în oraș a mai durat vreo două zile. Ungurii din oraș roiau și bâzâiau ca bondarii când le strici cuibul. Bravii noștri

voluntari patrolau de zor prin oraș zi și noapte, iar noi, elevii români, ne-am organizat în echipe, conform indicațiilor pe care le-am primit de la voluntari, gata de a le sări în ajutor, dacă va izbucni vreo răscoală mai serioasă în oraș.

De altfel nu numai noi, elevii, eram cei care ne-am gândit să dăm sprijin autorității românești în această ocazie. Vestea celor întâmplate în oraș a trecut din gură în gură și în satele din jur, sate curat românești. Bineînțeles întâmplările au fost exagerate și lumea satelor românești a aflat că la Turda s-au răsculat ungurii și au tăbărât asupra românilor. Îndată au pornit bravii țărani români și au luat drumul Turzii, cu topoare, cu coase și cu ce au apucat să se înarmeze la repezeală. N-au ajuns până în oraș, deoarece au aflat pe drum, că lucrurile s-au liniștit.

Iată ce proporții a luat îndreptățita noastră inițiativă de a arbora steag românesc pe o școală de-a statului român, în plin regim de stăpânire românească. Atitudinea iertătoare și plină de menajamente pe care autoritatea românească a avut-o din primul moment față de minoritatea ungurească a fost socotită de unguri ca act de slăbiciune și ca atare au îndrăznit să ne batjocorească chiar și steagul nostru național.

Dacă atitudinea de stăpâni, cu care voluntarii ardeleni au potolit în câteva clipe răzvrătirea ungurească ne-a umplut de mândrie, deziluzii amare ne mai așteptau din partea altor organe ale statului român. Datorită nu știu cărei indulgențe excesive a autorităților judiciare și școlare, cărora le-a fost deferit cazul profesorilor și elevilor unguri care au arborat cu forța steagul unguresc pe clădirea liceului, toți aceștia au fost puși în libertate după vreo 3-4 zile de arest preventiv și nu li s-a mai deschis nici o acțiune publică. Ba încă aceiași profesori ne-au fost readuși în liceu, și noi, după două săptămâni de tratative infructuoase cu autoritățile românești, am fost nevoiți să reintrăm la cursurile acelorași profesori străini de neam și de suflet, care se ridicaseră atât de fățiș împotriva simbolului nostru național.

De voie de nevoie, a trebuit să-i vedem mai departe la catedra școlară, până la sfârșitul anului, când am scăpat definitiv de ei. În toamna anului 1919 școala noastră, devenită "Liceul Regele

Ferdinand" s-a redeschis cu profesori români și în iunie 1919 mi-am dat acolo examenul de "maturitate" (bacalaureat), făcând astfel parte din prima serie de absolvenți ai școlii devenite în sfârșit românească, astfel cum doriserăm noi întotdeauna.

Pe vremea când conflictul dintre noi și profesorii unguri era în toi, a avut loc vizita regelui Ferdinand la locul de jertfă a lui Mihai Viteazul, pe Câmpia Turzii. Regele, sub a cărui fericită domnie s-a împlinit înălțătorul vis de unire al românilor împrăștiati sub dominații străine, venise să se închine țărânei care adăpostește trupul martirizat al Viteazului, ce a trasat cu trei veacuri înainte, prin geniul și sabia sa, conturul unui ideal național, menit să înflăcăreze inimile și să călească brațul tuturor generațiilor de români de atunci și până la noi și de azi înainte pe veci.

Pe colina de pe Câmpia Turzii, unde fusese durat la 1601 cortul lui Mihai și unde Voievodul a fost răpus mișelește de asasinii năimiți de Basta, se închina acum Regelui Dezrobitor mulțime nenumărată de români, în acel început de primăvară. - "Trăiască Regele!", "Trăiască România Mare!" - huia văzduhul pe deasupra câmpiei și a colinei. Și-n timp ce regele trecea de-a lungul cărărilor lăsate în mijlocul mulțimii, surzător și mândru de recunoștința pe care i-o arăta poporul său, țărani și țărănci se aplecau și-i sărutau fericiți pulpana hainei sale. "Trăiască Regele!" Și deodată n-a mai putut fi ținută în loc. Ca o mare uriașă s-a revarsat ea din toate părțile înspre Regele său, pe care l-a cuprins în îmbrățișarea ei entuziastă. - "Trăiască Regele!" Și Ferdinand, Dezrobitorul, plutea de-a lungul și de-a latul mării omenești în clocot, purtat pe brațele pline de credință ale mulțimilor delirante. A fost un moment de entuziasm cum numai la proclamarea Unirii, în Alba-Iulia, am mai văzut altul până atunci.

Am amintit mai sus că "Muntenii", frații mamei, țineau în arendă o moșie în județul Turda, fapt care m-a determinat să trec de la liceul din Sibiu la cel din orașul vestit pentru deschizătura din munții din apropiere, cât și pentru turtele sale dulci. Vizitând de mai multe ori pe unchii mei în satul în care aceștia își aveau

gospodăria, am trecut prin o mulțime de sate românești de pe câmpia Ardealului și mi-am putut da astfel seama de mizeria de nedescris în care au fost ținuți românii în această regiune stăpânită de grozii unguri. Iobagului român nu i s-a lăsat nici o bucătică de loc de proprietate. Nici teren de cultură, nici vatră de casă, nici măcar loc pentru mormânt. Toate erau proprietatea grofului străin. Folosința cocioabei învelită cu paie depindea de bunul plac al nemeșului. De altfel iobagul era proprietatea acestuia, împreună cu întreaga lui familie.

Desființarea iobăgiei, dacă a adus oarecare ușurare în raporturile de dependență a fostului iobag, nu a adus nici o îmbunătățire în situația lui economică, țaranul român continuând să fie lipsit de pământ și de vatră de casă, pe care tot numai de la nemeșul ungar le putea obține în folosință și acum, ca și mai demult. Doar că ilotii acestui nou regim, înscăunat în a doua jumătate a secolului trecut, nu se mai numeau "iobagi", ca mai înainte, ci cu un alt termen unguereasc: "biriși", adică "simbriași", zilieri. Simbria bietului țaran, pentru munca cea grea, pe care o presta din zori și până în noapte, consta din sărăcicioasa cocioabă, în care se înghesuia el cu familia lui și în puținele bucate pe care le primea de la grof, care-i ajungeau numai într-atâta ca să nu moară de foame.

Situația acestor "biriși" s-a schimbat în anii de după război, pe urma aplicării reformei agrare românești, în mod radical. Totuși nu s-a dat încă acestor nedreptăți ai istoriei tot ajutorul pe care colectivitatea românească li-l datorează.

În anul 1919, când am vizitat eu aceste sate de "biriși", rănila lăstate de asuprirea unguerească erau încă proaspete, jalea și sărăcia cumplită erau stăpâne peste aceste ținuturi românești. Robia politică și economică în care zăcuseră românii era însoțită de întunericul cultural, pe care ungurii l-au vrut cât mai des, pe seama foștilor lor iobagi. Școli românești nu s-au pomenit sub unguri pe câmpia Ardealului, iar la cele unguerești românii nu mergeau cu tragere de inimă. De altfel, ungurilor le convenea ca românii să fie ținuți departe de orice învățătură. Nu e deci de mirare că majoritatea românilor de pe aici rămăneau analfabeți. Și cât dor de lumină se găsea totuși în sufletul acestor români obijduiți! Aceasta am

constatat-o din următoarea întâmplare:

Se găsea pe timpul războiului, la o rudă a mea din Poiana, un servitor venit de prin regiunea Turzii, din satul Fatra. Servitorul era un tânăr de vreo 16 ani, dar n-avea nici o știință de carte. Văzând el că la Poiana tineri și batrâni, toți știau scrie și citi, a atribuit, nu fără temei, buna stare a țăranilor din acest sat iscusinței lor în ale învățaturii. Și-a pus în gând deci să învețe și el carte. Cum pentru școală era de acum prea mare, s-a ținut de mine, cu care se întâlnea adesea pe la lucru, să-l învăț să scrie și să citească. I-am procurat deci un abecedar și o tăbliță și am început să-i dau lecții, cum m-am priceput, să se descurce în lumea literelor. Făcând câte 2-3 litere într-o ședință, omul meu a început după vreo zece ședințe s-o rupă cu cititul și-a pornit chiar să scrie. Purta cu el, pe unde mergea, abecedarul și tăblița, de care nu se despărțea nici la culcare. Cum dispunea de câteva minute libere, silabisea în abecedar și zgâria pe tăbliță.

Am și uitat că fostul meu elev era din Fatra, când am trecut odată, prin 1919, prin comuna aceasta, mare mi-a fost deci surpriza și bucuria când m-am trezit că-mi iese acesta în cale și-mi oprește calul, ținându-l de căpăstru. Mergeam călare, căci prin noroaiile drumurilor nepietruite de prin această regiune e imposibil de mers cu căruța pe timpul ploilor de primăvară și de toamnă.

Omul meu, care m-a recunoscut de îndată ce m-a văzut, nu mai putea nici el de bucurie. Stătea să mă soarbă din ochi și în timp ce cu mâna stângă ținea dârlogii calului meu, cu dreapta îi netezea acestuia grumazul, cu atâta duioșie, de parcă ar fi vrut să-și manifeste pe această cale mulțumirea pe care nu știa cum să mi-o exprime mie. M-am dat jos și am citit câteva rânduri din carnețelul pe care-l purta în buzunar și pe care mi l-a întins cu mândrie. Carnetul era plin cu cântece populare și cu diferite sfaturi gospodărești, culese de fostul meu elev de prin "Lada cu Comori" a "Libertății", pe care se vede că o citea cu atâta sârg, sau auzite așa cum era întocmit, dovedea din partea posesorului său o mare dragoste de scris și o îndelungată îndeletnicire cu această iscusință. M-am bucurat că sămânța semănată de mine, pe vremuri a căzut pe

pământ bun și că puțina mea osteneală de atunci nu a fost în zadar.

"Da, învățătura va fi odată și odată calea pe care se vor ridica spre lumină necăjiții de "biriși" români, după ce li se va da pământ!" - mi-am zis eu după ce m-am despărțit de elevul meu cel sârguincios. Muncă, muncă și dragoste va trebui revărsată din plin pe acest ogor părăginit și "iobagii" de ieri, "birișii" de azi, necăjiții și neajutorații iloți, vor deveni gospodari luminați și stâlpi de nezdruncinat ai tânărului nostru stat național.

Unde este însă răscolitorul de energii și semănătorul de dragoste, pe care milioane de frați ai "birișului" din Fatra îl doresc și îl așteaptă?

5. ÎN VÂLTOARE

Terminasem liceul. Lumea mi se deschidea, largă, cu îndemnurile, cu ispitele, dar și cu primejdiile ei. Viața de până acuma mi se desfășurase în cadrul familiei, întâi la Poiana, apoi la Sibiu și-n urmă tot între rude, la Turda. Acum mă voi duce într-un oraș universitar și va trebui să răzlesc în lume singur.

Tatăl meu o ducea cam greu cu salariul său de învățător, în anii aceia de după război, când viața se scumpea mereu și epocile de inflație sunt critice pentru salariații cu venituri fixe, căci lefa lor ține numai șchiopătând pas cu prețul mijloacelor de existență, în neconținută urcare.

Am căutat deci o posibilitate să mă aranjez cumva pentru studii în așa fel încât să recurg cât mai puțin la ajutorul de acasă. Problema alegerii facultății, în fine destul de greu de rezolvat, se complica deci cu considerațiuni de ordin material de imediată actualitate. La alegerea viitoare mele cariere avea deci și sărăcia mea actuală un cuvânt important de spus.

În liceu mi-a plăcut mult istoria și literatura. Dacă mă înscriam la litere, astfel cum aș fi dorit, nu aveam timp liber să ocup vreun serviciu, de pe urma căruia să mă pot întreține. Serviciul la vreo administrație s-ar fi împăcat cu Facultatea de Drept, dar cariera juridică nu mă atragea. Medicina? Da! Ea mi-ar fi plăcut, dar la această facultate problema întreținerii era mai grea decât la oricare alta, din cauza lungimii duratei studiului.

Părinții, care nu puteau să mă asigure de întreg ajutorul material necesar pentru traiul la Universitate, nu au înțeles să se amestece nici în alegerea drumului pe care-l aveam de străbătut, în parte prin propriile mele forțe, de aceea n-au căutat să mă influențeze în decizia pe care aveam s-o iau. Mama a avut întotdeauna o dorință arzătoare: ca unul din fii ei să devină popă în Poiana. Să reia firul tradiției strămoșești a familiei noastre, unde un lung șir de generații, cam de pe vremea când s-a durat Poiana, până la bunicul meu, întotdeauna a fost unul din ai noștri popă în sat, uneori protopop. Dacă a văzut mama că nu sunt înduplecat să-i satisfac această dorință, m-a lăsat să-mi aleg cariera pe care o vreau.

Pe când bătătoream la Cluj, pragurile birourilor *Departamentului Cultelor* din *Consiliul Dirigent* (guvernul provizoriu al Ardealului), ca să aflu la ce facultate se fac mai mari ușurințe de trai pentru studenți, m-am întâlnit cu un cunoscut din liceu, ce m-a îndemnat pe o cale la care eu nu mă gândisem până atunci. Acest cunoscut, ce terminase liceul cu un an înaintea mea, mi-a istorisit că el a obținut în anul precedent cu ușurință bursă pentru Italia, cu ajutorul căreia a făcut întâiul an de politehnică la Torino. Bursa o are și pentru anul curent și ea nu numai că i-a acoperit în anul trecut toate nevoile traiului în străinătate, dar a fost îndestulătoare ca să-și mai facă din ea și haine. N-aș face rău, mă sfătui el, să cer și eu o astfel de bursă. Cum certificatul meu de la liceu este foarte bun, ușor voi putea obține una din cele 40 de burse, câte sunt prevăzute pentru Italia. Odată obținut acest ajutor, am scăpat de grijile întreținerii la școală. În ceea ce privește cariera, continua el, nici că se poate alta mai cu viitor. Trăim doar în epoca tehnicii și inginerul este omul zilei de mâine!

Această pledoarie m-a cucerit. Nici nu se putea să nu mă cucerească, din moment ce se întvedea posibilitatea să scap de grijile întreținerii la școală. Cu atât mai seducătoare perspectiva posibilității de a ajunge în țara soarelui de-a pururi tânăr. În țara monumentelor romane și frumuseților Renașterii.

M-am grăbit să-mi înaintez cererea, însoțită de acte, și m-am văzut în închipuire student la Torino, scăpat - datorită bursei - de frământarea grijilor materiale. Nu mă îndoiam cătuși de puțin că

cererea îmi va fi admisă, deoarece mă bazam pe certificatul meu, din care rezulta că am dat examenul de "*Matură*" (bacalaureat) cu media "*foarte bine*". Cum numărul concurenților cu această medie era foarte redus, nu se putea - socoteam eu - să nu obțin bursa cerută. Că autoritatea românească s-ar putea conduce după alte criterii, decât acele ale meritului, nu mi-ar fi putut trece prin minte. Sigur de reușită, am comunicat părinților hotărârea pe care am luat-o și mi-am făcut formalitățile necesare obținerii pașaportului.

A trecut luna august și a venit luna septembrie, când trebuia să aibă loc plecarea mea, dar cererea tot nu mi-a fost rezolvată. M-am interesat la "*Culte*". Cererile de această natură le rezolvă Ministrul personal. Am pornit să fac anticameră. Bărbați, femei, tineri și bătrâni de tot felul intrau și ieșeau, conduși de secretarul Ministrului, dar mie nu-mi venea rândul niciodată să intru. Secretarul mă ținea până pe la ora unu la amiazi, când apoi mă amâna pe altă zi, spunându-mi că Ministrul a plecat. Într-un târziu mi-a comunicat că cererea mi s-a respins, deoarece bursele pentru Italia au fost distribuite la alții. Am aflat cu durere, de pe la cei care au așteptat zadarnic, ca și mine, că ele s-au împărțit fără să se aibă în considerare notele de absolvire a liceului. S-au aprobat numai cererile acelor care se bucurau de favoarea Ministrului sau a vreunui personaj sus pus. Era sistemul "*nepotismului*", care începea să se înscăuneze în administrația *Consiliului Dirigent*, sistem care avea să aducă atâta rău prestigiului începutului de administrație românească din Ardeal.

Studentul din Torino, care tocmai se pregătea de plecare, m-a consolată de această înfrângere suferită de mine, spunându-mi că există totuși o soluție, care mă poate scoate din încurcătură, fără să fiu nevoit să renunț la proiectul meu. La Politehnică se cere anume, pe lângă studiile teoretice, și un an de practică. La Torino - spunea el - practica se poate face fie înainte, fie după terminarea facultății, cum îi convine mai bine studentului. Dacă n-aș apuca să fac practică la început ar fi mai bine de mine, căci aș învăța limba italiană înainte de a începe studiile teoretice și totodată m-aș familiariza și cu tehnica meseriei, lucru ce m-ar ajuta mult la studii. Fabricile din Torino primesc în mod obișnuit studenți la practică,

chiar fără ca aceștia să aibă Politehnica făcută și le plătesc salariu, din care se poate ușor trăi. El s-ar angaja să-mi găsească acolo plasament la o fabrică în vederea practicii, la nevoie mi-ar mai sta în ajutor și cu cele de care aș mai avea nevoie, până voi obține salariu. Toată problema ar fi să-mi procur bani de drum și să-mi mai rămână ceva din ei pentru întâiele mele cheltuieli de acolo. Pe urmă totul se va aranja cu bine. 2500 lei ar fi suficienți pentru acest scop, îmi spuse el. După ce voi face anul de practică va fi imposibil ca cei de la Cluj să-mi refuze din nou bursa - mă asigură. Călătoria îmi propunea s-o facem împreună, urmând să ne întâlnim la București, la dată pe care mi-o fixa. Acolo va umbla el pentru mine pe la Ministerul Cultelor, pentru ca să-mi obțină reducere la preț pentru călătoria cu vaporul românesc, reducere de care beneficiază studenții.

Am acceptat propunerea, care părea că rezolvă toate dificultățile și m-am repezit la Poiana, ca să soluționez chestiunea cea mai dificilă, aceea a banilor de care aveam nevoie.

Cu chiu cu vai, scotocind prin toate săltarele și poate mai luând cu împrumut, a făcut tatăl meu rost de 3000 lei de care am socotit că voi avea nevoie, că să-mi acopăr cheltuielile călătoriei și cele de instalare, astfel cum fixasem în planul întocmit cu colegul care avea experiență în această materie. Pe părinți nu i-a prea încântat călătoria mea în străinătate, cu bani puțini și fără existență asigurată, astfel cum porneam eu, dar se mângâiau și ei cu asigurarea pe care le-o făceam, că totul este pus la punct cu ajutorul aceluia cu care fixasem planul acestei acțiuni. Pașaportul era gata, banii în buzunar. La drum deci, spre țara unde se va clădi viitorul meu!

În dimineața de 23 septembrie am pornit de cu noapte de acasă, căci aveam de coborât până la gară vreo treisprezece kilometri. Mama m-a însoțit până în Deal, de unde începea coborâșul spre Dobârca. M-a îmbrățișat și mi-a urat să merg cu Dumnezeu, m-a rugat să le scriu des și m-a lăsat să plec în voia Domnului.

În timp ce am zăbovit pe loc, ca să mă despart de mama, unchiașul care era tocmit să-mi ducă bagajul la gară cu calul său, a pornit-o cu bălanul la vale, pe potecile coborâșului, el înainte și bălanul, tras de căpăstrul de frânghie, după el. M-am luat după ei.

Bălanul scovâlța greoi, ca pe o scară, pe lespezile coborâșului. Copita piciorului răsfrânt trăgea dâră la fiecare pas pe treptele de piatră ale răsăturii. În pâcla cenușie a dimineții de toamnă, fierul potcoavelor lui făcea să răsară scânteii de-a lungul potecii bătută în piatra de cremene.

Din ce scurtam distanța dintre mine și unchiaș, dintr-aceea se contura mai sinistru pe cerul mohorât silueta bălanului, care cobora în urma unchiașului, cu capul aplecat în jos, atent la scările povârnișului de piatră și legănându-și sacadat oasele crupei în josul firului șerpuitor al potecii. Într-o desagă așezată pe șaua de lemn se bălăbănea în ritmul coborâșului bagajul meu: o ladă verde, în care-mi aveam albiturile, ceva haine și merindea de drum. Ca să cumpănească pe cal povara, unchiașul potrivise de cealaltă parte a șeii un pietroi, în desaga cea goală. Cum, de-a lungul coborâșului, din piatră în piatră, povara asimetrică de pe cal se lovea la fiecare prag de stâncă de oblâncul și de talpa de lemn a șeii, scoțând un sunet închis, de ladă înfundată, bagajul părea în noapte un coșciug coborât în spinare de o stafie a adâncurilor. - *Coșciug?* - tresării eu, coborât în spinare de o stafie a adâncurilor. - *Coșciug?* - tresării eu, când mi-a răsărit în imaginație această comparație! - *"Să fie prevestirea sfârșitului drumului pe care am apucat? E greu, desigur, să te aventurezi, ca mine, cu bani puțini, într-o țară străină, dar eu nu pornesc în necunoscut. Sunt în executarea unui plan cumpănit în toate amănuntele lui de unul care a mai fost în acea țară străină și care mă așteaptă la București, garant pentru buna reușită. Dacă s-ar ivi însă undeva vreo nepotrivire, dacă nu voi găsi loc în fabrică, sau nu voi primi pentru munca mea destul salariu, ca să-mi pot duce viața, ori te miri ce altă încurcătură s-ar ivi, întregul plan s-ar dărâma și eu aș rămâne suspendat în vid!... Dar lumea stă deschisă pentru cei care îndrăznesc și riscă! Ce s-ar fi ales de unchiul Constantin, dacă n-ar fi avut curajul să se smulgă la timp din mediul său și să se avânte în necunoscut, înspre idealul de care se simțea atras? Ar fi rămas cioban. El însă a îndrăznit și a învins. Drumul pe care-l am eu de străbătut e mult mai ușor decât a fost al lui, deoarece eu nu merg în necunoscut, ca el. În lături deci cu gândurile cele negre, determinate, fără îndoială, de tristețea provocată de despărțirea de ai mei!"* Astfel raționez și

mă încurajam eu singur, în timp ce coboram în urma bălanului, spre gară.

La Apoldul de Sus m-am urcat în tren, luându-mi lada cu mine. Unchiașul a rămas, cu calul de căpăstru, lângă zăplazul peronului. Privea lung și el și bălanul la tren și la băiatul care pomește cu el, te miri de ce, în acele țări străine, rupându-se de părinți, de frați, de surori și de Poiana toată. Soarele tomnatec, de curând răsărit, îmbrobodea cu beteală de aur coama stufoasă a *Frunților*, care opreau zarea spre satul de unde am plecat. Locomotiva, după ce a șuierat ascuțit și îndelung, ca pentru a-și da curaj, a pornit-o deodată buluc spre panta pe care o avea de urcat, după ieșirea din gară. Rotogoale de fum ieșeau din ogeacul ei, negre și dese, ca dintr-o pipă țigănească la lucrul cu ziua. De cum a dat însă de greu, mașina, hodorogită de război, cum era, a început a icni și a bate tot mai pe loc. În mijlocul pantei s-a oprit de-a binelea, căci n-a mai putut urca mai departe. După ce a pufăit acolo zadarnic un răstimp, a pornit-o de-a îndărăteala la vale. S-a întors iar în gară, să-și ia vânt din nou.

"*Semn rău!*" și-a zis moșneagul, care nu plecase încă de lângă gard și pe care l-am văzut clătinând nemulțumit din cap. Știa el bine că nu-i a bună să te întorci din drum, cum știam și eu!

Nu mai trecusem până atunci Carpații, de aceea vasta câmpie dintre munți și Dunărea cu sătulețele ei, care mai expuneau încă în fizionomia lor urmele unor secole de dominație turcească, și cu orașelele tinere și zlobii înșirate de-a lungul Oltului, era o lume nouă pentru mine. După o zi de drum am intrat în București.

Deși Capitala nu începuse încă pe atunci să-și ridice acei monștrii arhitectonici pe care i-a construit ceva mai târziu, Bucureștii anului 1920 își expuneau totuși soarelui excentric al câmpiei semnele caracteristice ale boalei de care suferea de vreo trei decenii încoace - elephantiasis.

Ridicați, pe nepregătite, la rangul de Capitală de regat, din modestia unui târg menit, nu demult, să dea sălaş caravelor care străbăteau câmpia de la munte spre Dunăre, Bucureștii nu s-au trudit să-și armonizeze fizicul și moralul cu noul rol, dând noului regat pe încetul o Capitală reprezentativă românească, ci s-a mulțumit

să transplanteze pe malul Dâmboviței fel și fel de stiluri și lipse de stil de prin lumea largă, făcând să răsară din mijloc maidane, sau din marea de acoperișuri de tinichea a bujdeilor pitite la pământ, niște copii mai mult sau mai puțin reușite ale unor clădiri din apus, obișnuite cu alt cadru acolo, în patria lor. Peste babilonia de stiluri a Bucureștilor antebelici, a venit apoi, în deceniile din urmă, moda construcțiilor americane. Monștrii de beton se cocotează în sus, ridicându-se, fără formă și sens, din uriașa linie orizontală a orașului, încât te întrebi ce vor fi cotrobăind aceștia pe acolo, prin înălțime, când aria cea largă a Bucureștilor stă molcomă pe câmpie, cât vezi cu ochii, nefolosită.

Deși "*zgârie norii*" actuali ai Capitalei nu erau încă ridicați, în 1920, când am văzut întâiași dată Bucureștii, m-a surprins totuși neplăcut discordanța pe care o zăream la tot pasul, între minuscul și mare, între goliciunea respingătoare și decorul împopoțonat, între mizeria cruntă și bogăția provocatoare. Provincialul nu vede, când intră întâiași dată în acest oraș, decât contrastul. Un contrast care-l izbește la tot pasul între palate și cocioabe, între casa hârbuită de mahala și columnele clădirilor de stil, între lumea cosmopolită a luxului din centru, apoi lumea interlopă a promiscuității orientale, care umple localurile de seara, și marea masă a cetățenilor onești, care muncește din greu din zori și până în noapte ca să-și câștige cu greu, dar cinstit, o bucată de pâine în târgul în care virtutea îi pusă la mai multă încercare, decât ori și unde în țară.

Se vede că am pornit de acasă cu stângul! Cel care trebuia să-mi servească de călăuză și ajutor n-a venit la întâlnirea fixată. Mi-a lăsat vorbă, la locul indicat pentru întâlnire, că împrejurări neprevăzute l-au silit să plece cu trenul, nu cu vaporul, cum fusese vorba, și mai-nainte de timpul stabilit. Mă sfătuiam însă să-mi urmez drumul, astfel cum l-am stabilit în comun și să-l caut la adresa pe care o cunoșteam, de îndată ce voi ajunge la destinație.

Această nepotrivire a lucrurilor cu planul făcut m-a cam înciudat, dar nu m-a descurajat. "*Voi căuta eu să ma descurc și singur!*" - mi-am zis. Am pornit pe drumul ministerelor. Anticameră la un birou, la altul, la o direcție, la alta. Ceream să mi se acorde reducere de taxă

de călătorie cu vaporul românesc, reducere care se face studenților care se duc la studii în străinătate. N-am avut noroc nici aici. Cere-rea mi s-a respins, după lungi peregrinări de la un birou la altul. Să merg să mă înscriu întâi și-n urmă va veni și Statul cu ajutoarele sale! - mi s-a spus.

Și aici am pățit deci, ca și la Cluj. Nici un sprijin! Să mă întorc înapoi? Mi-ar fi fost sfială și de lumea care mă cunoștea să mă înapoiez așa, fără de nici o ispravă, de la începutul drumului. Am studiat tarifele de călătorie atât cu trenul, cât și cu vaporul. Am aflat astfel că drumul cel mai ieftin va fi cel peste apă. Cu toate că din banii primiți de-acasă o parte s-au cheltuit cu drumul până aici și cu statul prin București în scopul intervențiilor pe care le făcusem zadarnic, precum și cu taxele de viză ale pașaportului, am făcut socoteală că banii pe care îi aveam îmi ajungeau ca să plătesc cu ei călătoria clasa a III-a pe vapor și-mi mai rămâneau ceva rezerve chiar și după ce ajungeam la ținta călătoriei mele. Odată ce mă voi angaja în muncă la fabrică, voi începe să câștig și voi ieși astfel deasupra nevoii.

Am citit în "Universul" un anunț: "*Vapoarele <România> și <Împăratul Traian> ale agenției S.M.R., pleacă în ruta Constantinopol... Pireu... Neapole la 3 și 11 ale fiecărei luni.*" Am tăiat anunțul și l-am strâns în buzunar. Era la 30 septembrie. Mi-am luat lada și am pornit la Galați. Mai bine să aștept acolo trei zile, dar să ajung la timp ca să-mi rețin loc pe vapor, mi-am zis.

Trenul cu care călătoream ajungea pe înserate la Galați. Un călător, cu care am intrat în vorbă pe drum, mi-a spus că la Galați e totdeauna îmbulzeală prin hoteluri. M-a îndemnat să rămân peste noapte în Brăila, dacă nu am zor prea mare, căci în acest oraș nu e atâta lume străină ca în Galați. A doua zi pot coborî în josul Dunării cu vaporul de curse care leagă cele două orașe din două în două ore. Am urmat sfatul acestuia și am rămas la Brăila. Timp până la plecarea vaporului meu mai aveam trei zile și îmi părea chiar bine că voi putea vedea astfel și orașul pe care-l nimerise cândva și orbul din poveste.

N-am zăbovit decât o singură noapte în Brăila și, grăbit

să-mi pregătesc plecarea, am pornit a doua zi dimineța cu vaporul de curse spre Galați. În dimineța cea rece de toamnă, boarea cea umedă a apei a oprit călătorii în interiorul vasului, nepermițându-le să admire splendoarea peisajului de pe coverta vaporului. Eu nu m-am dezlipit de pe bord, de unde am privit, zgribulit de frig, dar entuziasmat de frumusețe, majestuoasa șerpuire de ape a fluviului, care aluneca, molatec și grijuliu, înspre Mare. Înspre Marea pe care voi porni și eu peste trei zile, cu toate greutatețile, care mi s-au ivit atât de neașteptat în cale.

Aplecat peste bordul vasului, un marinar scoase o găleată de apă din râu, cu ajutorul unei frânghii. Mai mult ca să intru în vorbă cu el, am dat să-l întreb: "*Spune-mi te rog, când pleacă vaporul "România" sau "Împăratul Traian" în cursă, din Galați? - "Cred că "România" la ora aceasta ridică tocmai ancora de plecare!" - "Îmi răspunse cel întrebat. "Celălalt va pleca la 15 octombrie" - continuă el. - "Cum așa?" Azi e abia întâi! Plecarea primului vas va fi la 3 octombrie!" - ripostai eu, arătându-i anunțul din ziar, pe care-l aveam în buzunar. Marinarul a rămas pe lângă cele spuse întâi, declarând că din, desigur, greșeală s-a tipărit 3 în loc de 1 în anunț.*

Din nenorocire pentru mine, marinarul a avut dreptate. Când am ajuns în port, vaporul meu era plecat cu puțin înainte. Alt vapor românesc de pasageri nu mai pleca pentru Italia până peste 13 zile. Am alergat desperat pe la toate agențiile, străine, dar în zadar. De pretutindeni mi s-a răspuns că pentru Italia numai vapoarele românești fac transporturi de călători.

- "*Să mă duc dar cu trenul!" - m-am gândit. Dar aceasta înseamnă taxe și pierdere de timp pentru viza necesară trecerii prin Serbia și un bilet de tren socotit în valută străină. Calcule și iarăși calcule. Scăzând cheltuielile vizei, capitalul meu, deja împușinat, îmi ajungea numai pentru bilet de tren până la Triest. Pentru vapor îmi ajungeau banii și acum, până la destinație, dar plusul ce-mi mai rămânea, cu greu îmi acoperea întreținerea mea în Galați timp de 15 zile.*

Cum de întors acasă nu putea fi vorba, căci nu mă răbda inima s-o fac, am rămas în Galați, procedând ca struțul, care-și

ascunde capul în nisip din fața pericolului care-l amenință. Vedeam bine că rămânerea mea în acest oraș nu mai are sens, din moment ce zadarnic voi aștepta vaporul, dar nici nu mă încumetam să iau vreo hotărâre, care să curme situația neplăcută și plină de pericole, în care mă aflam.

Viața în acest port dunărean prin care România își absorbea mare parte din importul ei, atât de intens în epoca de lipsuri de după război, era foarte scumpă. Cum mie nu-mi prea permitea punga să stau la hotel, am închiriat un pat într-una din casele din cartierul gării, unde erau obișnuite asemenea închirieri. Gazda îmi dădea și ceva de mâncare. Plăteam 10 lei pe zi pentru pat și masă. Știam că astfel îmi voi consuma cea mai mare parte din bani, încât zadarnic voi aștepta vaporul, căci nu voi mai avea cu ce să plec, dar nu aveam ce face, căci gazdă mai ieftină nu găseam.

Situația mea devenise tragică. Acasă nu voiam să mă reîntorc, de plecat nu puteam să plec, iar banii se îpuștinau tot mai mult, în fiecare zi. Și când se vor isprăvi cu totul banii? Nici nu îndrăzneam să-mi pun această întrebare. Mă simțeam cuprins de vârtejul unui curent turbure și amețitor, care mă atrăgea tot mai spre adânc.

M-am împăcat curând cu ideea că nu voi mai pleca, cum te împaci cu o fatalitate, pe care o vezi de neînlăturat. Ca să-mi asigur existența și ca să rămân oarecum în cadrele proiectului inițial, am căutat să aflu de lucru la vreo întreprindere industrială sau la șantierul de construcții de vase fluviale din localitate. În definitiv și aici aș putea face practica în domeniul tehnicii, ca în orișicare alt loc - mă gândeam. N-am fost primit nicăieri. Am căutat să obțin vreun loc în administrație sau chiar și la vreo întreprindere comercială oarecare, ca să trec cumva hopul cel greu, în fața căruia mă aflam, dar n-am avut noroc nicăieri. În serviciile publice nu existau locuri vacante, iar întreprinderile și firmele comerciale erau conduse de străini. Străini cu fețe uscate, cu nas încârligat, de pasăre de pradă, cu ochi vicleni, clipind neliniștit de sub pleoape înroșite, cu mâini fără de astâmpăr, gata de a apuca și cu un smoc de păr încârlionțat deasupra urechilor pleoștite.

Am arătat mai înainte că în copilăria mea n-am văzut alți evrei, decât zdrențari care treceau din când în când prin Poiana,

adunând de pe la copii, pe bomboane, cârpele lepădate. Cu acest soi de oameni am făcut cunoștință mai de aproape abia când m-am dus la liceu. Războiul a făcut apoi ca orașele ardene să se umple din ce în ce mai mult de evrei, care, sub pretext că se refugiază de urgia războiului din Galiția, năpădeau tot mai mulți, prin ținuturile noastre. Te apuca oarecum groaza când îi vedeai strecurându-se de-a lungul zidurilor ulițelor mai dosnice din Alba-Iulia, din Turda sau din Cluj, aruncând priviri piezișe asupra trecătorilor de sub pălăriile lor flocoase și cu boruri mari, semănând, în caftanele lor unsuroase și lungi, cu niște duhuri necurate, rătăcite din lumea poveștilor în mirarea zilei de azi. Din ce în ce am văzut mai clar că ghetourile și cele ale spațiilor maloruse, profitând de neliniștea timpurilor, și-au scuturat veșmântul ros de molii și plin de insecte azvârlind paraziții înspre pământul românesc. Astfel s-a umplut Ardealul în câțiva ani de vermină. Curând aveam să văd că același fenomen se va întâmpla și cu celelalte ținuturi românești.

Evreii din Galați erau mai pricopsiți decât cei de pe la noi, deci ceva mai îngrijiți la înfățișare. Ei m-au surprins tocmai prin bunăstarea lor. În port, în hoteluri, în restaurante, pe străzi și în toate localurile de comerț, foiau evreii, trebăluind după afaceri. Ei stăpâneau importul țării, ei îl dirijau spre centrele mai depărtate de desfacere și tot ei dominau exportul de cereale și de lemne, principalele mărfuri cu care România se prezenta pe piața mondială, curând după încetarea războiului. Rolul petrolului pe acest teren nu-l cunoșteam încă de ajuns și exportul lui nu se făcea prin porturile dunărene, pentru ca să-i pot intui atunci importanța.

Nu era chip să deschizi ușa vreunei întreprinderi mai mare din Galați, ca să nu dai de un străin. Din această cauză, ca român, zadarnic cauți pe aici vreun mijloc de trai. Poate doar ca hamal în port să fi aflat de lucru, dar nu eram destul de robust pentru această muncă și mai aveam încă nădejde să mă salvez pe altă cale.

În celelalte trei paturi care se aflau în camera în care eram găzduit, musafirii se schimbau în fiecare noapte. Țărani cu judecăți pe la Galați, mici funcționari, veniți cu cine știe ce treburi de serviciu, fiecare cu necazurile lui. Într-o seară a poposit aici un băiat, cu vreo 5-6 ani mai în vârstă decât mine, care era de origine de la

noi, din Ardeal. Curând am înnădit vorba unul cu altul, în calitate de compatrioți, ce eram, și am ajuns astfel să ne destăinuim păsurile. Musafirul cel nou era și el absolvent de liceu. Trecuse în România în timpul răboiului, ca să nu fie înrolat în armata ungurească, a luptat ca voluntar în armata română și, după dezrobirea Basarabiei, s-a așezat în județul Cahul, unde făcea pe învățătorul la o școală dintr-un sat. Nu e tocmai departe de aici, îmi spuse el, la vreo 60 km. E mulțumit cu salariul, deoarece în Basarabia se primește. În afară de leafă și o primă destul de însemnată și în plus mai are locuință și lemne de la comună. În timp ce-și face slujba de învățător, mai studiază și dreptul, căci s-a înscris la Universitatea din Iași. Când va termina studiul, va putea intra în magistratură, sau în administrație, unde sunt locuri vacante destule pentru oameni calificați, încheie ardeleanul, plin de optimism sănătos, scurta descriere a vieții și a planurilor sale.

Eu i-am destăinuit, cam cu sfială, situația în care mă găsesc și împrejurările în care am ajuns aici. Învățătorul ardelean m-a îndemnat atunci să procedez și eu ca el. Să devin, pentru câțva timp, învățător în Basarabia. Loc liber este - îmi spunea - chiar în satul vecin cu dânsul. Să mă adresez doar revizoratului școlar din Cahul și voi fi angajat cu siguranță. Ar merge chiar el cu mine la revizorat, dar acum este tocmai în drum spre casă, deoarece este chemat urgent în Ardeal în niște treburi familiale, din care cauză a luat concediu de opt zile de la școală. M-a sfătuit deci să merg singur la Cahul, dacă nu vreau să-l aștept pe el aici, la Galați, până se va întoarce. Să iau numai seama, că între Galați și Cahul nu există linie ferată și nici altă posibilitate de comunicare decât căruța. Mi-a indicat adresa unui han, unde trag de obicei căhulenii și unde se pot afla, mai în fiecare zi, căruțe venite din Cahul.

În situația lipsită de orice perspectivă, în care mă găseam, propunerea lui convenea de minune. Slujba, care mi se indica, mă scăpa din nenorocirea în care căzusem și dacă puteam urma și la universitate, cu atât mai bine, căci nu voi pierde astfel anul școlar! Faptul că în aceste condiții nu puteam face politehnica, ci dreptul, era desigur un dezavantaj, nu prea corespundea cu țelurile pe care mi le propusesem eu până acuma, dar totuși de preferat lipsei de

educație universitară. Acum nu mai aveam de ales, ci trebuia să apuc, fără șovăire, pe singura cale de ieșire, care mi se oferea.

Învățătorul cahulean și-a văzut, a doua zi dimineata, de drumul său în Ardeal. Eu nu mai aveam ce să mai aștept la Galați. Mai era doar o zi până la plecarea vaporului cu care ar fi urmat să plec, dar acuma nu-mi mai ajungeau banii pentru drumul cel lung. M-am decis deci să accept propunerea sfetnicului meu de aseară. Am căutat la hanul căhulenilor o căruță. N-am găsit nici una. Se pare că în ziua aceea nu a venit nimenea din orașul de dincolo de Prut. Ghinionul, care se amesteca de-o verne în toate planurile mele, încurcându-mi-le, m-a urmarit, pe semne, și acum. Trebuia să mai aștept o zi.

Ca să treacă vremea am mai dat o raită prin port. Am cercetat pe o hartă împrejurimile Galațiului și drumul spre Cahul. "Drum"-vorba vine, căci, cum aflasem de la noul meu prieten între cele două orașe există doar un șleau, o dără pe care urmele carelor au trasat-o în cursul anilor peste izlazuri și peste terenurile de arat. Dără plină de praf, când era timp uscat și plină de noroi, când era vreme ploioasă. Poate din cauza greutateii drumului n-or fi venit astăzi la Galați căhulenii, căci toată noaptea plouase și continua să cadă și acum o plaie mărunță de toamnă, din acelea care străbat îmbrăcămintea, fie ea cât de groasă și desfundă drumurile nepietruite, încât întind bițele dobitoace la căruța goală, ca la plug. Cum vremea rea, care a început acum, putea să mai dureze, ar fi posibil ca să mă văd silit să mai aștept aici multe zile de-a rândul, până voi afla vreun mijloc de transport pentru acel Cahul, așezat - se pare - "la spatele lui Dumnezeu".

Pe harta la care priveam porneau din Galați linii groase, roșii, pe Dunăre în jos, spre Sulina, de acolo pe Mare spre Constanța, spre atâtea porturi răsfirate în lumea largă. Această linie indica drumul pe care nu de mult îl alesesem și eu și pe care a trebuit să-l abandonez atât de curând, din cauza unor stupide nepotriviri de amănunt ale planului meu cu realitatea. Acum îmi luam rămas bun pentru totdeauna de la visul pe care-l țesusem cu atâtea făgăduitoare speranțe în curs de mai multe săptămâni. Linia cea groasă, roșie, reprezentată pe hartă o linie a vieții mele pe care mă vedeam silit,

să o părăsese. Și smulgerea mea din acest vis, smulgere care se desăvârșea acum în prezenta plecării fără mine a vaporului ce ar fi trebuit să mă ducă spre destinul pe care mi-l fixasem, mă durca, cum te doare ruperea de ce-ți este drag.

Linia cea roșie, care indica drumul în lumea largă, era însoțită pe Dunăre în jos de mici arcuri roșii, formate din linii punctate, care duceau de la un port dunărean la altul. Galați - Ismail, Ismail - Sulina. Era linia curselor regulate de transporturi fluviale între orașele așezate pe malul fluviului. Ce păcat că nu-i și Cahulul situat la marginea Dunării, cum sunt orașele basarabene Reni și Ismail. M-aș urca într-un vapor de curse și în câteva ore aș fi acolo! - Dar, în definitiv, de ce țin eu numai decît să merg la Cahul? Posturi libere de învățători, acum, la început de administrație românească trebuie să se găsească pretutindeni în Basarabia și condițiile de trai trebuie să fie aceleași pretutindeni. Ismailul, bunăoară, este tot capitală de județ, ca și Cahulul. În acest oraș de asemenea trebuie să fie un revizorat școlar, care m-ar putea plasa și comunicația cu Ismailul este mult mai lesnicioasă, fapt care avea destulă importanță pentru mine atît pentru acum, cât și pentru drumurile pe care aveam să le fac în viitor pentru înscriere și examene la universitate. M-am decis deci pentru Ismail. M-am urcat în vaporul de curse și, după câteva ore de navigat pe Dunăre în jos, am debarcat în micul port al acestui oraș, al cărui nume turcesc cu câteva săptămâni înainte abia de-mi era cunoscut.

M-am instalat provizoriu într-o încăpere din apropierea portului, la o bătrână care dădea paturi cu chirie, cam în aceleași condiții ca și în Galați. Aici mi-am târât după mine lada cu lucrurile.

A doua zi m-am prezentat la revizorat, tare pe certificatul meu de studii și plin de încredere că mi se va rezolva de îndată situația, din moment ce am pornit pe acest drum. Când mi-a văzut revizorul actele, numai că nu și-a făcut cruce. - *"Cum domnule? Ai opt clase de liceu și vrei să fii învățător? Ce cauți d-ta din Ardeal tocmai aici, în Ismail? - Cine știe ce vei fi făcut d-ta pe acolo, prin Transilvania, de a trebuit să pleci! - Sau poate nu e al d-umitale certificatul?"* Subliniez că în epoca aceea de după război, în care s-au petrecut cele mai de sus, nu era belșug de oameni de carte, ca

mai târziu, nu se prea pomenea ca bacalaureații să ceară posturi de învățători, cum aveau să ceară șomerii intelectuali de mai târziu, cu duimul. Presați de nevoile urgente ale învățămîntului, care trebuia organizat în pripă în noile ținuturi, revizorii școlari au fost nevoiți să numească, pe lângă dascăli calificați și tineri cu abia câteva clase medii, cu sau fără curs preparator făcut la repezeală. Astfel s-au petrecut lucrurile și-n Ismail, după cum mi-a mărturisit revizorul. Totuși acesta nu m-a numit de îndată, astfel cum aveam motive să cred că se va întâmpla. Mi-a spus că regretă că momentan nu are post vacant disponibil, căci de curând și-a completat toate posturile cu ce a putut. M-a sfătuit să mai aștept câteva zile, căci îmi va afla el un post. Am așteptat. Zi după zi, o săptămână de-a rândul. O săptămână de amarnică și umilitoare așteptare. Zilnic la revizorat și zilnic amănat pe a doua zi. *"Ce are lumea aceasta cu mine? - De ce s-au conjurat toate lucrurile împotriva mea, ca să mă piardă? De ce nu-mi este posibil să obțin un loc de muncă, pe care sute și sute de oameni, mult mai puțin calificați decît mine, l-au obținut cu ușurință?"*

Mi-am încercat norocul pe la administrația din oraș și chiar pe la unele bănci românești, care începeau să se înjghebeze atunci. Pretutindeni mirare că umblu după asemenea posturi, pe acolo, când întreaga țară e lipsită de funcționari cu carte, dar nicăieri nu am fost angajat. Din insucces în insucces am ajuns iar la revizorat, unde mi s-a promis să mai aștept, căci mi se va face loc. Am așteptat și a doua săptămână și apoi a treia. Zadarnic. Numirea mea tot nu mai venea.

În a treia săptămână de așteptare și căutări zadarnice, situația mea începea să devină aceea a frunzii de pe apă. Nu mai puteam să părăsesc această localitate plină pentru mine de nenoroc căci mi s-au terminat banii. Pe ultimele 3-4 zile rămăsesem chiar dator gazdei cu chiria pentru dormit. Aceasta deocamdată mă aștepta, căci aveam bagajele în cameră și deci dispunea de oarecare garanție, dar câtă vreme voi putea rămâne acolo, fără să plătesc? Și dacă mai era cum mai era cu dormitul, ce te faci cu stomacul, care începea să protesteze împotriva tratamentului din ce în ce mai vitreg, pe care îl aplicam?

În camera bătrânei, din port, nu locuiam singur. În patul de lângă mine dormea un alt om necăjit, ca și mine. Ba poate și mai necăjit încă, deoarece era la strâmtoare și mai mare, de cum eram eu. Era un agent sanitar, de fel din județul Tulcea, trimis la Ismail să-și ia în primire un post, pentru care nu erau îndeplinite încă toate formalitățile de înființare. În așteptarea completării formelor administrative, stătea omul fără leafă de vreo două luni, încât ajunsese fără lețcaie în buzunar.

L-am văzut după privire că e flămând și mi-am împărțit bucătura cu el. Dar în ultima săptămână ajunsesem și eu la fundul sacului. Cumpăram zilnic acum o bucată de pâine de cinci lei, pe care o împărțeam cu el. Mușcam amândoi cu poftă din pâinea cea albă și gustoasă, pe drum, dar n-o duceam acasă, să nu ne vadă gazda că am ajuns la pâine goală. Când ne răzbea frigul pe cele străzi, pe care hoinăream în neștire, intram într-o ceainărie. Aici ni se servea în schimbul a doi lei o cană mare cu ceai. Ceaiul era neîndulcit, dar lângă cana cea mare de apă fiartă, însoțită de un mic ceainic cu esență de ceai, ni se dădeau și două bucățele de zahăr. Zahărul urma să fie tăiat în bucăți mici cu ajutorul unui clește, care era adus deodată cu întregul servici. Din cele prisme de zahăr pe care le primeam faceam mai mult de o duzină de mici bucățele, întocmai cum vedeam că procedează oaspeții aceluia local, compuși în majoritate din lipoveni, după ce-și preparau, cu ajutorul cleștelui bucățile de zahăr mărunțite după voie, umpleau o farfurioară cu apă fierbinte din cană, turnau în această apă puțină esență de ceai din ceainicul pe care-l aveau pe masă și după ce totul era pregătit pe îndelete pentru operația sorbirii ceaiului, se descopereau pe o clipă și-și făceau cruce cu gesturi largi. Apoi își așezau pe cap capela cea cu cozoroc îngust și frânt peste ochi, luau în gură o bucățică de zahăr, din cele mărunțite cu cleștele, le-ajungea astfel la o întreagă farfurie de ceai. Cu o prismă de zahăr, astfel cum o primeau ei de la negustor, sorbeau un litru de lichid. Porțla reglementară pentru o persoană era de doi litri. De această capacitate era și cana de ceai care ni se sevea pentru cei doi lei ai noștri. Nu e de mirare deci dacă din această porție ne săturam de ceai atât eu, cât și sanitarul, pentru doi lei.

Deși numai cu pâine și cu ceai nu te prea simți sătul, au venit timpuri și mai grele, când n-am mai cumpărat nimic, din cauză că mi s-au isprăvit cu totul banii. După vreo zi de răbdare, m-am hotărât să-mi vând ceva din lucruri, ca să nu mor de foame. Mi-am scos din ladă rândul de haine pe care îl aveam în plus, pe lângă cel de pe mine și am pornit-o cu el la piață, însoțit de tovarășul meu de suferință, care trebuia să-mi fie întru ajutor la vânzare. Hainele erau destul de bune și speram să iau câteva sute de lei pe ele.

În piață mulțime de țărani își vindeau cerealele și diferitele lor produse agricole, pentru ca să poată cumpăra tot de acolo, diferite obiecte de gospodărie de care aveau nevoie. Negustori și la cumpărare de cereale și la vânzare de diferite produse manufacturate sau industriale, numai evrei. Tot perciunați și tot soioși, ca și cei pripășiți la noi în Ardeal. Lor eram obligat să mă adresez, pentru ca să-mi pot vinde hainele, pe care mă hotărâsem să le sacrific. Agentul sanitar, ca mai priceput în târguiala cu ei, a dat în vorbă cu dâșii. Toată priceperea nu i-a prea folosit mult, deoarece după multă tocmeală, abia a putut obține 80 de lei pe ele. Dacă le-ar fi avut evreul de vânzare, el nu ni l-ar fi dat nici pe un preț înzecit.

Am primit cât mi s-a oferit, căci n-aveam încotro. Evreii parcă erau vorbiți să nu-mi dea mai mult, iar nevoia mă obliga să vând la orice preț aș fi putut obține. Am simțit astfel cu această ocazie, pe propria mea piele, că este vai de acela care ajunge pe mâna acestor exploatare. Vai e, desigur, și de acești țărani, obligați să vândă numai la evrei și să cumpere totul de la ei, pe prețurile pe care le dictează aceștia. Vai și de biata țară, a cărui export și import a încăput pe mâna lor, după cum am văzut la Galați!

Cu gândul la greutățile altora, îmi mai uitai, pentru moment, de propriile mele necazuri. Trebuia făcut totuși ceva, ca să ies din fundătura de sac în care am intrat și încă repede. Era clar că, dintr-o pricină pe care nu mi-am putut-o explica niciodată, nu aveam să obțin serviciu la Ismail. Dacă mai rămâneam acolo, mă va aștepta pieirea, fără bani, cum rămăsesem, și fără de lucruri pe care aș putea să le mai vând la evrei. Banii obținuți pe haine nu-mi ajungeau ca să fac drumul până la Cahul, unde m-aș putea salva, poate, cu ajutorul învățătorului din Ardeal, care se oferise să-mi obțină post.

Ce era de făcut ?

În strâmtoarea în care mă găseam, agentul sanitar și-a adus aminte de județul lui. "*Treci, domnule, dincolo, la Tulcea !*" - mi-a zis el. "*Acolo-i lumea mai omenoasă și vei găsi serviciu cu ușurință !*" În nenorocirea în care pluteam amândoi, bietul om puneă toată vina neizbânzii mele pe orașul în care ne găseam și vedea în roz oamenii și așezămintele din județul său. La început nu i-am ascultat sfatul, deoarece credeam că, dacă aici, în provincia de curând dezrobită, unde totul a fost început de la capăt, nu se găsesc posturi libere, cu atât mai puține șanse voi avea dincolo, în Dobrogea, unde posturile trebuie să fie ocupate în cea mai mare parte de vechii slujbași, pe care i-a avut provincia înainte de război. Când am văzut însă, de la o vreme, că nu mai am încotro, m-am agățat de propunerea tulceanului, precum se agață cel gata de înec de un pai din mijlocul curentului de apă și m-am hotărât să-mi încerc norocul și acolo unde mă îndemna acesta.

Problema transportului la Tulcea nu era grea. O zi bună de mers pe jos, prin grinduri, peste Deltă. Lada avea să-mi rămână la bătrâna. O voi scoate eu mai târziu, când voi ajunge la bani.

Către mijlocul lunii noiembrie deci, după ce am făcut rost de cei 80 de lei pe haine, m-am hotărât să plec. Mi-am luat ceva schimburi și câteva lucruri din ladă, într-un pachetel și, condus de agentul sanitar, m-am dus la malul Dunării, unde am vorbit cu un barcagiu să mă treacă peste brațul Chiliei. Înainte de a pune piciorul în luntre, mi-am luat rămas bun de la acest biet tovarăș de suferință. Era greu pentru mine, care plecam în necunoscut, cu punga goală, dar tot atât de greu era și pentru acesta, care rămânea în oraș străin, flămând și în nesiguranță. I-am strecurat, în clipa despărțirii, treizeci lei, din capitalul de care dispuneam din vânzarea de haine. El s-a sfiit să-i ia, știindu-mă în lipsă, dar eu i-am lăsat banii în mână și am sărit în luntrea, care s-a desprins îndată cu mine de la mal. De acolo, de pe țărmul Dunării, de unde am plecat, m-a urmărit fostul meu tovarăș de suferință, cu ochii umezi, până am debarcat pe celălalt mal și apoi, după ce i-am făcut de acolo un ultim semn de adio, am dispărut în stufurile bălții.

Ce se va alege cu mine pe noul drum, pe care plecam acum,

mai fără de mijloace și mai fără de perspectivă decât oricând înainte. Mă va înghiți sau nu vâltoarea vieții ? Omul rămas pe mal, care nu-mi cunoștea decât numele de botez, n-avea de unde s-o știe și nu o va afla nici în viitor, cum nici eu nu mai știu ce s-a ales cu el.

Călcând voinicește pe șleaul care șerpuiește printre colibebele sărăcicioase ale pescarilor lipoveni, care se zăreau pe ici pe colo - fumegând din ogeagurile lor de lut - printre sălcii, n-am simțit răcoarea vântului, care, deși nu ajunsese încă crivăț, căci nu se dezlănțuise încă iarna, mă urmărea însă totuși din spate cu fioru-i rece.

Purtându-mi pachetul subțioară - unicul meu avut care mi-a mai rămas - am ajuns în fața Tulcei înainte de amurg. Apa liniștită din marele cot, pe care-l făcea brațul *Sfântul Gheorghe* în fața orașului presărat cu minarete turcești, care se ridică în formă de terasă pe clinul malului opus, prinsese să îmbureze o pojghiță subțire de gheață. A doua zi când gheața ar fi mai groasă, nu s-ar mai fi încumetat poate nimeni să intre cu luntrea în apă, până să înghețe Dunărea boacăna, s-o poți trece cu piciorul, mai era de așteptat. Azi pojghița subțire, cât o lamă de cuțit, nu era încă piedică la umblat cu barca și un barcagiu, de pe malul opus, s-a îndurat de mine și a venit de m-a trecut apa, de cum m-a văzut făcând semne de pe țărmul pe care ajunsesem. I-am plătit, bineînțeles taxa cuvenită, ca și celui care mă trecuse brațul Chiliei.

Ajuns în oraș m-am cuibărit la un han. După ce am achitat și aici prețul patului pentru noaptea aceea, am rămas în buzunar cu doi lei. Am ajuns deci, cum zice românul "*la fiertul fierului*". Ce se va alege cu mine dacă nu voi putea obține mâine angajament ? Fără bani, fără vreun obiect pe care l-aș mai putea vinde, ce se alege de mine aici, printre străini ? Aceste gânduri m-au frământat toată noaptea și nu m-au lăsat să mă bucur de căldura și odihna pe care mi-o oferea patul. Acest ultim pat pe care-l mai puteam plăti, căci de azi încolo cine știe unde-mi voi mai putea odihni oasele. De altfel, în afară de griji mă mai chinuia și foamea, căci nu mâncasem nimic pe drumul cel lung pe care l-am străbătut pe jos și, ajuns în Tulcea, nu am avut bani, ca să-mi astâmpăr foamea cu ceva de mâncare.

Nedormit și cam istovit de griji și nemâncare m-am prezentat a doua zi la revizoratul școlar, ca să-mi încerc norocul. Era ultima mea încercare. După aceasta venea abisul, nu mai puteam ști ce avea să vină.

Pe acest țărm drept al Dunării am pășit, pe semne, cu dreptul. Revizorul de aici, pâinea lui Dumnezeu. S-a minunat și el, ca și cel din Ismail, de vântul care mă aducea pe aceste meleaguri, dar mi-a rezolvat cererea pe loc, astfel cum am dorit-o. Mi-a oferit Sulina. Vapoare însă nu circulau, din cauza începutului de îngheț. Nu se putea ajunge acolo decât cu căruța, prin baltă, drum lung de vreo trei zile. Fără mijloace, cum eram, îmi era imposibil, să fac acest drum. Am întrebat de nu este vreun post vacant mai aproape. Mi se oferă un al doilea post în satul Sarinasuf, lângă lacul Razelm. Întreb dacă-i departe. Mi s-a răspuns că sunt vreo treizeci de kilometri până acolo. Mă bucur în sinea mea, deoarece distanța o voi putea străbate pe jos. Sunt numit învățător în Sarinasuf.

Iată ce însemnează să ai noroc, să dai peste oameni cumsecade! - mi-am zis. După mai puțin de o oră de la intrare, coboram scările revizoratului cu numirea în buzunar, vesel nevoie mare. Nici nu voiam să mă gândesc la faptul că, în definitiv, situația nu mi s-a modificat prea mult. Cu numire sau fără, eu tot nemâncat rămâneam, tot fără bani în buzunar și până primesc întâia leafă vor mai trece cel puțin patru săptămâni, dacă nu mai mult. Cu ce mă voi întreține eu în tot acest timp? Mă bucuram însă pentru că s-a întrerupt, în fine, cercul de nenoroc, care mă urmărea de câteva luni, pe unde umblam. Dumnezeu m-a ajutat în clipa când situația mea deveni mai disperată ca oricând și tot El mă va ajuta și de acum înainte să răzbat cele greutăți.

Cumpăr o bucată de pâine, cu cei doi lei, cât mai aveam asupra mea, mă informez de direcția de mers și pornesc spre satul în care urma să-mi fac dăscălia, mușcând pe drum cu lăcomie din bucată de pâine cumpărată. Curând de la ieșirea din oraș m-au ajuns din urmă niște căruțe țărănești. Erau țărani, care transportaseră lemne la oraș și acuma se întorceau acasă cu căruțele goale. Nu-i vorba, căruțele erau numai dricuri, numai două perechi de roate, legate între ele cu osii și cu inima carului, dar oricum, tot mai bine ar fi

ghemuuit pe una din ele, decât pe jos.

Am dat în vorbă cu unul din căruțași și acesta mi-a spus că și ei merg la Babadag. Întreb dacă nu le e cumva drumul prin Sarinasuf, sau prin apropiere, căci nu știam pe unde duce drumul Babadagului. Acesta mi-a răspuns că au de trecut prin comuna Sarighiol, la șase kilometri de satul de care am întrebat și, dacă vreau, pot să mă colăcesc și eu lângă el, cum voi putea. Mă așez pe drugul care servește de inimă carului, cu picioarele spânzurate în jos, deasupra noroiului căii. O să mă cam stropească roțile căruții, dar cine se mai uită la așa ceva acuma! Căii dobrogeni, mărunți, dar vioi, depăneau repede cu copitele lor nepotcovite șleaul drumului fără de piatră. Pe ici pe colo, prin hârtoapele umezite de ploile de toamnă, roata căruții scovâlta în noroi și eu îmi ridicam picioarele în sus, să nu mă cufund cu ele în tină.

Pălăvrăgind de una - de alta cu camaradul meu, care voia să afle cât mai multe despre stările de pe la noi, după ce a aflat că sunt din Ardeal, am ajuns de cu ziua în Sarighiol. De aici aveam să mă despart de românul care mi-a ușurat atât de mult drumul, transportându-mă cu căruța lui. L-aș fi cinstit bucuros cu ceva bani, astfel cum se cuvenea și cum se aștepta, poate omul, dar buzunarul îmi era gol pușcă. Ca să nu creadă că sunt nerecunoscător, am scos tabachera pe care o aveam și i-am oferit-o "ca amintire". Țăranul a înțeles cum stau cu mijloacele bănești, mi-a mulțumit pentru tabacheră, dar n-a luat-o. Mi-a urat drum bun și a pornit cu căluții mai departe.

Pe când coboram, grăbit, clinul blând care duce spre satul răsfirat pe marginea bălții, Sarinasuful își pritocea rotogoalele de fum prin stufărișul, care-l impresura. Soarele-n scăpătat se agățase de turla unei bisericuțe învelită cu tablă roșie, de pe care-și îmbujora obrazii, servindu-se de pământul de stof. Razelmul, oglindă uriașă, care-și scâldea picioarele în Mare, după ce a oglindit câteva minute fața fardată a soarelui, a izbucnit într-un râs nebun din mii de gâtlejuri de păsări de baltă, toate înveselite de figura de clown a bătrânului astru. Rușinat de corul galeriei, a scovâlțat apoi soarele după creasta Sarighiolului. Curând se cufundă totul pe lac și în stufărișul din jur în tăcere și-n noapte.

M-am luptat cum am putut cu noroiul din fața bătăturilor și cu dulăii ogrăzilor care, înconjurați de întunericul ce se lăsa și de lipsa mea de băț, mă atacau tot mai insistent în drumul meu spre primărie. În clădirea primăriei am dat cu ochii de secretarul comunal. El mi s-a prezentat "notar", deși avea numai patru clase primare. Fusese furier în armată și, demobilizat, a fost aflat bun pentru conducerea scriptelor primăriei. Locuia în casa comunală cu soția. Ambii ursuzi și bănuitori. Mi-am indicat numele și calitatea, arătându-mi adresa de numire. A mormăit ceva, apoi m-a invitat să iau loc. M-a prezentat soției sale, care trebuia prin bucătăria alăturată și, după un mic consiliu pe care l-a avut cu aceasta, a trimis "cărăula", adică omul care e de rând la serviciul de paznic de noapte, să-mi caute gazdă în sat.

În așteptarea reîntoarcerii celui plecat și a rezultatului expediției acestuia, conversația dintre mine și secretarul se lega greoi. Eu obosit și el acru. Într-un târziu sosi și omul nostru. Domol și pe îndelete, ne povesti el că țața Stana a spus că nu mă poate primi în gazdă, că-i vădană și nu vrea să dea de vorbit la gura lumii. Nea Ion și Nea Mitrea, la care a întrebat au răspuns că sunt cu casa plină de copii, iar alții, pe care ni i-a înșirat de asemenea pe nume, nu au decât o singură cameră cu cuptor și deci nu mă pot găzdui peste iarnă. Cărăula s-a întors deci așa cum a plecat, fără gazdă găsită. Secretarul a expediat omul din nou, dându-i indicații pe la ce gospodari să mai întrebe. Între timp sosise vremea cinei.

Secretăreasa a pornit să pregătească mâncarea în bucătăria de alături, de unde se auzea sfârâiala ouălelor bătute, turnate în cratița înfierbântată de foc, în care topise mai înainte untura. Prin crăpătura ușii năvălea în oficiul primăriei, unde stăteam cu secretarul, o sfară delicioasă de scrob, mai plăcută decât orice parfum, pentru nările unui om, care n-a mâncat cumsecade de mai bine de o săptămână și a mai străbătut în ultimele zile și vreo 60 kilometri pe jos, sau hurducat de un dric de car, cu o singură bucată de pâine drept hrană. Secretarul m-a întrebat dacă mi-e foame. Întrebarea era, vădit, un preludiv la invitația la masă, pe care o așteptam, de aceea am recunoscut că mi-e "cam foame", astfel cum am picat de la drum. Gura îmi lăsa apă, când a venit vorba despre mâncare, gândindu-mă

la bunătatea de scrob, care se rumenea în cratița din bucătărie. Când însă veni, amară dezamăgire! Pârlitul de secretar, în loc să mă invite la cină, astfel cum mă așteptam, îmi spuse: "Treci mata la cârciuma de peste drum, acolo îți va da ceva de mâncare cârciumarul! Până mănânci, va veni și cărăula din sat cu răspunsul".

Am plecat umilit, ca un câine flămând, alungat din ușa bucătăriei, în care a adulmecat de mâncare. Îmi arănteam de vechiul și bunul obicei de acasă, de la părinți: nu intra un om străin în casă pe vremea mesei, fără ca mama să nu-l fi invitat la mâncare. Acest om hapsân de aici, deși știa că mi-e foame, m-a expediat din casă, ca să nu fie nevoit să mă invite să mănânc și eu din cina lui. "Stă-i-ar bucătura în gât, să-i stea!" - îl blagosloveam eu în gând. M-am învârtit prin jurul primăriei, ca să mai treacă timpul și să creadă secretarul că am fost la mâncare. În cârciumă n-aveam de ce să intru, deoarece nu aveam nici o lețcaie.

Orbecăind în neștire prin preajma clădirii primăriei, aud deodată prin ușa întredeschisă a cârciumei, care era prin apropiere: "Hai noroc primarule! - Mai o chilă, cârciumar! - Noroc și Doamne ajută!" - Erau pe semne oamenii la chef, dar ceea ce mă interesa pe mine, era constatarea că primarul se afla acolo, între ei. "Ce ar fi să mă adresez acestuia pentru cartiruire?" - mi-am zis. "Poate voi avea mai mult noroc decât la secretarul cel ursuz."

Intru în cârciumă, mă îndrept către grupul de 3-4 oameni, care se ospătau la o masă, le dau binețe și întreb de primar. Unul dintre meseni, mi se prezentă ca atare. Îi spun cine sunt și în ce calitate am venit la Sarinasuf, rugându-l să mă ajute să-mi găsesc o gazdă.

"Învățător la noi? - De unde? - Din Ardeal? Brava! Și bunicul meu a fost mocan, a venit din Săcele. Un pahar aici și o chilă de terasă, cârciumar!" - prinse a răspunde și a comanda pe nerăsuflăte primarul, încălzit de vin, dar și ospătos din fire, făcându-mi loc pe bancă lângă el.

Gust cu reținere din lichidul cel roșu și acru. Flămând și obosit, cum sunt, două-trei pahare m-ar da gata. Venind apoi vorba despre gazdă, primarul caută să rezolve problema. - "Ia-l la tine, mă!" - se adresează el cârciumarului, care ospăta și el cu noi la masă. - "Îl iau!" - fu răspunsul acestuia, simplu. Cartiruirea mea s-a rezolvat

astfel din două vorbe. Am închinat cu toții pentru pecetluirea acestei înțelegeri, ca pentru orice început de treabă cumsecade.

Va fi fost pe la 10-11 noaptea, când am pornit prin tină spre locuința noii mele gazde, condus de acesta. Și-a încuiat dugheana, după ce i s-au risipit musafirii și-am pornit amândoi spre casă. După ce am ajuns, am intrat după dânsul într-o odaie, în care cârciumarul a făcut puțină lumină, aprinzând o mică lampă de gaz, care atârna pe colțarul camerei. De pe priciul de lut, așternut cu o rogojină de papură, s-a ridicat, cu ochii primului somn, gospodina. Sub cerga de lână, care servea de înveliș întregii familii, dormeau, netulburați de sosirea noastră, vreo patru copii mici.

Înțelegând din scurta explicație a soțului ei despre ce este vorba cu mine, a așezat îndată femeia o mescioară rotundă în mijlocul casei, numai de-o șchioapă de înaltă. Curând a făcut să apară pe măsuță o strachină mare de șalău fript de cu seară și pâine din belșug. Ne-am așezat în jurul mesei, cârciumarul, om mai umblat prin lume avea și două-trei scaune în casă. Acestea însă nu prea se potriveau cu masa cea joasă.

De pe scaunul care domina deasupra mesei, nu mi-a fost totuși greu să mă aplec și să mă înfrupt din bunătățile care-mi făceau cu ochiul. Nu știu să-mi fi părut vreodată o mâncare mai bună, decât cea care mi-a liniștit foamea în seara aceea.

În timp ce mâncam, gospodina, ajutându-se de o lumânare aprinsă, mi-a făcut rost de dormit în cea de-a doua încăpere a casei. O cameră nelocuită, în care-și ținea ea lăicerele și lucrurile sale mai de sărbătoare. Un fel de "casa mare", cum avea mama la Poiana, dar mai bălăreată, mai după loc, mai redusă în dimensiune și în decor decât cea cu care eram obișnuit din copilărie. Un sfert din încăpere îl ocupa cuptorul, care dădea cu gura în tindă, spre a fi umplut de acolo cu stuf. Cum nu se făcuse foc în acest cuptor de cine știe când, în casă era frig. M-am învelit însă cu velnița cea groasă, de lână, pe care mi-au dat-o gospodarii și am dormit buștean. După săptămâni de suferințe și de zbucium, somnul celui care se știe trecut peste încercări și primejdii. Somnul naufragiatului, care, după ce a fost purtat în neștire de valuri zile de-a rândul, cățărât cum era, pe o biată bârnă, e azvârlit de Mare pe o insulă ospitalieră, unde

găsește mână de om să-l ajute. Eram salvat.

Amfitrionul meu s-a dovedit a fi român de treabă. Mai mult țăran, decât negustor, se ocupa în principal cu plugăria și mai ținea așa, pentru timp de iarnă, când țăranul are timp de taifas și pentru zile de sărbători, peste an, o dugheană cu gaz, zahăr, tutun și mai ales vin roșu, "terasă", producător direct, aspru și tălbăcitor, cultivat cu puțină osteneală de țărani de pe aici, pe dealurile calcaroase ale Dobrogei și vândut de negustor cam la același preț cu gazul. Am avut mare noroc cu acest om înțelegător, căci m-a așteptat, răbduriu, cu plata pentru chirie și pentru mâncare, două luni de zile, până mi-a sosit, după lunga așteptare, întâia leafă!

Vai și amar de salariul pe care-l mai primeam și eu! Mai puțin de 300 lei pe lună. În Dobrogea nu se plătea primă la învățători, cum se plătea pe atunci în Basarabia, astfel că dascălii începători de aici aveau aproape numai jumătate de salar față de cei de dincolo de Dunăre. Nici locuință nu am primit de la primărie și nici încălzit, astfel cum s-ar fi convenit după lege și cum îmi spusese învățătorul căhulean că primește el. Cu încălzitul de altfel n-am cheltuit nimic, căci am așteptat până a trimis Dumnezeu sfântul soare de primăvară, ca să mă dezmoțesc cumsecade. Până atunci am dormit în camera neîncălzită, căci n-am avut cu ce să-mi cumpăr stuf să-mi fac focul. Și era un puiu de iarnă aspră, de-ți era mai mare dragul să auzi cum șuieră vântul în hogaagul cuptorului, care și-a pierdut până și amintirea mirosului de fum. Fereastra camerei mele avea un singur rând de geamuri. Pe sticla ei s-au răsfățat florile gerului, în strat gros, cât a fost iarna de lungă. Un colț de ochi era spart și lipsa era înfundată cu o cârpă. Pe aici își făcea crivățul peste noapte drum în odaie. Dereticea prin casă în voia lui, burând cu promoroacă de-un deget clanta ușii și zăvorul de fier al ferestrei, sau așternând pe lutul dușumelii lăicer de nea, prelinsă printre cârpă și geam.

Dar frigul nu-l înduram numai acasă, la culcare, ci și peste zi, la școală. A trecut noiembrie și decembrie și a venit gerul Bobotezii, dar școala a stat tot timpul fără o bucățică de lemn de foc. Zadarnic am umblat pe la primărie, pe la revizorat și pe la prefectură. Abia pe la sfârșit de ianuarie mi-a făcut rost primăria de câteva sanii de

lemn. În tot acest timp cum puteam să încălzesc, măcar cât de cât, clasa în care țineam școala cu copiii? În ger nu-i puteam lăsa, căci îmi era milă de bietezele lor trupuri! Am făcut dar apel la părinții elevilor și aceștia mi-au trimis, care o buturugă de salcie, care o creangă de răchită, după cum au avut și i-au răbdat inima să ne ajute școala. Uneori veneau copiii la școală cu scurtătura de lemn subsoară. Știam că prin aceasta scade prestigiul instituției, dar nu puteam vindeca dintr-o dată toate rănilor provocate de incuriile trecutului.

Că aduceau copiii lemne la școală, treacă meargă! Aduceau să se încălzească pe dânșii. Dar ce a făcut să mi se urce sângele în obraz de rușine a fost când am văzut venind la școală elevii cu ouă, pâine, pește și alte alimente, pe care mi le ofereau în dar. Aceasta a fost începutul noii mele cariere. Eu, care eram obișnuit de acasă cu demnitatea învățătorului, ce-și păstrează cât mai neîntinat prestigiul său de conducător al comunei și îndrumător dezinteresat al poporenilor săi, nu puteam să mă împac cu gândul, că dascălul, oricât de prost ar fi salarizat el, să recurgă la pomana elevilor. Părinții de aici erau, pe semne, obișnuiți cu acest soi de ajutorare a învățătorului, căci de aceea mi s-au trimis alimentele. Ei s-au considerat la început chiar jigniți, când au văzut că nu le primesc și că darurile le sunt readuse acasă de copii, cu indicația, că pe viitor să nu-și mai dea această osteneală. Încetul cu încetul s-au dedat și ei cu mentalitatea noului învățător și nu aș putea spune că școala a avut de pierdut de pe urma curmării acestui urât obicei.

La planul înscrierii mele la vreo facultate a trebuit să renunț, cel puțin pentru anul în curs. Era și târziu, când mi-am luat postul în primire, pentru ca să mă mai pot înscrie. Chiar dacă ar mai fi fost timp, n-o puteam face din lipsă de bani pentru drum și taxe. Leafa, așa amărâtă cum era, după ce am ajuns s-o primesc, abia îmi ajungea pentru gazdă și pentru trebuințele cele mai urgente; reparații de ghete etc. Nici măcar lada mea cu lucruri de la Ismail nu am mai putut-o aduce, căci nici pentru aceasta nu-mi ajungeau mijloacele. Nu puteam deci face deocamdată altceva, decât să-mi îndeplinesc misiunea la care m-am angajat, rămânând ca la sfârșitul anului școlar să văd ce voi mai avea de făcut.

Deși munca de învățător la mai multe clase deodată, astfel

cum eram eu nevoit s-o fac aici, era destul de obositoare, totuși îmi mai rămânea timp liber, în unele după-amieze și în zilele de sărbători sau de vacanțe. M-aș fi îndeletnicit bucuros în acest timp cu cititul, dar în satul acesta dosnic nu găseai o carte să dai cu pușca, iar de cumpărat cărți nu era vorba să cumpăr, din cauza șubredelor mele finanțe. După ce s-a mai desprimăvărat, am mai ieșit afară, pe lac, unde aveam destule lucruri de văzut, dar în timpul iernii trebuia să găsească ceva de lucru în casă. Am răscolit dar prin hârtoagele primăriei și am dat de Monitorul Oficial, singura publicație care venea în sat. Și venea întreg, nu numai cu partea oficială, ci și cu suplimentul care cuprindea dezbaterile parlamentare.

Aveam pe atunci doar vagă cunoștință de Brătianu, Maniu, Averescu, Vaida și alți câțiva fruntași ai vieții noastre publice, a căror activitate nu am urmărit-o cu pasiune, deoarece nu eram alipit sufletește de nici un partid. Nici nu înțelegeam, de altfel, rostul mai multor partide, într-o țară, pe care o știam întreagă a tuturor. În Ardealul de dinainte de Unire, noi românii, nu am fost niciodată dezbrinați în partide. Fruntașii vieții publice românești erau reprezentanții tuturor românilor din Transilvania și Banat și această splendidă unitate românească a contribuit mult la reușita luptei noastre naționale împotriva tendințelor de nimicire pe care le nutreau față de noi opresorii străini. Aș fi înțeles deci ca în România Mare să fie Unire între reprezentanții politici ai neamului, după cum unire desăvârșită exista în păturile ei de jos. Puținul cu cât m-a pus la curent viața de până acum, cât și amănuntele pe care le aflam din citirea dezbaterilor parlamentare, îmi dovedeau însă că, nu numai că nu exista unire în păturile conducătoare, dar așa numiții reprezentanți ai națiunii se certau și se înjurau, acolo, în *Casa Țării*, mai rău decât cei mai de nimica dintre oameni. Deputații se acuzau între ei de afaceri și de mită, de furt de urnă, și de jaf din avutul public, fără ca procurorul să intervină în urma unor atât de grave acuze. Dacă acuzele erau întemeiate sau nu, nu puteam ști, deoarece constatam că cei care s-au înjurat ieri se împăcau azi și cei care s-au acuzat de hoție deveneau nu peste mult cei mai buni prieteni, slăvindu-se reciproc, astfel cum rezulta din răbdătoarele coloane ale dezbaterilor parlamentare publicate în gazeta oficială, pentru ca să rămână, probabil,

dovadă pe seama posterității asupra moravurilor timpurilor prin care trecem. Ședințe în care să se dezbată cu gravitate și calm marile nevoi ale neamului, erau extrem de rare. Nu e de mirare deci, îmi spuneam, dacă atâtea lucruri par a pomi greșit, în țara aceasta nouă, în care neamul unit vrea să-și înceapă munca sa cea rodnică și cu spor. Dacă mă gândeam la mine câte experiențe triste și descurajatoare nu am acumulat eu în abia câteva luni? Faptul ca am ajuns aici, se datorește desigur inexperienței mele, dar autoritatea românească de la Cluj de ce nu a fost cu dreptate, de ce nu a împărțit bursele după merit, de ce a favorizat pe anumiți "nepoți" și oameni "cu legături", în detrimentul meu, care eram îndreptățit la bursă, în baza certificatului meu de studii? Revizoratul din Ismail de ce a favorizat pe unii cu mult mai puține studii decât mine, la împărțirea posturilor de învățători, sau dacă nu avea într-adevăr locuri libere, de ce m-a adus într-o situație cu totul dificilă? Vedeam apoi că autoritatea plătește slujbașii săi cu o leafă atât de prăpădită, încât nu e de mirare că țăranul de aici și-a închipuit că are o datorie creștinească să intervină să ajute pe învățător cu ouă, cu pâine și cu pește, cum am văzut că au încercat să procedeze și cu mine acești săteni, prin copiii de școală. Ba nici măcar această leafă mizerabilă nu se achită la timp. Pentru ca să primesc, cu întârziere de peste o lună, cele câteva sute de lei, cât îmi era salariul, a trebuit să fac repetate drumuri pe jos până la Tulcea.

Dar țărănimea? Pe ea o stoarce perceptorul, secretarul comunal, jandarmul și fiecare slujbaș localnic, ca să nu mai vorbim de cei mai mari, cărora le datorează un serios tribut, de câte ori are nevoie de ei. Și în afară de slujbași ea mai trebuie să hrănească din sudoarea ei și o ceată destul de numeroasă de negustori hapsâni, străini de neam și de sentimentele lui, astfel cum i-am văzut pe acești negustori prin orașele Ardealului, prin magazinele Bucureștilor, prin halele și prăvăliile Galațiului și în piața Ismailului, unde dețineau monopolul comerțului și unde am fost nevoit și eu să le cedez, pe mai nimica, un rând de haine bune.

În Sarinasuf nu erau evrei, dar țăranul de aici trebuia să alerge cu puținele sale produse agricole până la Tulcea, ca să obțină un ban. Acolo singurul cumpărător era tot evreul. Ba chiar și peștele,

principala marfă a locuitorilor de pe malul uriașului lac Razelm, deși era un monopol de stat, profita numai într-o infimă măsură pescarul și statul și îngroșa aproape exclusiv punga negustorului evreu. Anume peștele era preluat de la pescari cu 5 lei kg. și vândut la Galați cu un câștig modest. Cumpărătorii en-grosiști de la Galați erau în cea mai mare parte evrei și ei făceau să ajungă acest aliment, atât de ieftin procurat de la pescari, pe prețuri exagerat de urcate, la consumatori.

Și cât mai avea bietul pescar de suferit, până să-și câștige pâinea sa cea amară și neîndestulătoare. Nu numai munca brațelor sale, nu numai sudoarea frunții sale avea s-o dea, pentru paraua pe care avea s-o primească drept produs al ostenețelor lui. Sângele avea să și-l dea, sănătatea, viața! De cum se desprimăvărează prin părțile acestea, se pornește, de prin clocitoarele bălții, năvala țânțarilor. Pe drumuri, pe apă, prin case, te urmăresc pretutindeni cu țâuitul lor cel ascuțit și cu trompa lor cea veninoasă. Și nu sug numai sângele din vene! Inoculează victimei spirocheta teribilă a malariei. A frigurilor galbene, care sting în aiureli de călduri și-n dârdâieli de frig, în curs de ani de chinuri, orice licărire de viață. A frigurilor galbene, boala Sudului cald, dar și a lipsei de civilizație, pentru că prin lumina științei și prin eforturile colectivității, anofelul, țânțarul transmițător de boală poate fi nimicit și boala făcută să dispară.

Deși lumea pescarilor de aici, care-și ducea viața pe lac și era în consecință în deosebi de expusă țânțarilor, suferea cumplit de plaga frigurilor, n-am văzut medic trecând prin sat măcar o singură dată, timp de opt luni, cât am stat în Sarinasuf. Și n-am văzut doctor nici în satele din jur! Un biet agent sanitar exista pe undeva, hăt departe de noi, dar ce putea acesta face cu atâtea sate, în care frigurile își aveau stabil cuibar! Iată o teamă pe care ar fi trebuit s-o atace cu hotărâre deputații acestui județ, în Parlamentul Țării. Problema cumplită a malariei care decimează populația acestor ținuturi și stoarce de vlagă și pe cei pe care îi lasă în viață. Problema lipsei complete de medici la sate, problema lipsei de drumuri, a lipsei unei căi ferate în județ, problema frustrării drepturilor pescarilor și a jefuirii țărânimii de către evrei, iată atâtea probleme care aș fi așteptat să le găsesc dezbătute în sfatul țării, pentru ca să

pot crede că va sosi cândva timpul soluționărilor. Parlamentarii noștri aveau însă, pe semne, altceva mai bun de făcut, decât să-și bată capul cu astfel de nevoi ale alegătorilor lor. Ei se mulțumeau să se ocupe de lucruri care îi priveau mai îndeaproape și care le produceau mulțumiri mai directe și mai concrete decât acelea pe care le-ar fi putut aștepta de la preocupări de interes public.

Erau totuși în Parlamentul de atunci și deputați care, spre deosebire de grosul celor din adunare, puneau probleme de interes general și anume chiar probleme pe care le vedeam și eu zilnic că sunt de interes vital pentru neamul nostru. Aceștia erau puțini și tocmai din cauză că agitau probleme la care majoritatea deputaților n-ar fi dorit să se gândească, erau în conflict cu cei mai mulți reprezentanți ai poporului adunați în Dealul Mitropoliei. Unul dintre acești deputați era Alexandru C. Cuza, cu care am făcut cunoștință de pe atunci, destul de îndeaproape, prin intermediul relatărilor discursurilor lui, astfel cum le-am găsit imprimare în "*Monitor*". Citirea cuvântărilor acestui deputat îmi provoca plăcere din două considerente: oratorul era un maestru al frazei, pe care o presăra cu neprețuite ironii și mușcăături, care o făceau atrăgătoare, și în al doilea rând, tema discursurilor lui era o problemă care m-a preocupat și pe mine tot mai mult în ultimul an, anume pericolul evreiesc, pe care A. C. Cuza îl dezvăluia în toate amănunțele și în toată gravitatea lui și de care eu îmi dădusem din ce în ce mai bine seama, în măsura în care am descoperit că evreimea este înfiptă mai adânc și mai general în trupul țării. Nu cunoșteam încă pe atunci uriașa importanță pe care această problemă o avea pentru însăși viața neamului nostru, pentru că nu cunoșteam forța și organizarea de care dispunea evreimea, dar mă simțeam atras tot mai mult de omul care ridica acolo în Cameră, aproape singur, cuvânt împotriva acestui neam atât de străin la fizic, la vorbă și la apucături, care vedeam că acaparează pretutindeni izvoarele de câștig ale țării.

Mizeria în care trăiam și lipsa de perspectivă pentru viitor m-au făcut să-mi pun întrebarea, dacă nu cumva reaua așezare a orânduirilor sociale ar fi izvorul nedreptăților și al relelor de care suferă marile mase?

Un grup restrâns de așa numiți muncitori (în realitate erau

politicieni profesioniști) se agitau mereu în Parlament și în întruniri publice, despre care se referea prin ziare cum și prin manifestele care se răspândeau prin cele mai depărtate cătune, ideea unei așezări sociale mai drepte, așezare care s-ar împlini - spuneau ei - prin realizarea idealului comunismului. Bogații se lăfaiesc în îmbuibare, săracii, proletarii - cum li se spunea în acest soi de literatură - nu au nici ce mânca, din cauză că le-a fost furată pâinea de la gură, le-a fost spoliată munca de către cei avuți. Statul actual nu face decât să permanentizeze, prin mijloacele de constrângere de care dispune, sclavia claselor de jos și stăpânirea celor puțini, de sus. În lumea nouă, care se va realiza prin biruința proletariatului în lupta angajată împotriva actualilor stăpânitori, toate bunurile, toate mijloacele de existență vor fi comune, vor fi proprietatea comunității, care le va distribui pe cât se poate de egal indivizilor care o compun.

Ideile comuniste cuprinseseră în acea vreme (1921) colosul rus și erau împrăștiate de mari mase de oameni din Italia și din Germania. În Ungaria vecină, comuniștii formaseră în 1919 chiar un guvern. Acolo însă regimul comunist a fost repede nimicit de intervenția armatei române. Această intervenție a fost însă determinată de motive naționale, nu sociale. Ideea comunistă nu-și dăduse încă marele ei examen, astfel cum avea să și-l dea mai târziu, când avea să degenereze în Rusia în tiranie roșie, și ea frământa încă pretutindeni spiritele și așa destul de agitate a epocii de după război.

Dar dacă - mă întrebam eu - această învățătură nouă ar cuprinde sămânța binelui pe care marile mulțimi îl așteaptă zadarnic de la parlamentele lor? Învățătura nouă și totuși veche, deorece și în antichitate învățați ca Platon au susținut idei comuniste și comunitatea de bunuri a fost regimul primelor colectivități creștine. Erau întrebări și gânduri pe care mi le sugerau lectura frânturei de literatură comunistă, care ajungea până la mine. Un lucru m-a izbit însă de la început. Majoritatea conducătorilor comunismului sovietic erau evrei. Regimul comunist din Ungaria fusese un regim evreiesc. Corifeii comunismului din România erau evrei. Să fie oare evreimea chemată să realizeze marea transformare după care ahtiază azi lumea? După cât îi cunoșteam firea și după cât îmi aminteam despre dânsa din istoria creștinismului, asupra acestui neam apasă blestemul sângelui

vărsat al lui Hristos, deci nu ea poate fi chemată ca să realizeze un ideal superior uman.

Am recitat *Noul Testament*. Am fost atent mai ales la părțile unde este descrisă viața primelor comunități creștine. În cap. 4 din *Faptele Apostolilor* am citit cum și-au vândut mulți din întâii creștini avutul și au predat Apostolilor produsul vânzării, pentru ca liberați de grijile materiei să se poată dedica numai gândului lui Dumnezeu și grijii pentru mântuirea sufletului. Era aceasta o societate "comunistă"? Nici decum. Pentru ca ea să poată fi numită comunistă ar fi trebuit ca idealul care o călăuzea să fie comunitatea de bunuri, să fie materia. Or din textul citit, ca și din întreaga doctrină creștină, rezultă precis ca idealul acelei societăți era opusul materiei, era sufletul. Creștinii nu au întemeiat o societate comunistă, bazată pe posesiunea comună de bunuri materiale, ci s-au lepădat de toate bunurile lor materiale, pentru ca să poată trăi o viață în spirit și pentru spirit. Comunismul actual, dacă vrea să se servească de experiența întâilor colectivități creștine, trebuie deci să se lepede de idealul materie și să râvnească să realizeze sublimul ideal creștin, liberarea de materie, liberarea de tine însuși și trăirea în duhul dumnezeesc, astfel cum ne-a indicat să facem Mântuitorul și Apostolii Săi, prin jertfa lor. Pentru acest lucru însă evreii, cei care întotdeauna s-au închinat vițelului de aur și cei care au crucificat pe Mântuitor, pentru ca să ucidă odată cu El și Cuvântul Lui, ne-ar putea fi acuma îndrumător și deschizător de drumuri.

Cât de greu este de realizat o lepădare de râvna de a poseda mai mult decât alții, lepădare care formează condiția esențială a unei societăți de natura aceasta, citim tot în *Faptele Apostolilor*, cp.5. Din acest text rezultă că, chiar și în comunitatea creștină, bazată pe ideea jertfei și a purificării de păcat, unde materia, adversară spiritului, își pierde orice importanță, singurul scop al vieții fiind mântuirea sufletului, și în această comunitate de sfinți s-a ivit Anania, împreună cu soția sa, Safira, care au căutat să realizeze un compromis între dorința de mântuire și dragostea de arginți, predând numai o parte din banii obținuți pe bunurile vândute și reținându-și în taină și în mod vinovat o bună parte din bani. Dacă Apostolii lui Hristos nu au putut stârpi din sufletele ucenicilor lor pornirea de a poseda,

cum ar putea oare stârpi această pornire Trozki din Rusia, Bella Kuhn din Ungaria, sau Moscovici de la noi? Sau cum să cred eu că aceștia au ucis această pornire măcar în propriile lor suflete, câtă vreme din toate actele lor țâșnește tot mai evident ura împotriva altora și dorința lor de dominație?

Aceste întrebări mi le-am pus pe atunci și răspunsul pe care mi l-am dat a făcut ca sufletul meu să rămână neatins de virusul comunismului.

În afară de citit, timpul liber mi-l petreceam cutreierând ținutul imens al apelor, care începea de la marginea Sarinasufului. Ținut atât de deosebit prin fizionomia, cât și prin viața care se desfășura în el, de regiunea munților în care crescusem. Razelmul e un vechi golf de mare. Între mare și această pungă uriașă de apă, care pătrunde adânc în uscatul Tulcei, a existat pe vremuri o porțiță de legătură. Corăbiile romane, ca și cele genoveze de mai târziu, intrau cu ușurință în acest golf. Cu vremea pragul porțiței s-a ridicat și golful a fost tăiat de baza lui, devenind astfel lac. Un lac uriaș care se întinde cât vezi cu ochii, fără să i se zărească, de la Sarinasuf, capătul dinspre Mare. Pe vremuri era mult mai sărac în pește, decât acum, din cauza sărăturei apei de mare, dar sub Carol I i s-a făcut o legătură cu Dunărea printr-un canal, care-l alimentează cu apă dulce. De atunci lacul cuprinde tot mai mult pește nobil. Uneori, în timpuri cu totul norocoase, pescarii din Sarinasuf prind mii de kilograme într-o zi. Sunt destule zile, totuși, când nu găsesc nici cât să facă un borș. Și pescuitul e cu norocul lui!

Aflându-mi tovarăș de hoinăreală într-un învățător de vârsta mea, care locuia într-un sat din apropiere, am pornit-o amândoi pe baltă și prin canalele Deltei, în fiecare zi de sărbătoare, când nu eram ocupați cu școala, de îndată ce s-a topit învelișul de gheață al apelor. Delta, care adăpostea pe timp de iarnă, prin copcile ei și prin inima curentului, unde ghețușul prezenta spărturi, mulțime de rațe, de lișițe, de găște și alte soiuri de păsări, care își durează viața lor de iarnă pe aceste locuri, a prins a se însufleți de îndată ce au pornit sloiurile de gheață pe Dunăre la vale. Sute și sute de neamuri de zburătoare, mari și mici, tăcute sau trăncănitore, tărcate sau albe ca spuma, au prins a-și cuprinde sălaș printre trestii, venind

dinspre Sud, odată cu întâiele raze calde de soare.

Păsările călătoare își au drumurile lor, mai vechi decât drumurile romane și mai nestrămutat aceleași, decât cele omenești. De prin Polonia și Rusia Albă, precum și dinspre Nordul cel îndepărtat coboară păsărelele toamna spre gurile Dunării, de unde apoi o iau spre Grecia, sau mai departe spre Asia Mică, Egipt, Sudan și centrul Africii. Cocorii care trec pe la noi obișnuiesc să-și facă iernatul pe cursul superior al Nilului și prin Abisinia. În lungul drum din nordul Europei până acolo, două sunt stațiunile unde se opresc mai mult, pentru a culege puteri pentru zborul de mai departe: Delta Dunării și Delta Nilului. Tot peste Delta trec și păsările care coboară spre Sud, din Centrul Europei. Pe linia de apă a Oderului și a Dunării în jos, toate ajung la gurile acestui fluviu, la această răscruce de drum, punct de orientare și de odihnă pentru lighioanele de păsări călătoare, care împânzesc peste vară văzduhul Europei. Punct de odihnă și de taifas, pentru că unde s-ar putea ele simți mai bine decât aici, în tainițele imensității de stufuri, nerăscolite de picior de om? Cu drept cuvânt a fost botezată Delta "*raiul păsărilor*", pentru că rai e pentru ele păpurișul bogat în pește al brațelor Dunării, ca și cel al lacurilor dimprejur: Razelm, Sinoe și Brateș, împreună cu regiunea de inundații a Prutului. Nu e deci de mirare dacă adânceam, de câte ori aveam câteva ore de răgaz, în tainițele acestui paradis al naturii, ca să văd cum clocotește fără de astâmpăr viața prin cele încălcituri de stufăriș, liberă și nestingherită, astfel cum a lasat-o Dumnezeu. E adevărat că parte din bucurie mi-o nimiceau țânțarii, care mă sugeau fără încetare de mâini și de obraz, de mă faceau numai umflături, dar orice bucurie trebuie plătită. Și eu preferam să plătesc cât mai mult acestor vameși ai bălții, decât să mă lipsesc de plăcerile de nedescris pe care mi le oferea din plin natura.

Stoluri și stoluri vedeam cum vin în acest adăpost natural păsările fel și fel, de cum s-a desprimăvărat și cum pleacă apoi spre miază-noapte sau spre apus, după ce prindeau puteri aici. Priveam cum o iau pe Dunăre în sus găștele cele cu zbor de săgeată și rațele, care străbat aerul în ic tremurător, cu aripi iuți. Veneau și iar plecau în drumul lor cel lung cocorii cenușii, grăbiți să anunțe zărilor de

miază-noapte că în urma lor sosește primăvara. Bâtlanii, filozofii bălții, încremeniți în nemișcare, absenți de la tot ce zburdă prin jurul lor, stăteau, parcă, de se întrebau că de ce o fi dat Dumnezeu câte două picioare fiecărui bătlan, din moment ce și unul îi ajunge. Ca slobozit din praștie cutreieră sitarul văzduhul într-amurg, în căutarea perechii sale ascunse în păpurișul reavăn. La semnalul c-a fost înțeles, se coboară ca glonțul din înaltul și se pierde în desisuri și-n fericirea lui.

Iacă și rândunelele! - mi-am zis, când am văzut, pe la mijloc de aprilie acești minusculi vestitori ai primăverii românești, cu atâta nerăbdare așteptată de tineri și de bătrâni deopotrivă. Sunt gureșe, de parcă numai a lor ar fi balta! - îmi zisei, în timp ce fugeam cu ochii după săgețile arcuite ale zborului lor cel fără de odihnă. Se repezeau în zbor razant înspre oglinda apei, de unde culegeau, în ciocul larg deschis, insecte de tot felul, dar se fereau să nu-și umezească în apa bălții rochița lor cea mereu îngrijită și curată, ca iia înflorată a unei fete mari, care pornește la horă. Dar păsăruicilor cu coada în furculiță nu le prea place pe aici, căci a doua zi mâneacă de noapte la drum. Unde s-or fi ducând? Poate dintre ele sunt și câteva care-și fac cuib sub streășina casei din vale! Care m-a văzut, poate, mai anii trecuți trebăluind prin curtea părintească și vor vedea, peste o zi sau două, pe ai mei privind îngrijorați spre Sud, spre o direcție pe care nici ei n-o pot preciza bine, de unde așteaptă zadarnic să le vină vestea despre cel plecat odată cu rândunelele, dar care cine știe când se va mai întoarce de acolo, de unde va fi ratăcind fără de știre.

Ce lin era zborul rândunelelor! Și ce liber! Toamna până hăt, în jos, spre depărtările nămiezii, iar primăvara înapoi, la locul unde s-au născut. Păsări cu mare credință față de ținutul copilăriei lor.

Așa am pornit și eu astă toamnă, ca și rândunelele, spre Sud, dar n-am ajuns ca dânsule la țintă, ci m-am oprit în drum, cu aripi frânte. Era cât pe aci să mă înghită adâncurile negre ale Dunării. Obosit de drum și nenoroc am poposit și eu la marginea bălții, dar ca și rândunelele, nu-mi pot afla aici sălaș stabil.

E primăvară. Păsările zboară spre Carpați. Într-acolo zboară și gândurile mele. Mă cuprinde dorul de părinți. Le scriu...

Mi-am îndeplinit până la capătul anului slujba de învățător, cum am știut mai bine. După examenul de sfârșit de an, nu mai aveam ce aștepta aici. Păsările călătoare, pe care le urmărisem cu privirea, de cum s-a desprimăvărat, cu atâta drag, mi-au răscolit dorul de casă, de Ardeal, de ai mei.

În baltă pelicanii localnici și-au scos puietul la pescuit cu vârștea de sub cioc. Elevii mei, scăpați de grija școlii, au pornit și ei să se tolocească în apa cea domoală a lacului. Mi-am luat rămas bun de la ei și de la satul care m-a găzduit cu omenie, pe când eram în cumpăna vieții, și m-am întors la ai mei. Dar anul pierdut pentru studii, a fost câștigat, poate, pentru școala vieții.

6. RĂSUNĂ CHEMĂRILE

Învătasem să cunosc, din propria mea experiență ce amară e pâinea dăscăliei. Și tatăl meu nu mă avea numai pe mine de întreținut, din leafa sa de învățător, ci și pe alții. Gândul care m-a preocupat, după ce m-am întors acasă, a fost deci acela să-mi croiesc cumva drum în viață fără să fiu nevoit să mai recurg la ajutorul părinților mei. Încercarea din anul trecut, pornită din același impuls, dăduse greș. Trebuia deci găsită altă cale.

M-am înscris la Farmacie. Tatăl meu cunoștea un farmacist din apropiere, din Săliște. Acesta m-a primit la el, unde aveam să-mi fac anul de practică. Mi-a dat casă și masă și ceva bani de cheltuială, în schimbul muncii pe care i-o prestam. Pentru un an erau scăpați ai mei de grija mea. După terminarea practicii, când voi merge la Cluj, la Facultate, voi găsi eu vreun laborator sau farmacie în oraș unde să pot lucra câteva ore pe zi, ca să-mi asigur traiul și să-mi pot face studiile.

După zăduful plin de țânțari ai bălților dobrogene, răcoarea umbrarelor de fagi și alintarea verdelui de brad, de pe costișele care înconjoară de trei părți Săliștea, această frumoasă și vestită comună românească de sub munte. După încercările prin care am trecut, liniștea blândă a acestui cuib de viață ardelenescă, cu odihnitorul alb-negru al portului mărginean și cu albastrul pereților de case, cățarate pe stâncile dealurilor, ca la noi, la Poiana.

În biserica cea nouă din Săliște, zisă a *Bratei*, revăd iconostasul

copilăriei mele. Sfinții din icoanele bisericii noastre din *Vadu*, pare că ar fi luat-o la drum și s-ar fi încadrat aci, între ramele icoanelor bisericii din *Brata*. Aceiași Apostoli, iluminați de flacăra credinței și a sfințeniei, același Hristos, întruchipând divinitatea încorporată în om, aceeași Maria cu fața bronzată, ca o fecioară înflorită în soarele și-n vântul înălțimilor carpatice. Aceiași sfinți, dar mai bătrâni, mai trași la față, decât cei de la Poiana. Aproape toți încărungiți și cu pecetea suferinții pe față. Tata, pe care l-am întrebat, mi-a dezlegat taina iconostasului din *Brata*.

Biserica din *Vadu* a fost întâia operă a unchiului Constantin. Acesta avea, la data când a zugrăvit sfinții de pe iconostasul ei, abia 21 de ani. Biruise greutățile începutului și icoanele de aici sunt imnuri de laudă aduse lui Dumnezeu de către tânărul artist, pentru ajutorul pe care l-a primit adolescentul, până a răzbit. Pe fața cea tinerească și plină a sfinților de aici se poate citi încrederea fără de margini pe care o avea pe atunci purtătorul penelului în destinul său.

După ce a terminat lucrarea din Poiana, el a pornit din nou în lumea largă. Prin Muntenia și prin Moldova, el a împodobit mereu cele lăcașuri ale lui Dumnezeu, lăsând pretutindeni, pe unde a trecut, câte o fărâmbă din sufletul său cald, și istovindu-și fără de vreme trupul său chinuit de dogoarea lăuntrică și de mizeriile unei neconținute pribegii.

Sfinții adolescenței sale, pe care i-a zugrăvit cu entuziasmul întâiei împliniri, l-au însoțit credincioși pe toate cărările pribegiei sale de cinsprezece ani. Și pe măsură ce trupul artistului, ros de neastâmpărul creației și de neconținută dăruire de sine, devenea tot mai firav, tot mai slăbit, bărbile tovarășilor săi de drum deveneau tot mai cărunte, ochii lor tot mai triști și mai adânciți în orbite, fețele tot mai supte și mai spiritualizate.

Când a ajuns la Săliște, Constantin, deși avea numai 35 de ani, era sfârșit trupește. Sfinții care-l însoțiseră pe toate drumurile lui rătăcitoare, abia mai suflau și ei, de osteneală și bătrânețe. Nu era chip să mai urce cu ei *Butila* cea repede și *Dealul Dorului*, peste care trece drumul la Poiana. După atâția ani de peregrinări împreună, pictorul se vedea obligat să se despartă acum de ei. Pentru puțin

timp, nu-i vorba, căci simțea el după săgetarea tot mai violentă din piept, că nu va mai trece mult până va trece într-o altă lume, în care va putea admira în toată splendoarea ei divină aceea ce s-a trudit el aici să înfățișeze cu mijloace omenești. În biserica nou construită de credincioșii sălișteni pe dealul *Bratei* a găsit el sălaș pentru foștii lui tovarăși de drum. I-a pictat acolo, pe iconostase, jilțuri aurite, cum se cuvine unor bătrâni cuvioși, ca ei, i-a ajutat să se urce pe treptele cele înalte ale strănelor, până au luat loc pe pernele cele odihnitoare, și-a luat rămas bun de la dâșii, cu inima sfâșiată de durere și a pornit să facă, cum l-a ajutat Dumnezeu, drumul cel greu până în satul copilăriei sale. Ultimul său drum, care s-a terminat în cimitirul bisericii din *Deal*. Cimitirul acelei mici și bătrâne biserici de lemn, din care-l priveghea icoana *Sfântului Gheorghe*. Icoana de lemn, scobită de carii, care sădise întâiași dată dorul de creație al iconarilor de demult, în sufletul cel fraged al copilului de cioban.

Da, unchiul Constantin a murit tânăr. Dar scurt timp, cât a trăit, viața i-a fost plină de rod. A împărțit cu dărnicie comorile sufletului său, pe unde a umblat și a presărat catapetesmele bisericilor cu plăsmuiri de ale visurilor sale, rugii sfinte aduse cerului de un suflet îndrăgît de vibrația luminii. Pe unde a umblat el prin lume, grăiesc despre dânsul bisericile lui Dumnezeu cu buze preacurate de Fecioare și Îngerii plăsmuiți cu mâna sa stau roată la picioarele Mântuitorului cu chip de păstor din Carpați.

Dar rostul meu în lume care-i? Peste zbuciumul meu, pornit din nevoia de a-mi asigura existența, unde-i preocuparea, unde-i pornirea spre ceva din afară de mine, care să-mi înflăcăreze sufletul? - mă întrebam eu, pe când priveam la opera la care unchiul și-a încheiat viața. Și sfinții de pe iconostasul bisericii din *Brata*, îmbătrâniți pe drumurile unei rodnice pribegii, mă priveau muștrător din cadrele lor aurite. "Ești la vârsta la care unchiul tău vrăjea comori cerești din gândurile lui. Tu ce-ai făcut și ce ai de gând să faci cu tinerețea ta?" - mă întrebau figurile imobile din rame, în graiul ochilor sfredelitori.

Și n-am avut ce răspunde!

Hoinărind pe coclaurile Săliștei, în orele mele libere, gândul

imi zbura de multe ori spre Clujul, unde aveam să merg, după ce voi împlini practica farmaceutică, spre a-mi face studiile de facultate. Dintre puținele evenimente trăite de mine până atunci în capitala Ardealului, o întâmplare mi se părea mai caracteristică pentru viața studentescă, viață pe care abia o așteptam. Era o întâmplare petrecută la Congresul studentesc din 1920, la care am asistat și eu în mod fugar, pe vremea când bătătoream pragul autorităților din Cluj, după bursă.

Era pe la începutul lui septembrie când s-au adunat în orașul de pe Someș studenții de la toate universitățile țării, ca să dezbată asupra problemelor care îi interesau, în cadrul întâiului congres studentesc al României Unite. Preocupat, cum eram, cu pregătirile plecării mele în Italia și necăjit că sunt amânat de pe o zi pe alta cu acordarea bursei, n-am ținut la început să particip la acest congres, dar în cea de a doua zi sau a treia, văzând în jurul meu tot mai multă însuflețire pentru dezbaterile care aveau loc acolo, mi-am procurat un bilet de intrare și m-am dus și eu într-o după masă în sala Teatrului Național, unde aveau loc ședințele.

Dezbaterile erau în plin curs, când am intrat. Comitetul era pe scenă. În sală vacarm. Studenții de prin staluri și de prin loji țipau și fluierau. Președintele, instalat în fotoliul de la mijlocul mesei de pe scenă, încerca zadarnic să restabilească liniștea tulburată de mulțime. Un grup de câțiva zeci de studenți, pironiți în picioare în mijlocul sălii, țineau piept mulțimii îndârjite împotriva lor. Se distingeau de ceilalți prin costumele lor moldovenești și bucovinene. Ce strigau ei de acolo, din mijlocul sălii, nu se prea înțelegea, din cauza țipetelor mulțimii, care îi acoperea.

După multă trudă a reușit în sfârșit președintele să facă puțină liniște și a dat cuvântul unui student din București. Oratorul, aplaudat adesea de mulțime și întrerupt tot atât de des de ostilitatea grupului cel mic, a vorbit îndelung despre obligațiile pe care ni le impun aliații noștri din război, în ceea ce privește tratamentul față de minoritatea evreiască, cât și de răul pe care-l cauzează aceia care propagă ura cea medievală împotriva concetățenilor noștri evrei. *Trăim în secolul luminii - spunea el - și trebuie să ne debarasăm de prejudecățile moștenite de la generațiile care au trăit odinioară sub*

semnul neștiinței și al opresiunii. Cum nu ne-a plăcut nouă să ne vedem asuprași de alții, tot astfel să nu căutăm și noi să devenim la rândul-ne asuprașitori. Democrația, idealul de astăzi al umanității - continuă el - nu se împacă cu exclusivismul și cu șovinismul miop, propovăduit de unii colegi, care cred că pot opri mersul timpului în loc, îmbrăcându-se în bondiță și în ițari. În concluzie, oratorul cerea studențimii ca să respingă propunerea făcută de grupul de moldoveni și bucovineni, care continuau să stea mănunchi în mijlocul sălii. Propunerea consta, după cum am aflat din cursul acestor dezbateri, din dispoziția ca studenții evrei să nu fie îngăduiți să intre în societățile studentești.

După ce studentul bucureștean a terminat de vorbit, sala s-a declarat, prin vii aplauze, în mod categoric pentru idealul umanitar afirmat de orator, și împotriva "exclusiviștilor" care, la rândul-le, făceau tot ce puteau ca să convingă masele studentești de dreptatea tezei lor. În centrul acestui mic grup se reliefa o figură înaltă, cu mușchi ca de bronz. Ceruse președintelui să i se dea cuvântul, să răspundă. A fost amânat, pentru motivul că erau înscriși alții la cuvânt. Mușchii de bronz s-au crispat pentru o clipă, apoi au recăzut iar în simetria lor de mai-înainte. Cineva de lângă mine a rostit cu glasul pe jumătate: *"Acela-i Codreanu! A mai vorbit odată și azi dimineață. E un mare dușman al evreilor"*. Nu puteam ști pe atunci că firul vieții mele se va lega, cândva, de acest moldovean din mijlocul sălii pe care-l vedeam pentru întâiași dată și nu știam mai multe despre el, decât ce auzisem în acel moment șoptindu-se de către vecinul meu de sală. La data aceluia congres nu-mi dădeam seama de importanța problemei evreiești, ba nici măcar nu știam că exista o asemenea problemă. Totuși nu m-am simțit sufletește lângă cei mulți, care-i erau potrivnici, ci aș fi dorit ca teza susținută de Codreanu și de mănunchiul său de tineri, să biruiască. Dacă nu pentru altceva, pentru temeritatea și statornicia cu care vedeam că aceștia își apărau în fața mulțimii vrăjmașe, susținerile lor.

Grupul cel mic din centrul sălii s-a luptat vitejește, toată ziua, cu oratorii adversi și cu mulțimea, când vorbind de la tribună, când ținând piept cu țipete tumultului provocat de majoritate, când argumentând cu statistici și cu citate, necesitatea admiterii acestei

prime stavile împotriva puhoiului evreiesc, care ne copleșește - spuneau ei - țara. Rezistența mulțimii adverse, lipsită de o credință unitară, a început, încetul cu încetul, să scadă și spre seară, obosit, Congresul a votat propunerea, atâta vreme combătută. Evreii au rămas excluși din societățile studenților români. "Mult poate face o mână de oameni hotărâți!" - mi-am zis eu, plecând de la Congres împăcat.

Acum în liniștea Săliștii, când îmi împrăști în amintire acele întâmplări, înțelegeam mai bine ca atunci ce l-a determinat pe Codreanu și pe ai săi să pună cu atâta dârzenie problema evreiască în congres. În cursul anului care s-a scurs de atunci am văzut și eu cu ochii mei cum a crescut această pecingine pe trupul țării, pretutindeni pe unde m-a călăuzit soarta, și îmi dădeam seama că, dacă nu se vor lua măsuri de stăvilire a răului, evreimea va prezenta un serios pericol pentru neamul nostru. Un singur regret aveam eu acum, când mă gândeam la acele întâmplări: că n-am putut face parte și eu din grupul acela mic, care-și apăra atât de vrednic de laudă, dreptatea cauzei sale, în mijlocul mulțimii celei potrivnice.

Despre viața studențimii din Cluj mai primeam din când în când relații și de la un prieten de-al meu din Săliște. Era un fost coleg de liceu, acum student la Cluj în anul I, cu care mă întrețineam bucuros în vacanțe.

Vorbindu-mi despre stările din Cluj, prietenul meu mi-a spus că ungurii de acolo dau mereu semne că nu s-au împăcat cu gândul stăpânirii românești. Presa ungurească din Cluj, mai puternică decât pe vremea regimului unguresc, strecoară mereu printre rânduri săgeți îndreptate împotriva românilor. Ziarul "Ellenzek" s-a dedat chiar la atacuri îndrăznețe la adresa autorității românești și a armatei. Ce a indignat însă mai mult pe românii din Cluj a fost faptul că acești străini nu au fost puși la punct de către autoritatea în drept a o face, nu au fost câtuși de puțin sancționați. Lipsa de hotărâre sau inexplicabila indulgență a celor datori să aplice sancțiuni au fost socotite de unguri drept dovadă de slăbiciune și acest lucru a încurajat pe cei de la "Ellenzek" să atace și mai îndrăzneț și mai deschis ca înainte.

Dacă alții nu s-au simțit datori să riposteze cum se cuvenea față de ofensa repetată a sentimentului nostru național - continua

prietenul săliștean - studenții români din Cluj s-au văzut într-o bună zi siliți s-o facă ei. În urma unor deosebit de veninoase atacuri ale numitului ziar, studenții și-au pierdut răbdarea și s-au repezit la redacția acestuia, aplicându-i o drastică învățătură de felul cum să se poarte în viitor în țara noastră românească. Ungurii de la această gazetă și-au băgat de atunci mințile în cap și au încetat campania lor cea mârșavă, din presă.

Întâmplarea cu "Ellenzek"-ul o cunoșteam și eu într-o câțiva de prin ziare. Amănuntele pe care le aflam acum mă sileau să văd că aceleași cauze au provocat aceleași efecte, ca și în trecut. Dacă românii s-au purtat în 1919 cu delicatețe față de ungurii din Turda aceștia au considerat această atitudine ca o dovadă de slăbiciune și au îndrăznit din cauza aceasta să se repeadă, în plin regim românesc, împotriva tricolorului nostru de pe liceu. Fenomenul se repeta acum la Cluj, după trei ani de la Unire. N-aș fi dorit ca autoritatea românească să împileze sau să șicaneze măcar, într-un fel oarecare, pe unguri. Această autoritate trebuia să fie dreaptă. Dreaptă și față de unguri, dar dreaptă și față de români. Să permită foștilor noștri asupritori să trăiască liniștiți între hotarele țării noastre, atâta vreme cât nu se opun idealurilor neamului nostru, dar să fie neîndurătoare față de oricine lovește în demnitatea și în onoarea noastră națională.

Eram într-al treilea an de la realizarea Unirii, dar vedeam totuși, zi de zi, că lucrurile nu se petrec cum ar fi trebuit să se petreacă. Ungurii își făceau de cap, tot mai semeț, și nici o autoritate nu a intervenit, ca să-i pună la punct, astfel cum s-ar fi convenit. Dacă n-ar fi intervenit studenții, ar fi continuat, desigur, ziarele ungurești, să ne împrăște și pe mai departe cu venin, astfel cum ne-au împrășcat înainte, nepedepsite de nimeni. În același timp târgurile și satele țării se umpleau, văzând cu ochii, de noi cete de străini, de evrei, care ne podideau ca lăcustele, venind fără întrerupere dinspre răsărit ca și dinspre miază-noapte.

Ca și atâția alți români, simțeam că în țara cea nouă și întregită se cere o grabnică purificare. Purificare între hotarele ei, pentru ca elementele dușmănoase să nu mai poată dărâma la temelie țării, purificare și în sufletul românesc, ca acesta să fie cât mai liberat de zgura influențelor străine.

De undeva, din depărtările nebănuite, răsună din ce în ce mai
aspru și mai apropiat, marea chemare a neamului.
Răsună pentru cei care voiau s-o asculte.
Și s-o urmeze!

CUPRINS

<i>Corneliu Georgescu</i> , portret de Horia Sima	p. 5
<i>Corneliu Georgescu - Note biografice</i> , de dr. Ion Fleșeriu	p.25

PARTEA I

Pe potecile chemărilor de departe

1. <i>Satul meu</i>	p. 37
2. <i>Vatra din Vale</i>	p. 45
3. <i>La școala străină</i>	p. 67
4. <i>În revoluția Unirii</i>	p. 85
5. <i>În vârtoare</i>	p.109
6. <i>Răsună chemările</i>	p.145

EDITURA MAJADAHONDA

CĂRȚI APĂRUTE :

- * Pr. Victor Moise, Horia Stamatu :
Mișcarea Legionară și credința strămoșească.
Acatistul Moța - Marin.
- * Stelian Popescu : *Memorii.*
- * Gellu Caraza : *Pe fluviul timpului.*
- * Constantin Oprișan, Ștefan Vlădoianu :
Doi poeți damnați
- * Horia Sima : *Doctrina legionară*
- * Costin Scorpan : *Terminologie arheologică.*
Tezaur de termeni.
- * Anastasie Iordache : *Ion Ghica.*
Diplomatul și omul politic.
- * George Anca : *Haos, Temniță, Exil.*
La Eminescu, Cotruș, Gyr și Stamatu.
- * Adi Călin : *Poeme pentru Luceafărul poeziei.*
- * Ștefan Vlădoianu : *Sângele lui Nessus.*
- * George Popescu : *Un filozof al istoriei -*
Horia Sima.
- * Vasile Scutăreanu : *Prin gulagul valah.*
- * Nicolae Petrașcu : *Din viața legionară.*
- * Traian Golea : *În sprijinul Basarabiei.*
- * Petru C. Baciuc : *Cine ? - Versuri din temnițe.*
- * Gheorghe Buzatu : *Așa a început holocaustul*
împotriva poporului român...
- * Corneliu Z. Codreanu : *Însemnări de la Jilava*

CĂRȚI ÎN CURS DE APARIȚIE

- * Octavian Voinea : *Masacrarea studențimii*
române în închisorile Pitești, Gherla și Aiud.
Mărturii consemnate de Gh. Andreica.
- * Eugen Theodorescu : *Mișcarea Legionară și*
Germania lui Hitler.
- * Radu Șutu : *Memorii din lagărele hitleriste*
- * Vasile Marin : *Crez de generație.*
- * Ion I. Moța : *Cranii de lemn.*
- * Horia Sima : *Guvernul de la Viena.*
- * Radu-Dan Vlad : *Vasile Marin.*
- * Pr. Victor Moise : *Mișcarea Legionară și*
credința strămoșească. Ediția a II-a, revizuită și
adăugită (3 volume).
- * ----- : *Mișcarea Legionară în Arhiva*
Siguranței de la Chișinău.

IMPRIMAT LA MAJADAHONDA s.r.l.

cu

GESTETNER COPY PRINTER

Corneliu Georgescu a fost pregătit să urmeze drumul naționalismului din sânul familiei lui și din întreaga atmosferă a locului în care a văzut lumina zilei și a crescut. În volumul de amintiri, ***Pe drumul cu arhangheli***, găsim povestite primele lui gânduri și reacții în fața lumii care îl învăluia cu necunoscutul ei. Descoperim în el un suflet de poet, sensibil la toate frumusețile din natură și din viață. Coloritul local e evocat cu multă duiosie și frăgezime: Poiana Sibiului, locul unde s-a născut și a copilărit, falnicii munți împrejmuitoari, oamenii, obiceiurile și așezarea lor. Sunt pagini în aceste amintiri de o rară măiestrie literară, ce par a fi scrise de cei mai mari prozatori ardeleni. Cititorul trece dintr-o încântare într-alta și se minunează de bogăția de imagini și expresii.

ISBN 973-97183-2-9

7.000 LEI